

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Hannu Salomaa

Asevelvollisuuden vaiettu diskurssi

Hannu Salomaa

Maisteriseminaari POLVOS40

Kaisa Herne

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Salomaa, Hannu: Asevelvollisuuden vaiettu diskurssi

Pro gradu -tutkielma, 94 s.

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma/Valtio-opin opintosuunta

Huhtikuu 2016

Tiivistelmä

Tutkin pro gradu -tutkielmassani eduskuntapuolueiden vuoden 2015 eduskuntavaalien vaaliohjelmissa käymää keskustelua suomalaisesta asevelvollisuudesta. Tarkemmin sanottuna tutkin sitä, miksi puolueet eivät käy juuri lainkaan keskustelua suomalaisuudesta, mistä tulee tutkimukseni nimi ”Asevelvollisuuden vaiettu diskurssi”. Käytän tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä diskurssianalyysia, jota edelleen täydentää teorialähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimusteoriani käytän saksalaisen politiikan tutkijan Elisabeth Noelle-Neumannin teoriaa ”schweigespärale”, jonka käänän henkilökohtaisesti nimeksi ”vaikenemisen spärale”.

Vaikenemisen spärale -teoria nojaa ajatukseen mielipiteiden muodostuksen sosiaalisesta luonteesta, yleisen mielipiteen ohjaavasta vaikutuksesta, joka synnyttää vähemmistön pelon jäädä eristykseen mielipiteensä kanssa, mikä johtaa vaikenemiseen. Yleinen mielipide ja vaikenemisen spärale toimivat vallan vahtikoirina, integraation ohjaajina, kansan kasvatuksellisia voimina ja perinteen suojaajina. Pro gradu -tutkielmassani hyödynsin myös Kari Laitisen, Arto Nokkalan, Juha Siltalan, Hannah Arendtin ja monen muun tieteilijän kirjallisia tutkimuksia. Tutkimukseni punainen lanka oli argumentoida ja selittää Suomen vähäistä asevelvollisuuskeskustelua siten, että diskurssin valtarakenteisiin liittyy mahdollisen tulkintani mukaan vaikenemisen späralin ohjaava vaikutus.

Teoriaosuus sisältää niiden sosiaalisesti ja historiallisesti syntyneiden valtarakenteiden analyysia, jotka rakentavat ja ovat rakentaneet asevelvollisuuskommunikaation taustalla vaikuttavaa vaikenemisen späralia. Empiiriset havainnot tukevat teoreettisia olettamuksia siitä, kuinka asevelvollisuudesta keskustellaan niukasti ja vain tiettyjen raamien sisällä, mikä heijastelee asevelvollisuuteen liittyvää vaihtoehdottomuutta. Puolueiden niukkasanaainen asevelvollisuuskommunikaatio eduskuntavaaleissa 2015 edustaa täten jäävuoren huippua siitä, miten vaikenemisen spärale tulkintani mukaan estää ylipäättänsä yhteiskunnallisen keskustelun syntymisen asevelvollisuudesta. Tästä yhtenä toisena esimerkkinä toimii vaimeaksi jäänyt Ohi on -kansalaisaloite vuodelta 2013.

Keskeisiä johtopäätöksiä ja tutkimustuloksia olivat vaikenemisen späralin vahva linkittyminen asevelvollisuuteen liittyvän nationalismin kanssa. Puoluetason vaikenemisen spärale ilmentää

kyselytutkimusten valossa havaittua kansakunnan vankkaa tukea nykyisenkaltaiselle järjestelmälle. Vaikenemisen spiraali suojaa asevelvollisuutta arvokkaana traditiona ja globalisaation vastavoimana. Vaikenemisen spiraali ilmenee eräänlaisena vaihtoehdottomuutena, mitä tulee oikeudenmukaisuus-, sotilaspoliittiseen, talous- ja moneen muuhun keskustelun ulottuvuuteen. Tutkimukseni tulokset ovat monella tapaa yhteneväisiä aiempien asevelvollisuudesta tehtyjen tutkimusten tulosten kanssa.

Sisällysluettelo

Kansilehti

Tiivistelmä

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Tutkimusongelma ja tutkimusasetelma.....	2
3. Teoreettinen viitekehys ja tutkimusmenetelmät.....	3
4. Tutkimuksellisia käsitteitä	7
4.1. Muita tutkimuksellisia käsitteitä	8
5. Empiirinen hiljaisuus puoluekentän ympärillä	11
5.1 Kansalaisaloite, kansalaisjärjestöt ja kyselytutkimus.....	11
5.2. Miksi vaikenemisen spiraali on sopiva hypoteesi?	14
Tutkimusteoria	15
6. Puhumattomuuden luoja: vaikenemisen spiraali & yleisen mielipiteen käsite teorian kivijalkana.	15
7. Vaikenemisen spiraalin kontekstualisointi ja problematisointi – avoimia kysymyksiä	18
7.1. Vaikenemisen spiraalin heikkouksia, avoimia kysymyksiä & sokea piste	20
8. Miten vaikenemisen spiraali -teoriaa on kritisoitu?.....	22
8.1. Metodinen toteutus & empiirisen testaamisen vaikeus	22
8.2. Kulttuurien väliset erot.....	24
8.3. Konformismin kyseenalaistaminen	25
8.4. Vaikenemisen spiraalin soveltaminen ja falsifiointi	27
9. Vaikenemisen spiraali -lähtöinen teoria	28
9.1. Julkisuudessa tapahtuva valtataistelu	28
9.2. Puhumattomuuden luoja: Yleinen mielipide hyväksyntänä tai paheksuntana & tradition vaalijana	30
10. Puhumattomuuden luoja: Yleinen mielipide vallankäytön ja kasvatuksen välineenä & Tocqueville.....	31
10.1. Asevelvollisuus osana armeijaa & kansan kasvattajana	33
11. Puhumattomuuden luoja: Maanpuolustustahto & tapaus Yhdysvallat	34
12. Puhumattomuuden luoja: Asevelvollisuus integraation luojana & ajan henki integraation ohjaajana	37

12.1. Puhumattomuuden luoja: Kansallinen asevelvollisuus kansallisena vastavoimana globalisaatiolle.....	39
13. Puhumattomuuden luoja: Eristäytymispelko vaikenemisen spiraalissa & puolueet.....	41
Vaikenemisen spiraali vs. tavanomainen puhumattomuus.....	42
14. Aineistovalintojen perustelut & vaaliohjelmat tutkimusaineistona	43
15. Tutkimusaineisto	45
Empiirinen analyysi	48
16. Puhumattomuuden luoja: Korkea maanpuolustustahto & asevelvollisuus yleisenä mielipidenormina	48
16.1. Yleisen mielipiteen käsite & asevelvollisuusdiskurssi.....	48
16.2. Puhumattomuuden luoja: Mielipiteitä ilman eristäytymispelkoa & asevelvollisuus traditiona.	50
17. Teoreettisten & empiiristen kasvatustallien ja – ihanteiden väliset konfliktit & psykhistoriallinen tarkastelukulma	52
18. Puhumattomuuden luoja: Asevelvollisuus häpeäpaaluna & talvisota asevelvollisuuden vakiinnuttajana	54
19. Puoluetason empiirisesti havaittu varovaisuus & sisäiset fraktiot	55
20. Puhumattomuuden luoja: Kielellä rakennettu puolustuksellinen elementti.....	57
21. Mistä puhutaan/ei puhuta: Asevelvollisuus, puolustuspoltiikka & Ukrainan sota	58
22. Mistä ei puhuta: Asevelvollisuus oikeudenmukaisuuskysymyksenä.....	64
23. Mistä ei puhuta: Asevelvollisuus taloudellisena kysymyksenä & maanpuolustustahto	66
23.1. Taloustiede vs. (sotilas)sosiologia –vastakkainasettelun suhde suomalaisen asevelvollisuusdiskurssiin	67
24. Puhumattomuuden luoja: Integraatiota luovan asevelvollisuuden historiallinen kaari, murroskohdat ja talvisodan henki	69
24.1. Puhumattomuuden luoja: Kansakunnan instituutio globalisaation vastavoimana	70
25. Mistä ei puhuta: Asevelvollisuusjärjestelmän ylläpitämisen haasteista vaikeneminen	71
25.1. Mistä puhutaan/ei puhuta: 'Yleinen' vs. 'valikoiva' asevelvollisuus – käsitteen rakentaminen	72
25.2. Mistä ei puhuta: Varusmiespalveluksen suorittamisen ja kertausharjoitusten lasku & asevoimien ammattilaistuminen	74
25.3. Mistä ei puhuta: Identiteettien kasvava hajautuminen vs. monokulttuurisuus	76
Tulosten tulkinta & johtopäätökset	78

26.	Miten vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee puolueiden tavassa rakentaa asevelvollisuutta diskursiivisesti?	78
26.1.	Vaikenemisen spiraali asevelvollisuuden suojana, vaalijana ja ylläpitäjänä	80
26.2.	Haasteista vaikeneminen & vaikenemisen spiraalin haastajat	82
27.	Tutkimustulokset suhteessa teoreettiseen viitekehykseen & aiempaan tutkimukseen	84
28.	Tulosten luotettavuus & uutuusarvo	84
28.1.	Vaikenemisen spiraalin jälkikritiikki	84
28.2.	Lopuksi	86
	Lähteet	88
	Primääriaineisto	88
	Vaaliohjelmat	88
	Sekundaarinen puolueaineisto	88
	Kirjallisuus	89

1. Johdanto

Miksi tutkimuksen tekeminen suomalaisten puolueiden asennoitumisesta asevelvollisuuteen ja sen sijoittamisesta muun ulko- ja turvallisuuspolitiikan kontekstiin on haluttava asia? Kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa miehiä koskeva laaja asevelvollisuus on käynyt yhä harvinaisemmaksi, mutta Suomi kuuluu niihin harvoihin maihin, jotka edelleen ylläpitävät asevelvollisuutta puolustuspoliittisena ja kenties jonain muunakin ratkaisuna. Tulkinnasta riippuen käsitteellisesti normatiivisen politiikan voi jakaa joko kapeaan tai suppeaan merkitykseen, tai ns. 'sektoripolitiikkaan', jossa luodaan jakoja esimerkiksi talouspolitiikan, sosiaalipolitiikan, sisäpolitiikan ja monen muun sektorin välillä. Konventionaalisessa sektorimallisessa on luotu käsite ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhteen niputtamisesta on jo tehtävissä päätelmä, että käsitteellisesti kiistanalainen 'turvallisuus' on perinteisesti ymmärretty juuri kansallisena turvallisuutena, koska se liittyy valtion ulkosuhteisiin eli ulkopolitiikkaan.

Sisäisestä ja ulkoisesta turvallisuudesta huolehtiminen on läpi historian kuulunut valtion tärkeimpiin tehtäviin (ellei ollut jopa kaikkein tärkein), ja aivan itse mikrotason ihmisten psykologinen tarve turvallisuudelle on hyvin primitiivistä. Ajoittain julkisessa keskustelussa saatetaan virheellisesti yhdistää asevelvollisuuden kannatus tai vastustus automaattisesti joko myös itse armeijan kannattamiseen tai vaihtoehtoisesti erityisesti vastustamiseen.

Armeija on instituutiona ikivanha, mutta moderni asevelvollisuus syntyi Ranskan suuren vallankumouksen ja Napoleonin ajan myötä. Tuolloin syntyi idea "kansakunnasta aseista", joka nojasi tuoreisiin vallankumoussaatteisiin sekä asevelvollisuusarmeijaan (Wright 2010, 113). Itse asevelvollisuus kuin myös nationalismi poliittisena ideologiana kumpuavat Ranskan suuresta vallankumouksesta, ja asevelvollisuus on muutenkin ollut läheisessä yhteydessä nationalismin kanssa. On ilmeistä, että poliittiset toimijat luovat asevelvollisuudelle paljon muunlaista kuin turvallisuuspoliittista merkitystä, ja tuo luotu merkitys kumpuaa toimijoiden aatteista.

Asevelvollisuutta poliittisena ratkaisuna on houkuttelevaa tutkia, koska kyseinen instituutio nauttii laajasta poliittisesta tuesta ja myötämielisestä kansalaismielipiteestä, huolimatta siihen liittyvistä monista normatiivista ja kiistanalaisista elementeistä. On vahvoja perusteluita olettaa, että asevelvollisuus on noussut hegemoniaksi, mutta teoreettisen ymmärryksen siitä voi saavuttaa vasta

tutkimuksen edetessä. Kaikista edellä mainitusta seikoista johtuen koen tällaisen tutkimuksen tekemisen erittäin houkuttelevaksi. Tulkintani mukaan Suomi on enemmän tai vähemmän eurooppalainen erikoismaa harjoittamallaan ulko- ja turvallisuuspolitiikalla, liittyen erityisesti juuri asevelvollisuuteen.

2. Tutkimusongelma ja tutkimusasetelma

Tutkimuskysymykseni on: *Miten vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee eduskuntapuolueiden tavassa käydä keskustelua suomalaisesta asevelvollisuudesta heidän vaaliohjelmissaan eduskuntavaaleissa 2015?* Vuonna 2013 käynnistettiin Ohi on -kansalaisaloite, joka sai kuitenkin vain murto-osan allekirjoituksia suhteessa tarvittavaan 50 000 määrään (Huhtanen, 29.12.2013). Vertailun vuoksi mainittakoon, että samaisena vuonna alulle pantu kansalaisaloite sukupuolineutraalista avioliittolaista keräsi lopulta puolen vuoden aikana 166 851 allekirjoitusta, suurimman osan näistä jo heti ensimmäisen päivän aikana (Kansalaisaloite 19.3.2013). Sukupuolineutraalin avioliittolain puolesta argumentoitiin pitkälti sukupuolten välisen tasa-arvon kautta, aivan kuten asevelvollisuutta vastaan usein argumentoidaan sen ristiriitaisuudella suhteessa ihmisten yhdenvertaisuuteen. Miksi silti kontrasti allekirjoittajien ja julkisen keskustelun määrässä näiden kahden kansalaisaloitteen välillä oli niin suuri? Asevelvollisuuslain mukaan jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta kun hän täyttää 18 vuotta, aina sen vuoden loppuun asti kun hän täyttää 60 vuotta (Asevelvollisuuslaki 1438/2007). Edellä mainitut instituutiot koskettavat hyvin laajoja kansalaisjoukkoja, mutta onko kyseessä orwellmainen 'Kaikki ovat tasa-arvoisia, mutta toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset?' -dilemma? Asevelvollisuus on myös paljon muuta kuin tasa-arvo ja oikeudenmukaisuuskysymys. Edellä tehdyn kansalaisaloiteviittauksen tarkoituksena oli havainnollistaa, kuinka kyseinen diskurssi ei ota helposti tuulta siipiensä alle.

Suomalaista asevelvollisuutta on tutkittu verrattain vähän siviilinäkökulmasta. Maanpuolustuskorkeakoulussa on tehty asevelvollisuuteen liittyvää tutkimusta, mutta Mppk:ssa tehdyissä tutkimuksissa asevelvollisuutta on tarkasteltu sotilaallisena kysymyksenä ja sotatieteen näkökulmasta. Asevelvollisuus on kuitenkin selkeästi paljon muuta kuin vain sotilaallinen kysymys, joten sitä on perusteltua lähestyä siviilinä, ja tarkastella erilaisista näkökulmista. Suomalainen

asevelvollisuus ja sen tulkitsemistavat ovat politisoituneet mitä moninaisimmilla tavoilla, mutta niistä puhuminen tai vaikeneminen heijastelee voimakkaasti muuttuvan ajan trendejä.

Tutkimuksessani pyrin hakemaan vastauksia sellaisiin kysymyksiin, kuten miksi ja miten asevelvollisuudesta keskustellaan niin kuin siitä keskustellaan, eli useimmiten varsin vähän. Tutkijana sain idean lähestyä asevelvollisuusdiskurssia juuri erityisen fokuksen vaikenemiseen asettavan teorian kautta, koska sopivan datarikkaan tutkimusaineiston löytäminen osoittautua haasteelliseksi. Saksalaisen Elisabeth Noelle-Neumannin schweigespirale -teoria hakee selitystä toimijoiden mielipidekäyttäytymiselle, ja sen teoreettisina kivijalkaolettamuksina ovat ihmisten isolaatiopelko sekä mielipiteen muodostumisen sosiaalinen ja strateginen ulottuvuus (Noelle-Neumann 1980, 62).

Eduskuntapuolueet eivät täysin vaienneet asevelvollisuudesta vaaliohjelmissaan, mutta kirjoittivat siitä suhteellisen niukasti, ja ilmaisivat sille tukensa tulkintani mukaan lähes ns. papukaijamaisen monotonisesti. *Diskurssianalyysin hengen mukaisesti fokus ei suoranaisesti ole puolueiden niukkojen sanavalintojen analysoinnissa, vaan niiden sosiaalis-historiallisten diskurssien analysoinnissa, mikä ohjaa ja heijastuu siihen, miten puolueet keskustelevat asevelvollisuudesta niin kuin ne keskustelevat.* Kun tutkimus etenee lopputuloksiin, saavutettaneen teoreettinen ymmärrys siitä, ovatko tutkimustulokset yleistettävissä laajempaan kansalaiskeskusteluun asevelvollisuudesta vai eivät. Kenellä on valta asevelvollisuusdiskurssissa? Johtuuko suhteellisen vähäinen tutkimus asevelvollisuudesta, MPPK:ta lukuun ottamatta, sekä niukkasanainen keskustelu asevelvollisuudesta siitä, että toimijat eivät hallitse asevelvollisuutta, vaan asevelvollisuus hallitsee heitä?

3. Teoreettinen viitekehys ja tutkimusmetodit

Tulen käyttämään tutkimusmetodina diskurssianalyysia, jota ei tosin voi kovin validisti kuvata suoranaiseksi tutkimusmenetelmäksi vaan väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi ja yleiseksi tavaksi hahmottaa todellisuutta (Jokinen ym. 1993, 117). *Diskurssin käsitteellä tarkoitetaan olettamusten, ajatustapojen ja käsitysten muodostamaa kokonaisuutta joka määrittelee tietyn aiheen eli tässä tapauksessa asevelvollisuuden kielenkäyttöä ja sitä, miten siitä puhutaan ja ajatellaan.*¹ Diskurssin käsite sopii hyvin sellaisiin tutkimuksiin, joissa on erityinen fokus historiallisessa kehityskaaressa, institutionalisoidussa sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä valtasuhteiden analyysissa (Jokinen ym.

¹ Sivistyssanakirja, Diskurssi (2016). Saatavilla <http://www.suomisanakirja.fi/diskurssi>, luettu 25.1.2016.

1993, 27). Kuten diskurssianalyysin nimikin jo kertoo: analyysin tavoitteena on löytää sosiaalisesti rakennetusta todellisuudesta diskursseja, jotka ovat eräänlaisia kaavoja, jotka koostuvat mm. ajattelu-, puhe- ja toimintatavasta.

Diskurssit realisoituvat erilaisissa teksteissä, ja diskurssianalyysin funktiona on analysoida, mikä on niiden materiaallinen perusta, sekä miten tuo realisoituminen tapahtuu (Juhila 1999, 164-165). Diskurssianalyytikko esittää kysymyksen, mitä instituutiota diskurssit vahvistavat, mitä hiljentävät, ketkä diskurssista hyötyvät ja ketkä niitä ajavat (Juhila 1999, 165). Oheinen kysymyssarja on relevantti tämän tutkimuksen kannalta.

Diskurssianalyysi koostuu seuraavanlaisista teoreettisista lähtöolettamuksista: 1. Kielellä rakennetaan sosiaalista todellisuutta, 2. On olemassa useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssysteemejä, 3. Toiminta on ajan ja paikan kontekstiin sidottua, 4. Toimijat ovat kiinnittyneitä merkityssysteemeihin, 5. Kielen käyttö tuottaa seurauksia (Jokinen ym. 1993, 17-18). Diskurssianalyysin punainen lanka on siinä, kuinka kielellä rakennetaan eli konstruoidaan todellisuutta, ja tuolle sosiaaliselle todellisuudelle, kuten asevelvollisuudelle luotu merkitys on tietenkin normatiivista. Diskurssianalyysissa pyritään tuomaan ulkoista todellisuutta luovat merkitykset esille ja tarkastelemaan niitä merkityssysteemeinä, ja noiden merkitysten uskotaan muodostuvan sekä suhteessa että erotuksessa toisiinsa (Jokinen ym. 1993, 19). Sosiaalisen todellisuuden mustavalkoinen jaottelu esimerkiksi ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, tai laajaan sekä suppeaan käsitykseen turvallisuudesta on yleistä, mutta on olemassa perusteluita epäillä näiden jakojen validiutta. Juuri tällaisiin seikkoihin diskurssianalyysi sellaisten avainkysymysten kuten 'miten' ja 'milloin' kautta pyrkii tarttumaan (Jokinen ym. 1999, 20-21).

Tietenkin myös itse tutkija on osa sosiaalista todellisuutta, ja yhtäläillä tutkijan käyttämä kieli rakentaa todellisuutta. Tähän liittyen on olemassa reflektoinnin käsite, jolla tarkoitetaan pohdintaa tutkijan mahdollisuuksista tutkia asioita ja ilmiöitä ilman, että hän sosiaalisesti rakentaisi niitä vanhalla totutulla tavalla (Jokinen ym. 1993, 23-24). Tutkija-statukseni lisäksi minä olen myös ikäni ja sukupuoleni vuoksi Suomen lain mukaan asevelvollinen, eli olen osa asevelvollisuutta sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan kontekstia. Subjektit eivät suinkaan hallitse instituutiota vaan instituutio hallitsee niitä: kutsunnoissa upseerit eivät hallitse nuoria asevelvollisia, vaan asevelvollisuuden diskurssi ja instituutio hallitsee yhtäläillä sekä asevelvollisia upseereita että nuoria asevelvollisia miehiä.

Diskurssianalyysissa sosiaalinen todellisuus hahmottuu kompleksisena rinnakkaisten ja vastakkaisten merkityssysteemien taistelukenttänä, jossa kukin pyrkii normatiivisesti luomaan sosiaaliselle todellisuudelle, kuten asevelvollisuudelle, tietynlaista merkitystä (Jokinen ym. 1993, 24). Miten asevelvollisuudesta osana ulko- ja turvallisuuspolitiikan kontekstia keskustellaan, ja mitkä aatteet vaikuttavat keskustelun kulkuun? Toiset *haluavat* keskustella asevelvollisuudesta taloudellisena sekä juridisena instituutiona, toiset tarkastelevat sitä feministisen maailmankatsomuksen kautta, toisille asevelvollisuus edustaa aikansa elänyttä maailmaa siinä missä toiset ylistävät sitä arvokkaana traditiona. Asioiden observointi merkitysten luomisen kautta ei silti vähennä kyseisten asioiden todellisuusarvoa (Jokinen ym. 1993, 21). Merkitysten vakiintuminen hegemonisiksi on sosiaalinen prosessi, eikä ole tulkintani mukaan vain yhdestä toimijasta kiinni.

Diskurssin ja repertuaarin käsitteillä tarkoitetaan koheesiomaisia säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemejä, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta. Kun analysoidaan diskursseja, on erityisenä huomion kohteena historiallisuus, valtasuhteet ja institutionalisoituneet sosiaaliset protokollat. Analysoitavat tekstit ovat harvemmin yksiselitteisiä, vaan pikemminkin jopa ambivalentteja avoimia tulkinnoille. Diskurssianalyysissa itse fokus ei suoranaisesti ole diskursseissa ja repertuaareissa, vaan siinä miten ne realisoituvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen ym. 1993, 27-28). Hieman havainnollistaen: olemme sosiaalisissa käytännöissä saavuttaneet koheesiomaisen ja säännönmukaisen konsensuksen siitä, että sosiaalisessa todellisuudessa olemassa oleva asevelvollisuus on juridinen instituutio. Diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita asevelvollisuuden syntyhistoriasta, siihen liittyvistä valtasuhteista ja sosiaalisista protokollista kuten armeijan näkemisestä 'miesten kouluna'.

Analysoitavat tekstit, eli tässä tapauksessa vaaliohjelmat, ovat tulkinnalle avoimia ja jopa ambivalentteja: ulko- ja turvallisuuspolitiikassa saatetaan haluta sitoutua ylikansalliseen poliittiseen integraatioon, mutta silti ylläpitää nationalistista asevelvollisuutta tärkeänä puolustuspoliittisena ratkaisuna. Normatiiviset merkityssysteemit eivät myöskään rakenna todellisuutta omin voimin, vaan ne muodostuvat suhteessa toisiin merkityksiin, mistä puhutaan interdiskursiivisuutena tai -tekstuaalisuutena (Jokinen ym. 1993, 28). Ulko- ja turvallisuuspolitiikassa käydään tulkintani mukaan valtataistelua siitä, kuinka ympäröivää sosiaalista todellisuutta rakennetaan nationalismiteoreetikko Benedict Andersonin luoman käsitteen mukaisiin kuviteltuihin yhteisöihin: meihin ja heihin.

Tapahtumatilanne eli ajan ja paikan konteksti on diskurssien maailman olennainen osa, joka tuo aineiston analyysiin lisäarvoa (Jokinen ym. 1993, 29). Niinkin pieniä asioita kuin yksittäisiä sanoja osana lausetta tai yksittäistä tekoa suhteessa toimintaepisodiin voidaan nimittää kontekstiksi (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 30). Puolueiden eräänlainen epäjohdonmukaisuus poliittisessa ajan ja paikan kontekstissa antaa perusteluita epäillä, että asevelvollisuudessa on kysymys myös muusta kuin ulko- ja turvallisuuspolitiikasta. Kulttuurin kontekstin käsitteeseen liittyy tutkijan kyky tehdä analyysia, joka huomioi ajan ja paikan kulttuurillisen kontekstin tapojen, normien ja yhteiskunnallis-historiallisen ajan hengen. Asevelvollisuuden tutkimuksen kannalta sellaisia relevantteja kulttuurillisia tekijöitä ovat mm. historia, kieli ja kulttuurilliset normit.

Löyhähkönä teoreettisena viitekehyksenä diskurssianalyysissa ei olla niinkään psykologisessa mielessä kiinnostuneita yksilöstä vaan yksilön identiteetin rakentumisesta sosiaalisessa käytännössä ja määrättyssä kontekstissa. Identiteetin käsitteellä tarkoitetaan niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, jotka muodostuvat omanlaisiksi kussakin diskurssissa. (Jokinen ym. 1993, 37–39). Diskurssin käyttäjän käsitteellä viitataan toimijoiden aktiivisempaan rooliin, miten he määrittelevät itse itseään ja puhuvat kokemuksistaan mahdollisesti jopa ristiriitaisella tavalla (Jokinen ym. 1993, 39). Puolueet määrittelevät epäsuorasti itse itseään, kun he luovat asevelvollisuuden normatiivista merkitystä, ja tämä luotu merkitys saattaa olla jopa ristiriitainen muun sosiaalista todellisuutta rakentavan normatiivisen merkityssysteemin kanssa.

Kielen käytöllä sekä kuvaillaan että rakennetaan todellisuutta, tosin todellisuuden normatiivinen funktionaalinen rakentaminen ei ole itseriittoisesti yhdestä toimijasta kiinni, sillä diskurssianalyysissa fokus on kielellisten merkitysten kohtaaminen vuorovaikutustilanteissa (Jokinen ym. 1993, 42). Kielen arkisuuden johdosta sen poliittisuus saattaa jäädä huomiotta: esimerkiksi kun nimeämme asevoimat 'Puolustusvoimiksi' luomme todellisuudelle merkitystä, jossa armeijan funktio on nimenomaan 'puolustaminen', eikä esimerkiksi hyökkääminen. Kuten englannin kielen substantiivi 'discourse' eli 'keskustelu, diskurssi' sen kertoo, diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita nimenomaan toimijoiden kielelle rakennettujen normatiivisten merkityssysteemien välisestä sosiaalisesta kanssakäymisestä, reflektoinnista eli diskurssista. Poliittisessa dialogissa on tyypillistä puhua toistensa ohitse, ja pyrkiä käyttämään oman ideologian mukaisia käsitteitä, mutta eräänlainen yksinpuhelu ei toki tarkoita sitä, etteivätkö toimijat olisi vähintäänkin epäsuorasti vuorovaikutussuhteessa. Puolueet eivät tietenkään yksin rakenna Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja asevelvollisuuden funktiota siinä, mutta he

onnistuvat, tai jos onnistuvat, antamaan panoksensa siihen suurempaan diskurssiin, jota käydään useimpien toimijoiden monien erilaisten merkityssysteemien välillä.

4. Tutkimuksellisia käsitteitä

Diskurssianalyysin teoreettinen linna on sosiaalisen konstruktionismin traditiossa. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan meillä ei mahdollisuutta kohdata tutkimaamme todellisuutta 'puhtaana' vaan aina tietystä näkökulmasta merkityksellistettynä (Jokinen 1999, 39). Konstruktionismi tai siitä johdannainen verbi konstruoida on rinnastettavissa suomen kielen verbiin 'rakentaa'. Avainkysymys on se, miten asevelvollisuuden sosiaalinen rakentaminen osana muuta sosiaalista todellisuutta ilmentyy tässä tutkimuksessa, tutkimusteorian ja tutkimusaineiston valossa.

Asioiden ja ilmiöiden nimeämisen eli merkityksen luomisen keinot ovat pitkien historiallisten prosessien tulosta, jossa ihmisten välisellä kanssakäymisellä on olennainen rooli. Merkityksen luomisessa on käynnissä aina kaksi vastakkaista tendenssiä: yhtäältä merkitysten vakiinnuttamisen prosessi. Toisaalta jatkuvasti on käynnissä myös eräs toinen tendenssi: merkitysten rajojen hämäryys, merkitysten moninaisuus sekä merkitysten muuntuminen ja uusien merkityksen luomistapojen esiintuominen. (Jokinen 1999, 39)

Asevelvollisuusdiskurssissa on kyse taistelusta sosiaalisen todellisuuden määrittelyvallasta. Omassa vaikenemisen spiraali -lähtöisessä tutkimuksessani lähtöpremissi nojaa tosin enemmän ensimmäiseksi mainittuun merkitysten vakiinnuttamisen prosessiin. Kari Laitisen mukaan historiallinen ulottuvuus on säilynyt voimakkaana suomalaisessa asevelvollisuudessa (Laitinen 2005, 74). Empiirisen tutkimusaineiston ja kansalaismielipiteen valossa asevelvollisuuden nykyisenkaltaiset merkitysmuodot ja ominaisuudet ovat vakiintuneet tiukasti ja laajasti suomalaiseen yhteiskuntaan. Olen valinnut vaikenemisen spiraali -teorian teoreettiseksi viitekehykseksi, koska oletan lähtöpremissinä merkitysten muuntumisen ja uusien merkitysten luomisen suomalaiselle asevelvollisuudelle olevan vaikeaa. Tämä pätee yhtäläillä asevelvollisuutta kannattaviin kuin vastustaviin tahoihin.

Todellisuuden sosiaalisessa rakentamisessa asiat saavat merkityksensä erontekojen kautta (Jokinen 1999, 39). Konflikti on olemassa vain siksi, koska se on erontekojen kautta mahdollista. Käsite 'yleinen' on suhteessa käsitteeseen 'valikoiva'. Toisten asevelvollisuudelle luoma merkitys vanhentuneena instituutiona suhteutuu toisten luomaan merkitykseen asevelvollisuudesta traditiona.

Kielen ja todellisuuden välisessä suhteessa olennainen tekijä on ihmisten välinen kommunikaatio, jossa kamppailut luokituksista käydään. *Toiset asioiden käsitteellistämisen tavat saavat vahvemman ja pidempiaikaisen aseman kuin toiset.* Vastauksia siihen miksi näin tapahtuu on haettava monista suunnista, joista merkityksellisempinä ovat erilaiset sosiaaliset prosessit: ihmisten väliset suhteet, joihin valta on kietoutunut. (Jokinen 1999, 40)

Politisoituneessa asevelvollisuuskurssissa tuo kamppailu on olemassa, mutta teoreettinen lähtöpremissini lähtee siitä että asevelvollisuuden myötämieliset käsitteellistämisen tavat ovat saaneet vahvemman ja pidempiaikaisemman aseman kuin siihen kriittisesti suhtautuvat.

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tutkimuskohteeksi valikoituvat ne kielelliset prosessit ja niiden tuotokset, joissa ja joiden kautta sosiaalinen todellisuus ja kanssakäyminen rakentuvat. Tutkijan ja tutkimuskohteen välinen suhde nähdään luonteeltaan myös sosiaalista todellisuutta rakentavana. Sen lisäksi että tutkija kuvaa tutkimustulostensa kautta sosiaalista todellisuutta, hän samalla myös luo sitä. (Jokinen 1999, 41)

Omassa pro gradu -tutkielmassani rakennan tutkijana sosiaalista todellisuutta siten, että oletan puolueiden asevelvollisuuskommunikaatiossa vallitsevan hiljaisuuden olotilan, joka heijastelee laajempaa yhteiskunnallista hiljaisuutta. Rakennan sosiaalista todellisuutta siten, että hiljaisuus kuuluu yhtälailla sosiaalista todellisuutta rakentaviin kielellisiin prosesseihin siinä missä puhuminenkin.

Tutkimuksen punainen lanka tulee täten olemaan argumentointi sen lähtöpremissin puolesta, että puolueiden välisessä asevelvollisuuskommunikaatiossa vallitsee sosiaalista todellisuutta hiljaiseksi rakentava vaikenemisen spiraali -teoria. Tulen etsimään vastauksia siihen, miten asevelvollisuudelle luodut sosiaaliset merkityssysteemit ovat saaneet paljon vahvemman jalansijan yhteiskunnassa ja puoluekentässä kuin vastakkainen leiri. Minä rakennan sosiaalista todellisuutta siten, ettei politiikka ole vain poliittisissa instituutioissa käytävää valtataistelua. Jotta saavuttaisi ymmärryksen puolueiden välisestä valtataistelusta, täytyy ymmärtää muussa yhteiskunnassa käytävää asevelvollisuudelle luotujen merkitysten valtataistelua.

4.1. Muita tutkimuksellisia käsitteitä

Anakronismilla tarkoitetaan jonkin asian sijoittamista väärään aikakauteen.² Se olla voi olla jotain liian modernia vanhassa ympäristössä tai vaihtoehtoisesti jotain liian vanhaa uudenaikaisessa ympäristössä. Napoleonin lyhytpituisuudelle naureskelua voi pitää esimerkkinä anakronismista. Siinä sijoitetaan Napoleonin aikakaudelle ajatus siitä, että ihmiset olisivat olleet Napoleonin elinaikana yhtä pitkiä kuin mitä he ovat tänä päivänä.

Omassa pro gradu -tutkielmassani käytän anakronismin käsitettä usein käänteisessä mielessä: voidaanko asevelvollisuutta pitää anakronismina, koska instituutio edustaa edelleen tänä päivänä sitä, missä mielessä se luotiin 1800-luvun kansallisen heräämisen ajan Suomen suurruhtinaskunnassa (instituution anakronismi)? Tocquevillen ajatus tasa-arvosta sellaisenaan tämän päivän maailmaan siirrettynä on anakronismi (käsitteen anakronismi). Käytän anakronismin käsitettä myös kuvaamaan normatiivista dialogia asevelvollisuudesta. Asevelvollisuuden kannattajat tai vastustajat puhuvat siitä joko ylevästi traditiona tai vaihtoehtoisesti aikansa eläneenä instituutiona/normatiivisena anakronismina.

Konformismin käsitteellä tarkoitetaan yhdenmukaisuuspyrkimystä.³ Konformismissa yksilö muokkautuu enemmistön tahtoon, esimerkiksi muuttaa pukeutumistaan muodin mukana. Omassa tutkimuksessani konformismilla (osana vaikenemisen spiraalia) tarkoitetaan puolueiden taipumista asevelvollisuuden taakse. Tänä tapahtuu sekä asevelvollisuutta kannattavien puolueiden enemmistöaseman että muun kansakunnan enemmistön yhdenmukaistavan vaikutuksen kautta. Konformismiin kuuluva yhtenäistävä vaikutus täytyy kuitenkin ymmärtää syvällisemmässä mielessä kuin asevelvollisuuden mustavalkoisena kannatuksena tai vastustuksena.

Konformismi/eristäytymispelko omassa tutkimuksessani täytyy ymmärtää sekä horisontaalisessa että vertikaalisessa mielessä. Teoreettinen olettamukseni puolueista lähtee siitä, että he tavoittelevat vaaleissa äänimäärän maksimointia. Vertikaalinen konformismi tarkoittaa yksilöiden välillä vaikuttavaa eristäytymispelkoa. Puolueiden välinen vertikaalinen konformismi tarkoittaisi niiden pelkoa jäädä eristykseen suhteessa toisiinsa, esimerkiksi ideologisesti toisiaan lähellä olevat puolueet tarkkailevat taktisista syistä toistensa kantoja. Pro gradu -tutkielmani kannalta olennaisempi käsite on

² Tieteen termipankki (2014), *Anakronismi*. Saatavissa <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:anakronismi>, luettu 1.1.2016.

³ Suomi-sanakirja (2016), *Konformismi*. Saatavilla <http://www.suomisanakirja.fi/konformismi>, luettu 2.1.2016.

konformismin ymmärtäminen horisontaalisessa mielessä. Tämä liittyy läheisesti ajatukseen yleisestä mielipiteestä massojen aseena poliittisen eliitin kontrolloimiseksi, johon palaan vielä myöhemmin. Poliittiseen eliittiin kuuluvat puolueet taipuvat konformismin mukaisesti alhaalta tulevaan voimaan, eli muun kansakunnan enemmistön asevelvollisuusmyönteisyyteen. Puolueiden joko vertikaalinen tai erityisesti horisontaalinen konformismi/eristäytymisen pelko liittyy juuri heidän tavoitteeseensa äänimäärien ja vallan maksimoinnista. Tulkinta on hyvin lähellä ajatusta puolueista alastomina vallantavoittelijoina. Toisaalta Noelle-Neumannin ajatusta konformismista vain rangaistuksen pelossa (esim. äänien menettäminen) on kritisoitu, sillä se voi tapahtua myös äänestäjien palkitsemisen toivossa. Noelle-Neumannin olettamuksia yhteiskunnasta on myös kritisoitu liian atomistiseksi, esimerkiksi puolueet ja niiden kannattajat ovat pitkälti rakentuneet yhteiskuntaluokkien varaan.

Pro gradu -tutkielmassani käytän integraation käsitettä ensisijaisesti kuvaamaan kansakunnan sisäistä integroitumista eli yhdentymistä. Noelle-Neumann hyödyntää teoriassaan paljon aiempien tieteilijöiden integraatioille luomia merkityksiä, joita käsittelen tutkimuksen edetessä. Joka tapauksessa Noelle-Neumann linkittää vahvasti yleisen mielipiteen, integraation ja ajan hengen käsitteen yhteen. Yleinen mielipide ja ajan henki ohjaavat integraatiota tiettyyn normatiiviseen suuntaan (Noelle-Neumann 1980, 195–196).

Kansakunnan sisäisessä integraatiossa on oikeastaan kyse koko kansakunnan luomisesta *eli kansalaisten sisäisestä yhdentymisestä valtion sisällä*. Suomalaiselle asevelvollisuudelle on rakennettu kuvitteellista kansakuntaa. Kansakunnan kansalaisten sisäisen integraation asevelvollisuuden synnyttämänä liittyy läheisesti edellä mainittuun horisontaaliseen konformismiin: kuinka puolueiden on äänten maksimointia tavoiteltaessa huomioitava yleinen kansalaismielipide. Pro gradu -tutkielmassani integraation käsite on ennen kaikkea integraation *kuvittelu*. Tilastojen valossa asevelvollisuuden kosketuspinta muuhun yhteiskuntaan on heikkenemässä, mutta asevelvollisuutta silti kuvitellaan *yleisenä* instituutiona ja sitä kautta integraation luojana.

Integraation käsitettä käytetään usein politiikka-tieteissä kuvaamaan valtioiden integraatiota, esimerkiksi Euroopan unionin integraatiota. Valtioiden yhä tiiviimpi integroituminen ja taloudellisen, poliittisen ja kulttuurillisen globalisaation syveneminen ovat ajaneet konventionaalisen kansallisvaltion olemassaolon ahtaalle. Tutkimukseni fokus ei ole suoranaisesti tuossa integraatio-kehityksessä, vaan sen vastareaktioissa. Suomen kansakunnan ulkopuolella tapahtuva globalisaatio-integraatio on uhka

kansalliselle yhtenäisyydelle. Tämän johdosta asevelvollisuuden funktio *kansakunnan sisäisen integraation* luojana saa uudenlaisen merkityksen *ylikansallista integraatiota* vastaan.

5. Empiirinen hiljaisuus puoluekentän ympärillä

5.1 Kansalaisaloite, kansalaisjärjestöt ja kyselytutkimus

Vaikenemisen spiraali -mallin hyödyntäminen empiirisessä kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarjoaa haasteen empiiriselle analyysille, koska itse hiljaisuus on juuri oletettu empiria. On olennaista tiedostaa, että vaikenemisen spiraalissa huomio on kommunikaatiossa, joka ymmärretään laajassa mielessä. Vaikeneminen on yhtälailla kommunikaatiota (Noelle-Neumann 1980, 42). Suomalaiseen asevelvollisuusdiskurssiin siirrettynä tämä tarkoittaa sitä, että niin asevelvollisuuden kannattajat kuin vastustajat ovat toistensa kanssa kommunikatiivisessa suhteessa, vaikka itse näkyvä dialogi olisi niukkasanaista. Koska itse empiirinen tutkimusaineisto sijoittuu vuoden 2015 eduskuntavaaleihin, on perusteltua tarkastella suomalaisen asevelvollisuuden käsittelyä internetin vaalikoneissa, joilla on yhä kasvavampi merkitys äänestyskäyttämiseen. Helsingin Sanomien, Yleisradion, MTV3:en, Iltalehden ja Kymenlaakson Sanomien vaalikoneissa ei esitetty minkäänlaista kysymystä suomalaiseen asevelvollisuuteen liittyen (HS 2015), (Yle 2015b), (MTV3 2015), (KLSM 2015). Vaalikoneiden hiljaisuus tukee empiiristä havaintoa puolueiden hiljaisesta asevelvollisuuskommunikaatiosta.

Ohi on -kansalaisaloite ja sen kannattajakunta muodostaa havaintojeni perusteella selkeän asevelvollisuusvastaisuuden prisman suomalaisesta yhteiskunnasta. Kampanjan tukijoiksi ilmoittautuivat seuraavat järjestöt: Sadankomitea, Vihreä miesliike, Edistyspuolue, Profeministimiehet, Aseistakieltäytyjäliitto, Avoin Ministeriö, Miesten tasa-arvo ry, Vihreät Naiset, Piraattipuolue, Vihreiden nuorten ja opiskelijoiden liitto sekä Vasemmisto-opiskelijat (Ohi on 2013). Pro gradu -tutkielmassani fokus on puolueissa, joista vihreiden ja vasemmistoliiton eri tason organisaatiot ilmoittivat tukensa asevelvollisuuden lakkauttamista tavoittelevalle kansalaisaloitteelle. Joukkoon mahtuu myös sodanvastaisia rauhanjärjestöjä, kuten Sadankomitea ja Aseistakieltäytyjäliitto, puhumattakaan feministisistä kansalaisjärjestöistä. Asevelvollisuutta vastustavalle kampanjalle antoivat tukensa kaksi puoluetta, jotka eivät ole edustettuna eduskunnassa: Edistyspuolue ja Piraattipuolue. Lisäksi useampi julkisuuden henkilö, joihin lukeutuu kirjailijoita, toimittajia ja akateemikkoja, ilmaisi tukensa Ohi on -kansalaisaloitteelle (Ohi on 2013). Perustuslain muutos, joka mahdollistaa

kansalaisaloitteen jättämisen eduskunnalle, astui voimaan maaliskuussa 2012. Tämä edellyttää vähintään 50 00 äänioikeutetun Suomen kansalaisen allekirjoitettua tuenantoa määrätyle kansalaisaloitteelle (Eduskunta 2015). Ohi on -kampanja sai puolen vuoden aikana marginaaliset 7533 kappaletta allekirjoituksia (Kansalaisaloite 2014).

Tutkimuksellisenä johtopäätöksenäni toteaisin, että Ohi on -kampanjaan kiteytyy mitä selkeimmällä tavalla puuttuva poliittinen keskustelu suomalaisesta asevelvollisuudesta. Kansalaisaloiteinstituutio luotiin sillä ajatuksella, että se edistäisi demokratiaa ja kansalaisten poliittista osallistumista. Ohi on -kampanja kuulune lähihistorian näkyvämpiin ja päämäärätietoisimpiin poliittisiin yrityksiin nykyisenkaltaisen asevelvollisuuden lakkauttamiseksi – huolimatta sen lopputuloksesta. *Sitä kannattaneista järjestöistä ja yksityishenkilöistä piirtyy otos siitä, mikä on se yhteiskunnallinen asevelvollisuuskriittinen vähemmistö, kenellä on vaikeuksia saada äänensä julkisuuteen.*

Suomessa toimii Puolustusvoimien tukena useita vapaaehtoista maanpuolustustyötä tekeviä kansalaisjärjestöjä. Näistä järjestöistä suurin on vuonna 1955 perustettu Reserviläisliitto ry, jolla on yli 36 000 jäsentä. Lisäksi se toimii 18 maakunnallisessa piirissä ja pitää sisällään yli 344 paikallista jäsenyhdistystä (Reserviläisliitto 2015).

Suomessa toimii useita eri reserviläisjärjestöjä, jotka ovat tyypillisesti miesten yhdistyksiä. Vapaaehtoinen maanpuolustusinnostus on kasvanut viime vuosina ja houkutellut mukaan myös naisia. (Kansalaisyhteiskunta 2015). Maanpuolustusharrastuksen lisääntyminen on heijastunut rauhanjärjestöjen hiljaiseloon (Kansalaisyhteiskunta 2015).

Asevelvollisuuden suorittaneiden reserviläisten järjestöt ovat tyypillisesti miesten yhdistyksiä, kuten edellä totesin. Reservissä olevilla upseereilla ja aliupseereilla on omat järjestönsä, samoin eri aselajien reserviläisillä. Vapaaehtoinen maanpuolustusinnostus on lisääntynyt viime vuosina ja houkutellut mukaan yhdistysten toimintaan myös naisia. Rauhanjärjestöjen kukoistuskauti ajoittui 1960- ja 1970-luvulle. Ohi on -kampanjalle tukensa antanut Sadankomitea perustettiin 1966 ja Aseistakieltäytyjäliitto 1974 (Sadankomitea 2015) (AKL 2015).

Pro gradu -tutkielmani kannalta ei ole tärkeää pureutua yksityiskohtaisemmin eri maanpuolustus- tai rauhanjärjestöjen jäsenmääriin tai historiaan. Sen sijaan on tärkeää ymmärtää niiden välisen valtasuhteen epätasapaino, joka heijastelee puoluekentän samankaltaista jakautumista enemmistössä oleviin asevelvollisuuden kannattajiin ja vähemmistössä oleviin vastustajiin.

Pääesikunnan vuonna 2011 toteuttamassa haastattelututkimuksessa selvitettiin kansalaisten mielipiteitä asevelvollisuudesta ja Puolustusvoimista. Itse tutkimuksen teki Taloustutkimus Oy, joka haastatteli 1010 henkilöä. Tutkimuksen kohderyhmä oli yli 15-vuotiaat kansalaiset Ahvenanmaan maakuntaa lukuun ottamatta. Haastattelut tehtiin 7. - 13.6.2011 ja tutkimuksen virhemarginaali on n. 3 prosenttiyksikköä. Otos on jaettu iän ja sukupuolen mukaan ja tulos on painotettu iän, sukupuolen sekä asuinpaikan mukaan väestöä edustavaksi. (Puolustusvoimat 2011)

Pro gradu -tutkielmani kannalta haastattelututkimuksen olennaisin kysymys on ”*Mikä on teidän mielestänne kaikkein parhain tapa järjestää Suomen puolustus tästä eteenpäin?*”. Tähän annettiin kolme vastausvaihtoehtoa: ”*Säilytetään nykyinen, jossa miespuolisen ikäluokan kaikki palveluskelpoiset asevelvolliset koulutetaan.*”, ”*Luovutaan nykyiseen asevelvollisuuteen perustuvasta järjestelmästä.*” ja kolmas vaihtoehto ”*EOS*”. (Pääesikunta 2011)

Kaikista vastaajista 82 prosenttia antoi tukensa nykyisenkaltaiselle järjestelmälle, 16 prosenttia vastusti sitä, ja kaksi prosenttia valitsi vaihtoehdon ”*En osaa sanoa.*” (Puolustusvoimat 2011). *On huomionarvoinen seikka, että nykyisenkaltaisen järjestelmän joko kannatus tai vastustus ei vaihdellut merkittävästi sukupuolen, iän tai asuinläänin perusteella.* Erot olivat pitkälti vain muutaman prosentin luokkaa, kun huomioi tutkimuksen kolmen prosentin virhemarginaalin. Eräs tilastokummajainen on asevelvollisuuden alhaisempi, ’vain’ 72 prosentin kannatus 18–34 -vuotiaiden ikäluokassa. Alle 18-vuotiaista 83 prosenttia antaa tukensa nykyiselle järjestelmälle. Henkilökohtaisesti tulkitsen eron siten, että asevelvollisuuden reaalisisimman vaiheen eli joko varusmies- tai siviilipalveluksen suorittaminen laskee järjestelmän kannatusta nuorten aikuisten keskuudessa. Tästä huolimatta nykyisenkaltaisen järjestelmä saa yli 80-prosenttisesti kansalaisten tuen, joten suomalainen asevelvollisuus on selkeästi todellinen kansainstituutio.

Kyselytutkimuksessa selvitettiin vastausten jakautumista *samaan kysymykseen sukupuolen, joko varusmies- tai siviilipalveluksen suorittaneiden ja tulevaisuudessa varusmiespalveluksen suorittavien kesken* (Puolustusvoimat 2011). Ainoastaan siviilipalveluksen suorittaneista enemmistö eli 53 prosenttia kannatti nykyisenkaltaisesta järjestelmästä luopumista. Erot eivät olleet vastaajaluokkien välillä suuria, ja kaikista vastaajista 82 prosenttia ilmaisi tukensa nykyisenkaltaiselle järjestelmälle (Puolustusvoimat 2011). Siviilipalvelukseen hakeutui vuonna 2011 vain 1.82 prosenttia ikäluokasta eli heidän osuutensa asevelvollisista on yksiselitteisen marginaalinen (Envall 2013, 88). Pääesikunnan

teetättämän kyselyn toisen kysymyksen tulokset vahvistavat edelleen havaintoani siitä, että asevelvollisuudella on vankka ja laaja tuki koko valtakunnan alueella.

5.2. Miksi vaikenemisen spiraali on sopiva hypoteesi?

Maanpuolustuskorkeakoulun dosentin ja e.v.p everstiluutnantti Arto Nokkalan mukaan on pieni ihme, että asevelvollisuuskeskustelu jaksaa kiinnostaa Suomessa. Asevelvollisuutta pidetään yhä kaikkien mielipidetutkimusten valossa itsestään selvänä järjestelmänä Suomelle ja samalla puolustuksemme peruspilarina (Nokkala 2014, 1). Kari Laitinen on myös esittänyt vastaavanlaisia arvioita, joihin olen aiemmin viitannut. Tutkija Miika Raudaskoski esitti jo ennen eduskuntavaaleja puolueiden eduskuntavaaliohjelmien perusteella arvioita siitä, ettei ole luvassa turvallisuuspoliittisia vaaleja (Raudaskoski 2015). Hänen mukaansa vaaliohjelmat rakentuvat vahvasti perinteisen turvallisuuspolitiikan ympärille, jossa turvallisuutta tarkastellaan ennen kaikkea valtion näkökulmasta. Tässä ajattelutavassa uhkat liittyvät valtioiden välisiin konflikteihin, joista tuorein esimerkki on Ukrainan sota (Raudaskoski 2015). Raudaskosken tekemät havainnot tukevat omaa hypoteesiani vaikenemisen spiraalista ja asevelvollisuuskommunikaatiosta. Puoluekohtaisia eroja korostuksissa löytyy, mutta kansallisen konsensuksen rikkovia vaalitavoitteita huomattavasti vähemmän (Raudaskoski 2015).

Omassa tutkimusaineistossani eli eduskuntavaaliohjelmissa vuodelta 2015 niukkasanainen kommunikaatio asevelvollisuudesta on yksi empiirinen todistusvoima sille, miksi hiljaisuus kuvaa suomalaista asevelvollisuuskommunikaatiota hyvin. Toinen empiirinen todistusvoima on asevelvollisuudesta vaikeneminen internetin vaalikoneissa 2015. Asevelvollisuuteen joko kriittisesti tai myönteisesti suhtautuvien kansalaisjärjestöjen epätasainen jakautuminen heijastelee puolueiden jakautumista asevelvollisuuden kannattajiin ja vastustajiin. Asevelvollisuuden kannattajien enemmistöasema ei ole vain puolue-tason ilmiö. Ohi on -kampanja ja sen laimea lopputulos tarjoaa hyvän kuvan siitä asevelvollisuutta vastustavasta vähemmistöstä, jonka on vaikea saada ääntänsä kuuluviin asevelvollisuuskyselyissä. Useammat eri mielipidekyselyt (MTS, Pääesikunta) ovat todentaneet, että Suomessa on korkea kannatus nykyisenkaltaiselle asevelvollisuudelle yhdistettynä maanpuolustustahtoon. Tutkijat Nokkala, Laitinen ja Raudaskoski ovat tulleet myös omissa havainnoissaan sellaisiin johtopäätöksiin Suomen turvallisuuspolitiikasta, jotka tukevat vaikenemisen spiraali-hypoteesia.

Kaikesta edellä mainituista syistä johtuen Elisabeth Noelle-Neumannin luoman vaikenemisen spiraalin käyttö tutkimushypoteesina on perusteltua suomalaisen asevelvollisuuskommunikaation tutkimisessa. Laajemman yhteiskunnallisen hiljaisuuden todistaminen 'mustaa valkoisella' -periaatteella on tietenkin haastavaa, ja itse asiassa vastoin koko vaikenemisen spiraalin perusolettamusta. Silti puolueiden lähes olematon kommunikaatio asevelvollisuudesta eduskuntavaaliohjelmissa 2015 heijastelee laajempaa olematonta yhteiskunnallista asevelvollisuuskeskustelua. Mikäli vaikenemisen spiraali -hypoteesi osoittautuu omassa pro gradu -tutkielmassani paikkansa pitäväksi, ovat tulokset yleistettävissä laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Vaikenemisen spiraalin lisäksi tarvitaan myös paljon muuta tutkimuksellista näkökulmaa suomalaiseen asevelvollisuuteen, jotta saavutettaisiin ymmärrys siitä, miksi suomalaisesta asevelvollisuudesta vallitsee niin laaja poliittinen konsensus kuin siitä vallitsee.

Tutkimusteoria

6. Puhumattomuuden luoja: vaikenemisen spiraali & yleisen mielipiteen käsite teorian kivijalkana

Saksalaisen tutkijan Elisabeth Noelle-Neumannin 1970-luvun Länsi-Saksassa kehittämään hiljaisuuden spiraali, saksalaiselta nimeltään schweigespirale -teorian keskeinen olettamus on siinä, että puhuminen ja vaikeneminen ratkaisevat mielipideilmaston olemuksen (Noelle-Neumann 1980, 19).

Henkilökohtaisen tulkintani mukaan teorian suomenkielinen käännös ”Hiljaisuuden spiraali” on hieman harhaanjohtava, sillä saksankielisen nimen takana on verbi ”schweigen”, joka tarkoittaa ”vaieta”.⁴ Suhteessa teorian sisältöön verbiin ”vaikeneminen” liittyvä käännös olisi validimpi, sillä teorian kivijalkana on olettamus *sosiaalisten ihmisten* suoranaisestä pelosta jäädä eristyksiin mielipiteidensä kanssa (Noelle-Neumann 1980, 20).

Itse vaikenemisen spiraali -teoria on 1970-luvun tuote, mutta Noelle-Neumannin mukaan useat filosofit, historioitsijat ja juristit ovat sinänsä tiedostaneet ihmisten sosiaalista todellisuutta rakentavaan dialogiin liittyviä vaikenemisen spiraalille tyypillisiä olemuksia, vaikka itse teoriaa ei vielä heidän aikanaan ole ollut olemassa (Noelle-Neumann 1980, 21). Kari Laitisen mukaan tutkimus suomalaisesta

⁴ MOT Kielikone (2015a) *Schweigen*. Saatavilla <https://mot-kielikone-fi.helios.uta.fi/mot/uta/netmot.exe>, luettu 10.9.2015.

asevelvollisuudesta on muodostunut tutkimukseksi eräänlaisesta kansallisesta mielentilasta. Kuinka sen juuret kumpuavat 1800-luvun kansallismielisen eliitin asiasta, ja kuinka monella tapaa tuon ajan tapahtumat yhdistettynä moneen muuhun Suomen historian käännteeseen vaikuttavat tämän päivän asevelvollisuuskeskustelussa (Laitinen 2005, 1). Mikäli hypoteesi vaikenemisen spiraali -teoriasta osoittautuu tämän päivän asevelvollisuuskysymyksissä suurelta osin paikkansa pitäväksi, on perusteita olettaa, että tämän kansallista mielentilaa peilaavan asevelvollisuuden diskurssissa on jo nähty ja koettu aikaisemmin vaikenemisen spiraalia. Vaikenemisen spiraali -teoria auttaa kytkemään puolueiden vaikean asevelvollisuuskommunikaation osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua – ennen kaikkea ymmärtämään keskustelun staattisuutta.

Teoriassa lähdetään siitä olettamuksesta, että ihmiset (minun tutkimuksessani puolueet) tarkkailevat ympäristöään, ja siinä olevien ihmisten ajattelutapoja, asenteita ja tendenssejä (Noelle-Neumann 1980, 23). Puolueet tarkkailevat väestön yleistä mielipideilmastoa (Noelle-Neumann 1980, 27).

Asevelvollisuuden kannatus kansalaisten keskuudessa on lisääntynyt: vuonna 2014 sille antoi tukensa 75 % väestöstä, kun edeltävänä vuonna 2013 luku oli 68 % (MTS 2014, 5). Tämä kasvu on johtopäätökseni mukaan heijastumaa Ukrainan sotilaallisen konfliktin tapahtumista, josta voi edelleen tehdä jatkojohtopäätöksen siitä, että Ukrainan tapahtumat heijastuvat ulko- ja turvallisuuspoliittisen diskurssin ajan henkeen. Vaikenemisen spiraali -teoriassa on oletus siitä, että ne puhuvat eniten, joiden normatiivinen tapa rakentaa sosiaalista todellisuutta on harmoniassa sen hetkisen ajan ja paikan ”Zeitgeistin” eli ajan hengen kanssa (Noelle-Neumann 1980, 49). Nämä teoreettiset oletukset sopivat hyvin yhteen tutkimukseni empiirisen aineiston kanssa.

Noelle-Neumannin teoksen otsikkoteksti on ”Die Schweigespirale”, jota seuraa lyhyt alaotsikko ”Öffentliche Meinung – unsere soziale Haut”, joka henkilökohtaisena käännöksenä tarkoittaisi ”Yleinen mielipide – meidän sosiaalinen ihomme”. Eristäytymispelon lisäksi yleisen mielipiteen käsite on erityisen keskiössä vaikenemisen spiraali -teoriassa. Useamman sukupolven lukuisat filosofit, juristit, politologit ja viestintätieteilijät ovat yrittäneet määritellä tarkasti yleisen mielipiteen käsitettä, ja siitä on olemassa n. 50 erilaista määritelmää (Noelle-Neumann 1980, 84). *Yleisen/julkisen mielipiteen käsitteen määritelmän hankaluudesta ja konsensuksen puutteesta huolimatta on mielestäni perusteltua tehdä tulkinta siitä, että Suomessa yleinen mielipide on nykyisenkaltaisen asevelvollisuuden puolella.* Lisäksi moni muu empiirinen havainto puhuu edellä mainitun tulkinnan puolesta, johon palaan vielä tutkimuksen edetessä.

Yleisen mielipiteen käsite on olennainen osa Noelle-Neumannin teoriaa, sillä vaikenemisen spiraali on osa yleisen mielipiteen syntyä ja leviämistä (Noelle-Neumann 1980, 86). Havaintojeni perusteella sanoisin, että yleinen mielipide ja vaikenemisen spiraali ovat ajan ja paikan kontekstissa muuttuvia käsitteitä. Tämän hetken maailmassa nuo käsitteet ovat yleisen asevelvollisuuden säilyttämiselle suosiollisia, mutta niiden kontekstisidonnaisuuden vuoksi tilanne voisi periaatteessa olla päinvastainen vaikkapa 20–30 vuoden päästä. Havainnollistavuuden nimissä voi todeta nationalismin kokeneen aikojen saatossa uudelleenpolarisoitumisen. 1800-luvulla se oli yhteiskunnallisen eliitin suosiossa oleva ideologia, kun taas tänä päivänä se nähdään useimmiten alempien kansanluokkien aatteena.

Verrattuna Noelle-Neumannin 1970-luvulla luomaan vaikenemisen spiraali -teoriaan on yleisen mielipiteen käsite huomattavasti vanhempi, ja sen oppi-isänä voi pitää 1700-luvulla elänyttä valitusfilosofi Jean Jacques Rousseaut (Noelle-Neumann 1980, 112). Vaikenemisen spiraali -teoriassa julkisuuden käsite ymmärretään siinä mielessä, että se on jokaisen nähtävissä. Lisäksi yleistä mielipidettä pidetään vallan vahtikoirana, joka ohjaa poliittista eliittiä huomiomaan laajan ihmisjoukon mielipiteitä, yleistä mielipidettä (Noelle-Neumann 1980, 115). Tulen tutkimuksessani testaamaan empiirisen aineiston kautta, ovatko nämä teoreettiset oletukset siihen yleistettävissä. Selittykö puolueiden vähäinen kommunikaatio asevelvollisuudesta sillä, että ne ovat yleisen mielipiteen eli asevelvollisuusnormin talutushihnassa? Noelle-Neumannin mukaan yleinen mielipide vakiintuu eräänlaiseksi moraaliseksi normiksi (Noelle-Neumann 1980, 118). Yleisen mielipiteen ja vaikenemisen spiraali -käsitteiden voimassa on havaintojeni perusteella kyse primitiivisestä 'valta oikeuden perustana' -doktriinista, sillä teorian mukaisesti enemmistön valta takaa oikeuden määrittellä oikeudenmukaisuutta.

Yleinen mielipide on vaikenemisen spiraali -teoriassa yhteiskunnan suoja ja yksilön vihollinen (Noelle-Neumann 1980, 119). Kyseinen ajatusmalli liittyy läheisesti siihen, miten yleisen mielipiteen nähdään olevan suuremman väestönsosan valtaresurssi poliittisen eliitin kontrolloimiseksi. Yleisen mielipiteen dominoiva vaikutus liittyy ihmisten huoleen heidän omasta maineestaan. Sen poikkiteloin asettumiseen erityisesti ns. kunniakysymyksissä liittyy pelko suoranaiseen häpeäpaaluun joutumisesta (Noelle-Neumann 1980, 172). Tutkija Laitisen mukaan asevelvollisuus näyttäytyy suuren suomalaisen itsenäistymistarinan osana. Lisäksi näyttää siltä, että Suomen valtio ei asevelvollisuutta tarvitse, mutta itse Suomen kansakunta on asevelvollisuuteen huomattavasti kiinnittyneempi (Laitinen 2005, 106). Empiirisen tutkimusaineiston valossa on oletettavissa, että puolueet eivät julkisen häpeäpaalun pelossa

uskalla käydä laajempaa, mahdollista kriittistä kommunikaatiota asevelvollisuudesta. Asevelvollisuus on selkeästi ollut ja on edelleen narratiivi Suomen kuvitteellisen kansakunnan rakentamisessa, ja siihen liittyvä ulko- ja turvallisuuspolitiikka on poliittisesti sensitiivistä. Onhan Suomi ollut monesti historiansa aikana (sotilaallisten) suurvaltojen ja heidän välisten kiistojensa pelinappulana, toinen maailmansodan aikaiset tapahtumat niistä kaikkein merkittävimpinä.

Lyhyesti sanottuna yleisen mielipiteen käsite tarkoittaa omassa pro gradu -tutkielmassani kyselytutkimusten valossa empiirisesti havaittua seikkaa siitä, että kansakunnan selkeä enemmistö kannattaa nykyisenkaltaista asevelvollisuusjärjestelmää. Tutkimukseni teoreettinen oletamus puolueista nojaa siihen, että ne tarkkailevat yleistä mielipideilmastoa, niin kuin jo aiemmin toin esille. Puolueet toimivat vaaleissa ja muutenkin yleistä mielipideilmastoa silmällä pitäen, sillä jos haluaa maksimoida vaalivoittonsa, on syytä osata puhua oikeista asioista, oikeassa hetkessä ja oikealla tavalla. Tietenkin puolueet haluavat keskustella itselleen suosiollisista vaaliteemoista, vaieta hankalista kysymyksistä ja huomioida oman vakiintuneen kannattajakuntansa intressit.

7. Vaikenemisen spiraalin kontekstualisointi ja problematisointi – avoimia kysymyksiä

Vaikenemisen spiraali -tutkimusteoria kuten tutkimusteoriat ylipäätensä syntyvät tietyssä ajassa ja paikassa, joten teoriaa on perusteltua lähestyä kontekstualisoinnin kautta. Noelle-Neumanin luoman teorian empiiriset juuret ovat löydettävissä Länsi-Saksan liittovaalien vaaliarvoituksesta vuodelta 1965. CDU/CSU:n ja SPD:n kannatuslukuja vuoden 1964 joulukuusta vuoden 1965 syyskuuhun asti julkaistiin säännönmukaisesti Stern-aikakauslehdessä, ja koko tuon ajan vastakkaisten puolueiden voittomahdollisuudet näyttivät hyvin tasaisilta (Noelle-Neumann 1980, 15). Lopullisena vaali-iltana tulokseksi muodostui vastoin ennakko-odotuksia CDU:n voitto 49.5 prosentin ääniosuudella, kun tasaisena kilpailijana pidetty SPD sai vain 38.5 prosenttia äänistä (Noelle-Neumann 1980, 13).

Noelle-Neumannin mukaan yllättävässä vaalituloksessa oli kyse jo vuosisatoja vanhan käsitteen eli yleisen mielipiteen vaikutusvallasta, josta ei silti fyysisessä mielessä voinut ottaa otetta (Noelle-Neumann 1980, 14). Tuo yleinen mielipide vaikutti tuolloin satoihin tuhansiin äänestäjiin, ja sai äänestäjät viimeisillä minuuteilla taipumaan niukasti CDU:n/CSU:n puolelle, joka lopulta paisui yli kymmenen prosentin kaulaksi (Noelle-Neumann 1980, 14). Yleinen mielipide ja vaikenemisen spiraali

-teoria liippaavat täten läheltä vaalitutkimuksesta tuttua voittajan vankkurit -ilmiötä. Jollekin puolueelle suosiolliset kannatuslukumittaukset synnyttävät itseään ruokkivan kierteen, joka saa äänestäjät siirtymään ennustetun voittajan leiriin (Paloheimo & Wiberg 2008, 234). Olennainen ero piilee siinä, että vaikenemisen spiraali -teoriassa keskeistä ei ole ihmisten halu olla voittajan puolella, vaan ihmisten halu olla jäämättä eristyksiin (Noelle-Neumann 1980, 19). Sama ilmiö toistui seitsemän vuotta myöhemmin vuoden 1972 liittovaaleissa, joissa SPD ja CDU kulkivat kannatuskyselyissä pitkään rinta rinnan, kunnes viime hetken niukka voittoennuste paisui *sillä kertaa* SPD:n hyväksi tuntuvasti (Noelle-Neumann 1980, 16).

Toinen Noelle-Neumannin vaikuttanut tekijä olivat 1960- ja 1970-luvun opiskelijalevottomuudet, joina aikoina esimerkiksi opiskelijapiireissä CDU:n kannattajaksi tunnustautuminen olisi voinut olla ja olikin riskialtista (Noelle-Neumann 1980, 17). Myös samalle aikakaudelle sijoittuva Länsi-Saksan aloittama Ostpolitik jakoi niin puolue- kuin kansalaistasolla mielipiteitä, mutta Ostpolitik:in torjujat tunsivat itsensä yksin jätetyiksi, vetäytyivät, ja *vaikenivat* (Noelle-Neumann 1980, 18).

Jo teoksensa alkuvaiheessa Noelle-Neumann korostaa, että vaikenemisen spiraali on *hypoteesi* (Noelle-Neumann 1980, 21). Hypoteesi tarkoittaa tutkimuksessa ehdotusta tutkimuksen odotettavissa olevista tuloksista. Näitä ehdotuksia on tarkoitus testata empiirisesti ja osoittaa, jos hypoteesi (tai hypoteesit) pitää tai ei pidä paikkansa (Jyyl 2015). Hypoteesit ovat tärkeitä tutkimusprosessin kannalta, koska ne ovat prosessin odotettavissa oleva päätös. Hypoteesissa on kyse luovasta ideoinnista, mutta tutkimuksen edetessä voi silti osoittautua, etteivät tutkimuksen alussa luodut hypoteesit pitäneet paikkaansa (Jyyl 2015). Henkilökohtaisena johtopäätöksenä totean, että hypoteesi tarkoittaa ikään kuin ennalta esitettyä valistunutta arvausta siitä, mitä tutkimuksen edetessä ja loppuvaiheessa tullaan tai jos tullaan löytämään.

Oman pro gradu -tutkielmani punainen lanka on täten hypoteesi siitä, että puolueiden välisessä asevelvollisuuskommunikaatiossa on oletettavasti löydettävissä vaikenemisen spiraali -ilmiön ohjaava vaikutus. On mahdollista, ettei empiirisen aineiston analysointi tue tätä teoreettista olettamusta. Seikka olisi silti oman johtopäätökseni mukaan aivan yhtä validi vastaus tutkimuskysymykseen kuin se, että empiirinen aineisto tukee hypoteesia.

Noelle-Neumannin mukaan vaikenemisen spiraali -ilmiön voi tuoda kahdella tapaa päivänvaloon, jotka heijastelevat jakoa kvalitatiivisiin ja kvantitatiivisiin. Empiirisessä kvantitatiivisessa tutkimuksessa vaikenemisen spiraali -ilmiön on oltava mitattavissa (Noelle-Neumann 1980, 22).

Toinen tapa, analyysini perusteella vaikenemisen spiraali -ilmiön kvalitatiivisempi lähestymistapa on tarkastella sen historiallisia esikuvia, eri aikakausien juristeja, historioitsijoita ja ylipäätensä niitä ihmisiä, jotka ovat kirjoittaneet tästä maailmasta (Noelle-Neumann 1980, 21). Vaikka Noelle-Neumann loi itse vaikenemisen spiraali-mallin 1960-/1970-luvun Länsi-Saksassa ja sen ajan politiikan ilmiöiden selittämiseksi, on hän hyödyntänyt sen luomisessa useiden muiden henkilöiden tutkimusten ja töiden tuloksia. Näistä useista eri tieteenalasta voidaan esimerkkeinä mainita Alexis de Tocqueville, Jean-Jacques Rousseau ja John Locke. Vanhimmat esikuvat palautuvat antiikin aikoihin (Noelle-Neumann 1980, 21). Ei-kvantitatiivisessa lähestymistavassa vaikenemisen spiraali -mallia hyödyntävän tutkijan tehtäväksi jää tällöin argumentoida hypoteesin paikkansa pitävyyden puolesta. Tämä perustuu siihen oletukseen että itse hypoteesi pitää paikkansa.

7.1. Vaikenemisen spiraalin heikkouksia, avoimia kysymyksiä & sokea piste

Elisabeth Noelle-Neumann on rakentanut 1960–1970 -luvuilla vaikenemisen spiraali -mallinsa hyödyntämällä hyvin paljon muiden, useilla eri aikakausilla eläneiden ajattelijoiden töitä. Täten vaikenemisen spiraalin endogeenisyys on jossain määrin kyseenalaista. Kuinka suurella yksinoikeudella Noelle-Neumann on luonut teoriansa, jos hän tutkijana itsekkin myöntää rakentaneensa hypoteettisen mallinsa aiempien hypoteettisten olettamusten päälle ja niitä yhdistellen?

Oman analyysini perusteella sanoisin, että vaikenemisen spiraali-malliin on sisäänrakennettu anakronismin olemuksia. Vaikenemisen spiraali on useiden eri aikakausien ajattelijoiden käyttämien, eri aikakausilla syntyneiden käsitteiden muodostama palapeli. Teoriat, poliittiset ajattelijat ja instituutiot ovat oman aikansa ja paikkansa tuotteita, joten niiden kaikkien tuominen yhteen yhdeksi 'metateoriaksi' sisältää perustellusti anakronismin riskin. Noelle-Neumannille eräs keskeinen yleinen mielipide -käsitteen oppi-isä oli amerikkalainen Alexis de Tocqueville, jolle tasa-arvo selitti yleisen mielipiteen vaikutusvaltaisuuden (Noelle-Neumann 1980, 126). Voidaanko Tocquevillen ymmärtämä tasa-arvon käsite siirtää sellaisenaan 1960–1970 -luvuilla luotuun vaikenemisen spiraali -malliin tai tämän päivän asevelvollisuusdiskurssin tutkimukseen, koska esimerkiksi orjuus oli vielä täysin legaalina Tocquevillen ajan Yhdysvalloissa? Tämä vaikenemisen spiraaliin sisäänrakennettu anakronismin riski

siirtyy edelleen omaan pro gradu -tutkielmaani, kun tutkin Suomessa vuonna 2015 käytyä asevelvollisuusdiskurssia 1960–1970- luvun Länsi-Saksassa luodun teoreettisen mallin kautta.

Edellä mainituista syistä johtuen Noelle-Neumannin luomaan vaikenemisen spiraali -malliin sisältyy myös vahva poikkitieteellinen ulottuvuus, eikä sitä oman tulkintani mukaan voi kategorisoida täysin eksplisiittisesti politiikka-tieteelliseksi teoriaksi. Sen luomisessa on hyödynnetty useiden eri tieteenalojen edustajia, joista osa on peräisin aikakaudelta, jolloin nykyisenkaltaisia moderneja humanistisia tai yhteiskuntatieteitä nykyisen kaltaisissa erikoistuneissa muodoissaan ei vielä tunnettu. vaikenemisen spiraali-teoria on monitieteellinen kulminaatio. Toisaalta tieteenalojen väliset rajat ovat hälventyneet, ja aivan yhtä lailla suomalaista asevelvollisuutta voi lähestyä ja olisi perusteltua lähestyä useamman eri tieteenalan näkökulmasta. Monitieteellinen vaikenemisen spiraali -malli sopii mielestäni perustellusti sosiaalisen todellisuuden useammalle eri osa-alueelle (politiikka, talous, sosiologia, historia) astuvan asevelvollisuuden analysointiin.

Henkilökohtaisen tarkasteluni perusteella sanoisin, että vaikenemisen spiraali -mallin keskeisin poliittinen sokea piste on siinä, että se ei tarjoa selitystä yleisen x mielipiteen historiallisesti ja sosiaalisesti muodostuneelle vankalle asemalle. Yleinen mielipide esimerkiksi kuolemanrangaistuksen vastustamisesta, homoavioliittolain kannatuksesta yliopistoyhteisössä tai miesten ja naisen välisestä tasa-arvosta otetaan Vaikenemisen spiraalissa annettuna vastaan, eikä sitä periaatteessa kontekstualisoida ja/tai problematisoida.

Vaikka vaikenemisen spiraali -hypoteesi osoittautuisi paikkansa pitäväksi suomalaisessa asevelvollisuusdiskurssissa, suuri kysymys siitä, miksi asevelvollisuus hyväksytään enemmistön taholta pitkälti juuri sellaisenaan kuin se on tällä hetkellä, jää avoimeksi. Teoriassa tilanne voisi olla päinvastainen: vaikenemisen spiraali -hypoteesi osoittautuisi paikkansa pitäväksi, jos Suomessa ei olisi asevelvollisuutta, ja enemmistön mielipide olisi asevelvollisuutta vastaan. Oman johtopäätökseni mukaan Noelle-Neumannin teoria pystyy parhaimmillaan selittämään hiljaisuuden vallitsevan olotilan suomalaisessa asevelvollisuuskommunikaatiossa. Teoria ei tietenkään oman aikansa ja paikkansa tuotteena pysty tarjoamaan vastausta siihen, *miten asevelvollisuus on Suomen ajan ja paikan kontekstissa muokkautunut sellaiseksi, että siitä käytävässä kommunikaatiossa on havaittavissa vaikenemisen spiraalin ohjaava vaikutus.* Sen vuoksi suomalaisen asevelvollisuuskeskustelun ymmärtämiseksi on hyödynnettävä muuta tutkimuksellista lähestymistapaa. Tärkeä fokus on perustellusti siinä, *miksi ja miten asevelvollisuus on muodostunut yleiseksi mielipiteeksi,*

legitimoituneeksi normiksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Laitisen mukaan suomalainen asevelvollisuus on historiallinen käytäntö, puolustuksen kivijalka, kattava kasvatus- ja koulutusjärjestelmä, tasa-arvoa edistävä prosessi, kansallisen identiteetin keskeinen elementti ja talvisodan ihmeen eräs keskeinen tekijä (Laitinen 2006, 23–24).

8. Miten vaikenemisen spiraali -teoriaa on kritisoitu?

8.1. Metodinen toteutus & empiirisen testaamisen vaikeus

Vaikenemisen spiraali -teoria kuuluu tärkeimpiin, mutta samalla myös kaikkein kiistanalaisimpiin teorioihin liittyen mediavaikutuksen tutkimukseen. Suurin osa kritiikistä on kuitenkin kohdistunut metodiseen toteuttamiseen (Naab ym. 2006, 107). Juuri siitä syystä johtuen tutkimuksen toteuttamismetodien tarkastelu on välttämätöntä, jotta vaikenemisen spiraali olisi sopiva teoria empiiriseen tutkimukseen. Vaikenemisen spiraali -malli on sidottu useisiin olettamuksiin. Noelle-Neumann olettaa, että toimittajat olisivat homogeeninen ammattiryhmä ja uutiskynnyksen ylityskriteerit olisivat täten samanlaisia (Naab ym. 2006, 109). Kriitikot ovat kyseenalaistaneet olettamuksen.

Eristäytymispelko on vaikenemisen spiraali -teorian keskeisin teoreettinen oletamus. Sen paikkansapitävyyttä ei kuitenkaan ole käytännössä tutkittu (Naab ym. 2006, 110). Yksilön pelko eristäytymisestä liittyy läheisesti sosiaalipsykologian konformismiin, joista tunnettuna esimerkkinä Achin koe. Konformistiseen käyttämiseen liittyy kuitenkin muitakin mahdollisuuksia kuin eristäytymispelko, kuten yksilön mukavuudenhaluisuus (Naab ym. 2006, 110). *Eristäytymispelko on premissi, mutta sitä on vaikea todentaa empiirisesti*, koska muuttujien väliset riippuvuussuhteet suhteessa eristäytymispelkoon ovat epäselviä (kvantitatiivisessa tutkimuksessa) (Naab ym. 2006, 112).

Toinen keskeinen lähtöpremissi vaikenemisen spiraali -teoriassa on ympäristöntarkkailu suhteessa omien mielipiteiden luomiseen. Noelle-Neumann ymmärtää tämän mediakulutuksena (Naab ym. 2006, 112). Kysymys jää silti avoimeksi, syntyvätkö omat mielipiteet tosiasiallisesti ympäristöntarkkailun seurauksena. Vaikenemisen spiraali -mallin teoreettinen oletamus lähtee siitä, että yksilön mielipiteet syntyvät median luoman mielipideilmaston kautta. On kuitenkin olemassa näyttöä siitä, että suhde voi olla päinvastainen: yksilö seuloa yksilöllisesti mielipideilmastoa (Naab ym. 2006, 114). Kritiikki on läheistä sukua toisen maailmansodan jälkeisille sosiologisille äänestyskäyttäytymistutkimuksille. Tuon

ajan tutkimuksissa havaittiin, että ihmiset ovat selektiivisiä, ja valikoivat sellaisia viestejä, jotka sopivat heidän maailmankuvaansa (Paloheimo & Wiberg 2008, 252). Ihmisten mediakulutuksen määrä myös vaihtelee, kuten myös se, millaisia mediakanavia kansalaiset seuraavat (Naab ym. 2006, 116). Noelle-Neumann on sivuuttanut mediaseurannan keskeisen elementin eli motivaation (Naab ym. 2006, 117). On esimerkiksi perusteltua olettaa, että miehet olisivat naisia kiinnostuneempia seuraamaan asevelvollisuudesta käytävää mediakeskustelua, koska asevelvollisuus koskee vain miespuoleisia kansalaisia.

Puhevalmius tai sen puuttuminen on keskeinen osa Noelle-Neumannin vaikenemisen spiraali -teoriaa, ja on sitä kautta tullut kiivaan empiirisen tutkimuksen kohteeksi (Naab ym. 2006, 117). Puhevalmiuden käsitteen operationalisointi ja sopivan indikaattorin luominen on tuottanut ongelmia mielipidekyselyissä (Naab ym. 2006, 118). Tämän vuoksi eri maissa on kehitetty erilaisia indikaattoreja puhevalmiuden mittaamiseen (Naab ym. 2006, 120). Olisi myös perusteltua operationalisoida puhevalmiuteen vaikuttavia muita tekijöitä, joita ovat mm. teeman ajankohtaisuus, arvolutautuneisuus ja sen tärkeys kyselytutkimuksen kohdehenkilöstölle yhdistettynä sen poliittiseen tiedostavuuteen (Naab ym. 2006, 125).

Konformismin olettaus on yksi vaikenemisen spiraalin perustuskivistä, mutta sitä on tutkittu eksplisiittisesti vähän (Naab ym. 2006, 128). Sen paikkansa pitävyyttä ei ole mahdollista testata kokeellisesti, joten idea konformismista pysyy hypoteesina (Naab ym. 2006, 130–131). Yhteenvetona Schererin, Tielen ja Naabin esittämästä vaikenemisen spiraali -kritiikistä voi todeta, että he pitävät Noelle-Neumannin teoriaa haastavana empiiriseen tutkimukseen. Tämän vuoksi sen testaus edellyttää kompleksia ja yleistä toimintamenettelyä (Naab ym. 2006, 133), jolloin toivottavaa olisi media(sisältö)datan ehdoton tarkastelu sekä kvantitatiivisessa tutkimuksessa tärkeimpien muuttujien huolellinen operationalisointi (Naab ym. 2006, 133).

1960–1970 -luvulla luodun vaikenemisen spiraali -teorian siirtäminen internet-aikakaudelle sellaisenaan on kyseenalaista. Täten teoria voi selittää vain osittain mielipiteen muodostumisprosessin virtuaalisen kommunikaation ympäristössä (Schulz & Rössler 2012, 14). Henkilökohtaisesti kyseenalaistaisin vaikenemisen spiraalin soveltuvuutta anonyymien internet-keskustelujen tutkimiseen. Dieter Fuchs, Jürgen Gerhards ja Friedhelm Neidhart ovat testanneet empiirisesti sitä, miten mielipideenemmistö vaikuttaa yksilön puhevalmiuteen. Tarkemmin sanottuna he testasivat Noelle-Neumannin teorian hypoteesia, ja tulivat tulokseen, ettei kommunikaatiohalukkuus pienessä julkisuuden tilassa

riipu siitä, kuuluuko tutkimushenkilö mielipiteineen joko vähemmistöön tai enemmistöön (Fuchs ym. 1992, 284).

8.2. Kulttuurien väliset erot

Tutkijat Dietram A. Scheufele ja Patricia Moy ovat myös kritisoineet vaikenemisen spiraali -teoriaa. Heidän kritiikkinsä pääsanoma on, ettei teoriassa huomioda riittävästi kulttuurien välisiä eroja ja muuttujia, jotka vaikuttavat puhevalmiuteen. Tämän vuoksi he ehdottavat, että vaikenemisen spiraali -lähtöisen tutkimuksen tulisi keskittyä enemmän makrotason ilmiöiden tutkimukseen. (Moy & Scheufele 2000, 3)

Muutoin Scheufele ja Moy esittävät pitkälti samanlaista kritiikkiä kuin mitä muut tieteilijät. Vaikenemisen spiraalin avainkäsitteiden tarkka määrittely on vaikeaa, samoin avainmuuttujien luominen. Lisäksi taso vaihtelee sen mukaan, kuinka paljon makrotason muuttujiin kiinnitetään huomiota (Moy & Scheufele 2000, 4). Oman tulkintani mukaan makrotason muuttujiin lukeutuvat juuri edellä mainitut niin sanotut kulttuurilliset erityistekijät.

Scheufele ja Moy lähestyvät yleisen mielipiteen käsitettä käyttämällä käsitteellistä kahtiajakoa rationaalisen yleisen mielipiteen ja sosiaalisen kontrollin eli yleisen mielipiteen välillä. Näistä kahdesta jälkimmäinen edustaa juuri Noelle-Neumannin käyttämää käsitettä vaikenemisen spiraali -teoriassa. Ajatus rationaalisesta mielipiteestä nojaa siihen, että rationaalinen julkinen yleisö/”public” on halukas ja kykeneväinen osallistumaan poliittiseen prosessiin. (Moy & Scheufele 2000, 5) Scheufele ja Moy korostavat vaikenemisen spiraali -teorian käsitteellisen kivijalan eli yleisen mielipiteen käsitteen kompleksisuutta. Toisaalta yhtä lailla Noelle-Neumann tiedostaa itse asian vaikenemisen spiraali -teoksessaan. He ovat myös kritisoineet Noelle-Neumannin olettamusta siitä, että yksilöt tarkkailisivat ja seuraisivat heitä ympäröivää sosiaalista ympäristöä samalla tavalla. Tämä teoreettinen oletamus on kuitenkin kiistanalainen (ellei kiistanalaisin) ja kyseenalaistettu, esimerkiksi kun on tehty tutkimusta vaaligallupien vaikutuksesta äänestyskäyttäytymiseen (Moy & Scheufele 2000, 7). Toisaalta vaikenemisen spiraali -teorian hypoteesi asettaa fokuksen ihmisten *käsityksille* mielipideilmastosta, eikä niinkään sille, mikä on *todellisen* mielipideilmaston tilanne.

Kritiikki vaikenemisen spiraali -teoriaa kohtaan makrotason teoriana keskittyy kolmeen teemaan. Eristäytymispelon suhde puhevalmiuteen on epäselvää, samoin vaikenemisen spiraali -teorian

empiirinen testaus. Lisäksi vihjeet mielipiteistä ja niiden jakautumisesta saattavat tulla muistakin lähteistä kuin kansallisesta mielipiteestä (Moy & Scheufele 2000, 7). Empiirisen tutkimusaineiston valossa ei esimerkiksi käy ilmi, että asevelvollisuudesta luopuminen on ollut yleinen kansainvälinen trendi muissa länsimaissa. Seikka saattaa silti päästä yleiseen tietoisuuteen. Hieman tähän liittyen Scheufele ja Moy painottavat vielä, että hyvien tutkimusteorioiden olisi kyettävä ylittämään kansallisia rajoja (Moy & Scheufele 2000, 13). Normatiivisten viiteryhmien vaikutusvalta ihmisten mielipidekäyttäytymiseen on myös kyseenalaistettu, tai kumpi vaikuttaa ihmisten mielipidekäyttäytymiseen enemmän: normatiivisemmat viiteryhmät vai nimetön yleinen mielipide (Moy & Scheufele 2000, 14). Vaikuttaako esimerkiksi oikeistolaisena tunnettu sanomalehti ihmisten mielipidekäyttäytymiseen samalla tavalla kuin jokin toinen, objektiivisempänä tunnettu sanomalehti?

Kun tehdään vaikenemisen spiraali -teoriaa hyödyntävää tutkimusta, on syytä noteerata yhteiskunnan X erot suhteessa muihin yhteiskuntiin (Moy & Scheufele 2000, 14). Muuttujien operationalisoinnissa on huomioitava kuusi tekijää: ylikansalliset erot, julkinen mielipide/alttius sille, anonyymi julkisuus, julkisuuden mittasuhteet (perhe-valtakunta), kyselytutkimusaineisto sekä tutkimusaiheen moraalinen latautuneisuus (Moy & Scheufele 2000, 15).

Kysymys siitä, onko vaikenemisen spiraali -teoria kansainvälinen, useissa eri kulttuureissa esiintyvä ilmiö, on jäänyt auki (Moy & Scheufele 2000, 17). Kulttuurit eroavat toisistaan yhteistyön ja kilpailun suhteen. Individualismi on enemmän rajoittuneempi toisiin kulttuureihin, siinä missä esimerkiksi aasialaiset kulttuurit ovat kollektiivisempia (Moy & Scheufele 2000, 18). Näiden kulttuurillisten erityispiirteiden huomioiminen on tärkeää, kun tutkimuksessa hyödynnetään vaikenemisen spiraali -teoriaa.

Scheufelen ja Moyn kriitikin pääsanoma on se, että makrotason tekijöihin ja muuttujiin täytyisi kiinnittää vaikenemisen spiraali -teoriassa enemmän huomiota. Eristäytymispelkoa pelkäämättömät ihmiset täytyisi myös huomioida tutkimuksessa paremmin (Moy & Scheufele 2000, 21). Muutoin heidän esittämässään kritiikissä on paljon yhtymäkohtia muiden tieteilijöiden esittämään vaikenemisen spiraali -kritiikkiin (mm. empiirisen testauksen vaikeus).

8.3. Konformismin kyseenalaistaminen

Amerikkalaisten tutkijoiden Salmonin ja Klinen 1980-luvulla esittämä vaikenemisen spiraalin kritiikki keskittyy konformismin problematisointiin. Tutkimusten valossa yksilöt voivat vastustaa enemmistön mielipiteitä, kunhan heillä on sosiaalisia tukiverkkoa suhteessa median luomaan persoonattomaan yleiseen mielipiteeseen (Kline & Salmon 1983, 1). He julkaisivat kriittisen kannanottonsa teoriaa kohtaan noin kymmenen vuotta sen julkaisemisen jälkeen, ja painottivat, ettei vaikenemisen spiraali - teoria ollut tullut juuri empiirisesti testatuksi (Kline & Salmon 1983, 3).

Monet Neulle-Neumannin esittämistä ajatuksista massakommunikaatiosta ja julkisesta mielipiteestä eivät ole uusia (Kline & Salmon 1983, 6). Ei ole myöskään olemassa yhtä yksilön mallia, joka olisi taipuvainen enemmistön tahtoon, eikä julkinen konformismi tarkoita jonkin normin sisäistä hyväksyntää (Kline & Salmon 1983, 8).

Yleisenä piirteenä edellä mainittujen tieteilijöiden esittämästä vaikenemisen spiraali -kritiikistä voi todeta, että heidän mielestään Noelle-Neumann suhtautuu sellaisiin tekijöihin/käsitteisiin kuten 'yksilö', 'yleinen mielipide' ja 'media' liian yleistävällä ja homogenisoivalla tavalla. Yksilöt yhteiskunnassa eivät aina välttämättä ole niin yksin kuin Noelle-Neumann olettaa, vaan saavat todennäköisesti tukea samanhenkisiltä ystäviltään ja viitoryhmiltä (Kline & Salmon 1983, 9).

Ajatus konformista menettää myös merkitystään, kun ryhmän tarkkailu suhteessa yksilöön vähenee. Sosiaalinen paine ei vaikuta esimerkiksi äänestyskopissa, jossa yksilö ei ole enemmistön silmien tarkkailun alla (Kline & Salmon 1983, 10). Noelle-Neumannille julkinen konformismi tarkoittaa periaatteessa samaa kuin yksityinen (esim. perheen sisäinen) konformismi, mutta tämä teoreettinen olettaus on kyseenalaistettu Kline & Salmon 1983, 10). Yhtäläillä yksilön persoonalliset tekijät kuin kulttuurilliset tekijät vaikuttavat konformismin asteeseen (Kline & Salmon 1983, 11). Noelle-Neumann sivuuttaa pienten sosiaalisten ryhmien merkityksen yhteiskunnassa, mikä liittyy yksilön vaihtelevaan konformismin tendenssiin (Kline & Salmon 1983, 11). Mitä integroituneempia yksilöt ovat heidän omiin ryhmiinsä, sitä todennäköisemmin he torjuvat heidän maailmankatsomukseensa sopimattomat vaikutukset, joka edelleen heijastuu heidän mediakulutukseensa. Noelle-Neumann on lähinnä kiinnostunut mediasta mielipiteiden synnyttäjänä ja muokkaajana (Kline & Salmon 1983, 13). Ihmiset ovat silti mediakulutuksessaan selektiivisiä (Kline & Salmon 1983, 14).

Taipumus konformismiin ei myöskään välttämättä tapahdu negatiivisten sanktioiden pelossa, vaan uskossa positiivisiin palkkioihin (Kline & Salmon 1983, 15). On myös esitetty kysymys siitä, kuinka

tarkkasilmäisiä ihmiset ovat, kun he arvioivat muiden asenteita? Käsite pluralistinen tietämättömyys kuvaa sitä eroa, joka vallitsee todellisen yleisen mielipiteen ja yksilöiden julkisuudesta tekemien käsitysten/luulojen välillä. Noelle-Neumannin lähtökohta siitä tavasta, miten yksilöt tarkkailevat julkista ympäristöä, on kyseenalaistettu (Kline & Salmon 1983, 17). Noelle-Neumann ei myöskään usko että julkiset kyselytutkimukset vaikuttaisivat mielipideilmastoon, vaikka niihin liittyvät tutkimukset väittävät päinvastaista (Kline & Salmon 1983, 21).

Noelle-Neumannin oletamus massamediasta on yksiselitteisen homogeeninen. Tutkijat ovat kuitenkin havainneet, että mitä moninaisempi yhteiskunta kulttuurillisesti, sosiaalisesti ja poliittisesti on, sitä heterogeenisemmän mediatarjonnan ja sisällön se pitää sisällään (Kline & Salmon 1983, 24). Mediaa ei täten voi pitää monoliittisena ja yhtenäisenä toimijana (Kline & Salmon 1983, 25). Noelle-Neumann ei myöskään tee käsitteellistä pesäeroa enemmistömielipiteen ja vaikuttavan /effektiivisen mielipiteen välillä. Enemmistön tuki ei automaattisesti tee jostain mielipidenormista vaikutusvaltaista ja päinvastoin: vaikutusvaltaisella mielipiteellä ei välttämättä ole enemmistöä takanaan (Kline & Salmon 1983, 28).

Vaikenemisen spiraali -teorian kivijalka eli ajatus vähemmistön pelosta jäädä eristyksiin on myös tutkimusten valossa kyseenalainen. Yksilöt eivät välttämättä taivu hiljaisuuteen, vaikka he olisivatkin mielipidevähemmistössä (Kline & Salmon 1983, 33). Lopullisena yhteenvetona Kline ja Salmonin kritiikistä ja tutkimussuosituksista voi todeta, että fokuksen on oltava tutkimuskohteen kontekstissa ja sen toiminnan avoimuudessa (Kline & Salmon 1983, 34). Ihminen voi kuulua yhdessä asiassa mielipide-enemmistöön ja toisessa vähemmistöön, mutta ratkaisevaa on huomioida ihmisten käsitykset mielipideilmastosta, kuin niinkään itse todellisen mielipideilmaston laita (Kline & Salmon 1983, 36).

8.4. Vaikenemisen spiraalin soveltaminen ja falsifiointi

Elisabeth Noelle-Neumannin teoria kuuluu viestintätieteiden historian vaikutusvaltaisimpiin ja kiistanalaisimpiin teorioihin. Vaikenemisen spiraali kuuluu yhtäläillä vaikutusvaltaisimpiin teorioihin yleisestä mielipiteestä. Edellä mainituista syistä johtuen vaikenemisen spiraali on vastavuoroisesti saanut paljon kansainvälistä kritiikkiä osakseen (Schulz & Rössler 2012, 14). Vaikenemisen spiraali kuuluu tärkeimpiin teorioihin, joiden kautta tutkitaan yleistä mielipidettä, tehdään mielipidetutkimuksia ja analysoidaan ihmisten käytöstä niiden valossa (Turner & West, 2016). Teoriaa sovelletaan paljon

mielipidetutkimuksessa, tosin vaikenemisen spiraaliin kohdistetun suuren kritiikin määrän perusteella on helppo tehdä johtopäätös, ettei teoria ole yleisesti hyväksytty.

Lähes kaikkia vaikenemisen spiraali -teorian kritikkoja on yhdistänyt huomio siitä, että teorian ja siihen liittyvien olettamusten empiirinen testaaminen on vaikeaa. Oman johtopäätökseni mukaan sama logiikka pätee yhtäläillä teoriaan kritiikkiin, eli vaikenemisen spiraalin empiirinen falsifiointi on yhtä lailla vaikeaa. Toin aiemmin Fuchsin, Gerhardsin ja Neidhartin teorian kritiikin esille. He onnistuivat tutkimuksissaan falsifioimaan sen, ettei yksilöiden kommunikaatiovalmius riipu pienessä julkisuuden tilassa siitä, kuuluvatko he mielipide-enemmistöön tai vähemmistöön. Heidän tutkimustulostensa valossa on ilmeistä, että pienessä julkisuuden tilassa tapahtuvasta politiikasta kerättävä aineisto voisi ainakin osittain falsifioida vaikenemisen spiraali -teorian.

9. Vaikenemisen spiraali -lähtöinen teoria

9.1. Julkisuudessa tapahtuva valtataistelu

Asevelvollisuusnormi on selkeästi yleinen mielipide niin puolueiden kuin kansalaisten keskuudessa, mutta muna – vai kana -dilemman olemassaolo on ilmeinen. Syntyykö kansalaisten yleinen mielipidenormi asevelvollisuudesta valtaa pitävien puolueiden asevelvollisuusnormista, vai syntyykö puolue-eliittien asevelvollisuusnormi asevelvollisuudelle suosiollisesta yleisestä kansalaismielipiteestä? Noelle-Neumannin mukaan yleisyyden käsitteelle on useita eri merkityksiä, kuten juridinen merkitys julkisoikeudesta, mutta jopa sosiaalipsykologinen merkitys, joka liittyy sen tapaan ohjata ihmisten sosiaalista käyttäytymistä (Noelle-Neumann 1980, 88–89). Yleisen mielipiteen käsitteen suorastaan tyrannoivasta vaikutuksesta seuraa eristäytymisen pelko, mikäli sosiaaliset toimijat asettuvat poikkiteloin yleisen mielipiteen kanssa. Saman logiikan mukaisesti politiikka on Noelle-Neumannille havaintojeni perusteella taistelua julkisuudesta ja sen huomiosta, sillä se on välineellinen valtaresurssi omien poliittisten tavoitteiden edistämiseen. Kenellä on valta julkisuuden avulla legitimoida tietyt normit yleisen mielipiteen käsitteeksi (Noelle-Neumann 1980, 90)?

Asevelvollisuusdiskurssissa tunnistettava politiikka osuu analyysini perusteella pitkälti yhteen Hannah Arendtin politiikan käsitteen ymmärryksen kanssa. Arendtille kaikki ihmisenä olemisen ehdot liittyvät tavalla tai toisella politiikkaan, mutta moninaisuus on sen välttämätön ehto (Arendt 2002, 58).

Arendtille 'julkinen' tarkoittaa maailmaa itsessään, joka erottaa ihmiset omasta yksityisestä paikastamme maailmassa (Arendt 2002, 58). Maailma samanaikaisesti erottaa ja yhdistää ihmisiä. Julkinen alue yhteisenä maailmana kokoaa ihmiset yhteen ja estää heitä käymästä toistensa päälle (Arendt 2002, 58). Tuo julkisen tilan käsite on Arendin tärkeimpiä analyysivälineitä: se tarkoittaa näkyvää ja ihmisten keskeistä toimintaa, joko niin erottaa kuin jakaa heitä. Julkisuus, tai taistelu siitä on politiikkaa, ja politiikka julkisuutta. Hautamäen mukaan julkinen tila määrittelee todellisuuden, sillä todellisuus on ihmisten jaettu käsitys maailmasta. Hänen mukaansa todellisuus rakentuu julkisessa tilassa tapahtuvassa keskustelussa ja toiminnassa (Hautamäki 2005, 36). Empiirinen aineisto asevelvollisuudesta tukee tätä teoreettista olettamusta.

Arendt lähestyy politisoitunutta julkista tilaa vertaamalla sitä pöydäksi, jonka ympärillä istuu ihmisiä. Hän esittää kritiikkiä niin sanottua massayhteiskuntaa kohtaan, jonka seurauksena ihmisten välinen maailma menettää kykynsä koota ihmiset yhteen, yhdistää ja erottaa heidät (Arendt 2002, 58–59). Tilanteen omituisuus muistuttaa Arendtin mukaan spiritististä istuntoa, jossa pöytä katoaa taikatempun myötä ihmisten ympäriltä. Tällöin mikään käsin kosketeltava ei enää erota eikä yhdistä vastakkain istuvaa henkilöä (Arendt 2002, 59). Asevelvollisuuskeskustelun empiirisesti todennettu olemattomuus on yhtä lailla rinnastettavissa Arendtin vertaukseen 'omituisesta spiritistisestä istunnosta' tai vaihtoehtoisesti 'spiritistisestä' kansallisesta mielentilasta. Asevelvollisuus ja sen korkea suorittamisprosentti on luonut massayhteiskunnan, jonka seurauksena kansalaiset menettävät kykynsä yhdistää ja erottaa toisiansa. Tämä näkyy empiirisesti pöydän katoamisena, eli siinä, miten asevelvollisuudesta kommunikoidaan niin vähän kuin siitä kommunikoidaan, koska se hyväksytään pitkälti juuri sellaisenaan. Arendtille pöytä erottaa ja yhdistää ihmisiä, ja omien havaintojeni perusteellani sanoisin, että asevelvollisuus on 'seisova pöytä'. Kyseisen instituution eri tulkitsemistavat erottavat ja yhdistävät toimijoita: toisille se on sekä/että tai vaihtoehtoisesti vain taloudellinen, turvallisuuspoliittinen, nationalistinen tai sukupuolten välinen tasa-arvo kysymys. Empiirisessä analyysissä palaan vielä tutkimusaineistosta esiin nouseviin eri tulkitsemistapoihin.

Politisoituneessa asevelvollisuusdiskurssissa on selkeästi kysymys taistelusta julkisuudesta/yleisyydestä, sillä sen kautta legitimoidaan omia normatiivisia tulkintoja sosiaalisesta todellisuudesta. Yleinen mielipide tarkoittaa valtaresurssia määritellä sosiaalista todellisuutta, tässä tutkimuksessa asevelvollisuutta. Diskurssianalyysin keskeinen ajatusmalli todellisuuden sosiaalisesta

rakentamisesta on juuri nimensä mukaisesti *sosiaalista*, mikä on harmoniassa Arendtin politiikan ymmärryksen kanssa: kuinka se on juuri ihmisten välillä ja julkisella alueella tapahtuvaa politiikkaa.

Julkisuudesta pitää kärsiä, mutta sen kautta täytyy elää, ja tästä Noelle-Neumann nostaa Martin Lutherin ja Thomas Müntzerin esille (Noelle-Neumann 1980, 203). Julkisuus on lähes itseisarvo provokatiivisella toiminnalla – jopa julkinen kapina on parempi kuin ei minkäänlaista julkisuutta (Noelle-Neumann 1980, 202). Yleinen mielipide voi tarkoittaa muille sopeuttamispainetta, mutta toisille se voi olla nostevoima muutokselle (Noelle-Neumann 1980, 204).

Empiirisessä tutkimusaineistossa on selkeästi havaittavissa diskurssianalyysin keskeisin olettaus siitä, miten kielellä rakennetaan todellisuutta: Ukrainan sodalla on selkeästi ollut vuonna 2015 ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan käänteentekevä vaikutus, joka olettavasti vaimensi asevelvollisuuden vastustajia sekä voimisti instituution kannattajia. Mielipiteiden muodostuminen on niin tutkimusteorian kuin diskurssianalyysin mukaisesti sosiaalinen prosessi. Ajan henki on saanut puolueet pitäytymään perinteisissä raameissa, joiden sisällä asevelvollisuudesta käydään keskustelua. Teoria jättää silti toisinajattelun mahdollisuuden auki, mikä näkyy mm. vasemmistoliiton ja vihreiden ohjelmissa. Poliitikkoja kuulee silloin tällöin syytettävän takinkäännöstä, mutta analyysini perusteella sanoisin pikemminkin takin kääntävän politiikkaa. Noelle-Neumann kuvasikin yleistä mielipidettä/vaikenemisen spiraalia juuri nimellä keisarin uudet vaatteet.

9.2. Puhumattomuuden luoja: Yleinen mielipide hyväksyntänä tai paheksuntana & tradition vaalijana

Vaikenemisen spiraali reagoi yleisenä mielipiteenä siihen, miten muuttuva arvomaailma sen muuttuvassa sosiaalisessa kontekstissa tulee joko vaihtoehtoisesti hyväksytyksi tai paheksutuksi (Noelle-Neumann 1980, 92). Noelle-Neumannin mukaan yleinen mielipide toimii ja vaikuttaa usein kaukana kapeassa, institutionaalisessa merkityksessä ymmärretystä politiikasta (Noelle-Neumann 1980, 93). Puolueet ovat instituutioina osana institutionalisoitunutta politiikkaa, mutta todellinen valta ei välttämättä ole niiden sisäpuolella vaan päinvastoin juuri niiden ulkopuolella. Vaikenemisen spiraali - teoria ilmenee puolueiden asevelvollisuuskeskustelussa siten, että laaja asevelvollisuudelle myönteinen kansalaismielipide ohjaa puolueiden kommunikatiivista käyttäytymistä.

Vaikenemisen spiraali -teoriassa yleinen mielipide toimii perinteen vartijana. Yleinen mielipide suojaa ja puolustaa niitä traditioita, jotka suuremmat kansanjoukot ovat konsensuksessa rakentaneet (Noelle-Neumann 1980, 114). Tässä tutkimuksessa ja Noelle-Neumannin teoriassa fokus on juridiikan ulkopuolella olevassa vallassa. Yleisessä mielipiteessä on kyse machiavellimaisesti vallankäytöstä: kuinka tyytyväinen kansa on ruhtinaan paras suoja ja valtaresurssi. Tähänastisessa analyysissä asevelvollisuuden yleinen mielipidenormi on tullut jo selkeäksi, mutta tutkimuksen edetessä tulen vielä etsimään vastausta siihen, *miksi siitä on tullut yleinen mielipidenormi*. Tämä palautuu tutkimuksen alkuvaiheessani esittämäni vaikenemisen spiraali -teorian sokea piste -kritiikkiin, sillä teoria ei sellaisenaan tarjoa vastausta edellä esitettyyn kysymykseen.

10. Puhumattomuuden luoja: Yleinen mielipide vallankäytön ja kasvatuksen välineenä & Tocqueville

Noelle-Neumann painottaa yleisen mielipiteen käsitteen tulleen ymmärretyksi eri tavoin eri aikakausina (Noelle-Neumann 1980, 124). Noelle-Neumann viittaa jopa kuuluisan Stanley Milgramin sosiaalipsykologisiin tottelevaisuuskokeisiin, jotka liittyvät läheisesti vaikenemisen spiraalin kulmakiveen eli ihmisten eristäytymispelkoon (Noelle-Neumann 1980, 124). Havaintojeni perusteella sanoisin, että niin vaikenemisen spiraali -teoriaa kuin asevelvollisuuden teoreettista tarkastelua yhdistää tieteenalojen rajojen hämärtyneisyys.

Noelle-Neumann viittaa amerikkalaiseen Alexis de Tocquevilleen, joka lanseerasi teoksessaan *Demokratia Amerikassa* hänen ymmärryksensä yleisen mielipiteen käsitteestä. Tocquevillelle yleinen mielipide Amerikassa on raskas paine, taakka ja suoranainen pakottava voima, joka taivuttaa yksilöä osana yhteiskuntaa (Noelle-Neumann 1980, 125). Tocqueville jopa väittää, ettei sanonut tietävänsä toista maata (sen ajan maailmassa), jossa olisi vähemmän hallitsevaa henkistä riippuvuutta ja todellista vapautta kuin mitä Amerikassa (Noelle-Neumann 1980, 126). Tocqueville kirjoitti teoksensa 1830-luvulla, ja siinä hän tuo esille ajatuksen siitä, että demokratian vaarana on kansalaisten poliittinen passivoituminen ja privatisoituminen (Jyväskylän yliopisto 2015). On huomionarvoinen seikka, että Yhdysvallat oli poliittiselta ilmapiiriltään, kuten vapausoikeuksien suhteen, edistysellinen maa 1700-luvun ja 1800-luvun maailmassa.

Tocquevillelle tasa-arvo selittää yleisen mielipiteen vallan, sillä hänelle mikään muu tekijä ei ohjaa yhteiskunnallista kehitystä ja julkista ajattelua samalla tavalla (Noelle-Neumann 1980, 126–127). Hän selittää logiikan seuraavanlaisesti: kun elinolosuhteet ovat epätasaiset ja ihmiset toisistaan eriytyneitä, on aina hyvin koulutettuja ja henkisiltä resursseiltaan rikkaita ihmisiä, sekä tietämättömiä ja ahdasmielisiä ihmisiä (Noelle-Neumann 1980, 127). Kyseisellä aristokraattisella aikakaudella olivat henkisesti kyvykkäämmät ihmiset tietenkin monella tapaa valtaresursseiltaan etulyöntiasemassa suhteessa alempiin kansanjoukkoihin. Tilanne kääntyy päinvastaiseksi tasa-arvon aikana. Mitä tasa-arvoisempia ja samankaltaisempia kansalaiset ovat, sitä pienemmäksi muuttuu taipumus uskoa jonkun toisen ihmisen tai toisen luokan näkemyksiin (Noelle-Neumann 1980, 128). Taipumus uskoa enemmistöön kasvaa, ja muodostuu lopulta yleiseksi mielipiteeksi. Tasa-arvon aikana, johtuen ihmisten samankaltaisuudesta, vallitsee lähes rajaton luottamus yleisen mielipiteen tuomiovaltaan. Noelle-Neumannin tulkinnan mukaan Tocqueville ymmärtää yleisen mielipiteen määräenemmistönä (Noelle-Neumann 1980, 128). Tocquevillelle yleisen mielipiteen käsitteen voima piilee sen luomassa tai sille perustuvassa ihmisten välisessä tasa-arvoisuudessa, mikä ei ollut itsestäänselvyys sen ajan maailmassa. Tocquevillen, kuten ylipäätänsä muiden klassisten ajattelijoiden tulkitseminen on tietenkin poliittista. Tämän vuoksi viittaa itse Tocquevillen ajatuksiin juuri Noelle-Neumannin tekemien tulkintojen kautta, koska vaikenemisen spiraali -teoria on useiden eri aikakausilla eläneiden ajattelijoiden eri ajatuksista muodostettu metateoria.

Tocquevillen ajan ja paikan konteksti verrattuna tämän päivän Suomeen on tietenkin täysin eri ja anakronismin riski on olemassa. *Johtopäätökseni mukaan puolueiden asevelvollisuudesta käydyssä diskurssissa on silti havaittavissa tocquevillemäinen 'enemmistön tyrannia' -asetelma.*

Eräs ranskalainen poliitikko lausui aikanaan kuolemattomat sanat historiallisesta Preussin valtiosta: 'Preussi ei ole valtio jolla on armeija, vaan armeija jolla on valtio' (Historia 18.2.2015). Preussin asevelvollisuusarmeijaan perustuva sotilaallinen suorituskyky osoitti kyntensä 1800-luvulla niissä sodissa, jotka lopulta johtivat Saksan keisarikunnan perustamiseen. Preussin esimerkillä oli myös suuri vaikutus siihen, miten Suomen suurruhtinaskunnassa kansallisen heräämisen aikana otettiin miehiä koskeva asevelvollisuus käyttöön (Laitinen 2005, 36–37). Niin teorian kuin aineiston valossa voi tehdä hieman kärjistävän, mutta suuntaa-antavan tulkinnan siitä, että Suomi ei ole valtio jolla on asevelvollisuus, vaan Suomi on asevelvollisuus jolla on valtio.

10.1. Asevelvollisuus osana armeijaa & kansan kasvattajana

Asevelvollisuudessa on sen historiansa aikana, niin Suomessa kuin muissa maissa, ollut aina kyse muusta kuin puolustus- ja sotilaspoliittisesta ratkaisusta. Se sai alkunsa Ranskan suuren vallankumouksen myötä ja heijasteli silloisia vallankumouksellisia vapauden, veljeyden ja tasa-arvon aatteita. Armeijainstituutio heijasteli pitkään hierarkkista sääty-yhteiskuntaa, kuinka upseerit olivat säätytaustoiltaan aatelisia. Laitisen mukaan asevelvollisuuden johdosta sotilasura Suomessa ei ole ollut samalla lailla eliitin etuoikeus, kuin mitä se on ollut monissa muissa maissa (Laitinen 2005, 74).

Vastakkainasettelua voi tarkastella suomalaisen kirjallisuuden narratiivien kautta. Proletariaattikirjailija Väinö Linna esittää teoksessaan *Tuntematon sotilas* torpparin pojan, luutnantti Vilho Koskelan kaikin puolin myönteisessä valossa, hyvänä johtajana ja miehistön suosikkina. Linna kuvaa toista upseeria Lammiota negatiivisemmassa valossa, tärkeän oloisena herraupseerina, joka ei ole talonpoikais- ja työläistäustaisten miehistön jäsenten keskuudessa suosittu. Oman tulkintani mukaan Lammio edustaa juuri vanhaa yläluokkaista upseerikaartia, ja talonpoikais-Koskela vapautta, veljeyttä ja tasa-arvoa armeijainstituutioon tuonutta asevelvollisuus-upseeria. Tocquevillelle tasa-arvo selitti yleisen mielipiteen vaikutusvaltaisuuden. Saman logiikan mukaisesti Koskelan vaikutusvaltaisuutta miehistön keskuudessa voi selittää hänen tasa-arvoisuudellaan suhteessa miehistöön, sillä myös itse Koskela identifioi itsensä enemmän miehistön jäsenenä kuin upseerina.

Sotilaskoulutukseen kuuluva kurinalaisuus ei ole perusluonteeltaan vain sokeaan tottelemiseen nojaavaa. Kurinalaisuus ei ole sokeaa, vaan kurin tulee olla *kasvattavaa*. Jo suomalaisen kansallisuusaatteen ja asevelvollisuuden oppi-isä Johan Snellman painotti, että moraalinen ulottuvuus on, tai olisi tarkoitus olla, keskiössä asevelvollisuudessa (Mutanen & Värri 2013, 100). Kuuluisa sotateoreetikko Carl von Clausewitz painottaa teoksessaan *Vom Kriege* sodankäynnin moraalista ulottuvuutta, osana päämäärätietoisien politiikan jatketta (Clausewitz 2003, 9). Sota ei ole, tai sen ei ainakaan ole tarkoitus olla, päämäärätöntä ja silmitöntä väkivaltaista tuhoamista. Niin Clausewitz kuin Snellman korostavat sodankäynnin tai vaihtoehtoisesti asevelvollisuuden *moraalista* luonnetta. Työläistäustaisen Linnan luomia ja kuvailemia Koskelaa ja Lammiota tarkastelemalla voi huomata, että Koskelan johtaminen oli tocquevillemäisen tasa-arvon vuoksi normatiivisella tavalla arvotettuna moraalisempaa, kun taas Lammion johtaminen oli epätasa-arvoista ja sitä kautta epälegitiimiä.

Oma johtopäätökseni on seuraavanlainen: asevelvollisuudelle luodaan tämän päivän diskurssissa paljon merkitystä epäoikeudenmukaisena instituutiona. Asevelvollisuuden synnyinaikana se kuitenkin lisäsi sosiaalista oikeudenmukaisuutta, koska se paransi mahdollisuuksia suuntautua sotilasuralle ja hyökkäsi aristokraattista armeijainstituutiota vastaan. Hieman havainnollistaen: Antiikin Ateenan demokratia ei varmasti nykypäivän (normatiivisilla) kriteereillä olisi ollut kovin demokraattinen, mutta omana aikanaan kyllä. Puolueiden asevelvollisuuskommunikaatiota ohjaavan vaikenemisen spiraalin moraalinen voima piilee siinä, kuinka se tekee kansakunnan miehet tasa-arvoisiksi (ase)*veljiksi*.

Kirjallisuuden narratiivien mukaan tuomisella on tarkoitus havainnollistaa asevelvollisuuden ja yleisen mielipiteen vaikutusvaltaisuutta siinä mielessä, miten Alexis de Tocqueville yleisen mielipiteen käsitteen ymmärsi. Se perustuu vahvalle eettiselle ja moraaliselle pohjalle. Sotilaspedagogiikassa ei ole kyse vain kurinalaisesta sotilaselämästä, vaan myös kasvatuksesta (Mutanen & Värri 2013, 92). Kasvatuksella tavoitellaan hyveiden mukaista elämää, ja siinä merkityksessä sen juuret juontavat hyve-eettiseen perinteeseen ja Aristoteleen filosofiaan. Yksi sotilaspedagogiikan keskeisimmistä käsitteistä on toimintakyvyn käsite (Mutanen & Värri 2013, 92).

Toimintakyvyn käsite ei ole vain fyysistä harjoittelua, vaan siihen sisältyy voimakkaasti mentaalinen, sosiaalinen ja eettinen ulottuvuus, liittyen hyvän toiminnan tavoitteeseen. Tuon tavoitteen olisi tarkoitus 'pelastaa' sotilaan inhimilliset ja eettiset puolet, eli tavoite on päinvastainen verrattuna stereotyyppiseen tunteettomaan, kylmäveriseen, väkivaltaiseen ja mekaanisesti komentoja tottelevaan sotilaaseen (Mutanen & Värri 2013, 92). Ajatus liittyy läheisesti Hannah Arendtin teoksessaan *Macht und Gewalt* (Valta ja väkivalta) esittämään teesiin siitä, että valta ja väkivalta ovat toistensa vastakohtia. Mikäli väkivaltaa käytetään nimensä mukaisesti *väkisin*, menetetään se toinen puoli eli todellinen valta, eli väkivallaton valta saavuttaa tavoitteita. (Arendt 2013, 57).

11. Puhumattomuuden luoja: Maanpuolustustahto & tapaus Yhdysvallat

Maanpuolustustahdon käsitteeseen liittyvän tutkimuksen juuret kumpuavat toisen maailmansodan ajoilta, jolloin pyrittiin selvittämään saksalaisten Wehrmachtin sotilaiden taistelutahtoa siinäkin tilanteessa, jossa tilanne näytti jo epätoivoiselta (Sinkko 2010, 5). Nämä tutkimukset liittyivät maanpuolustustahdon ja sotilaan taistelutahdon käsitteisiin. Sen ajan tärkeä lähtökohta oli ”morale”, jolla ymmärrettiin laajasti niitä asenteita, jotka liittyivät maanpuolustukseen, sotimiseen ja sotaan, mutta lisäksi myös sitä, mitä tapahtui psyykkisellä tasolla taistelukentällä (Sinkko 2010, 5). Nykyisen

tutkimuksen kannalta relevantit näkökulmat kumpuavat sotilassosiologiasta, jonka näkökulmasta ”morale” on niin ihmisten käyttäytymistä kuin ihmisyhteisön rakennetta koossa pitävä liimatekijä (Sinkko 2010, 6).

Asevelvollisuuteen perustuvissa puolustusjärjestelmissä maanpuolustustahto ja siihen assosioituvat tekijät vaikuttavat usein keskeisesti päätöksentekoon. Ammattiarmeijamaissa kansalaisten maanpuolustustahtoa ei välttämättä edes pidetä kiinnostavana asiana. (Sinkko 2010, 6). Suomessa maanpuolustustahto on ollut, ja on edelleen korkea, yli 70 prosentin luokkaa (Findikaattori 2014). Maanpuolustustahdon korkea aste on selkeästi rinnastettavissa Noelle-Neumannin käyttämään yleisen mielipiteen käsitteeseen. Tutkimusaineistossa ainoastaan perussuomalaiset puhuvat suoraan maanpuolustustahdon käsitteestä (Ps 2015, 2). Se ei silti oman tulkintani mukaan tarkoita sitä, ettei korkealla maanpuolustustahdolla olisi niin kansalais- kuin puoluetason asevelvollisuuskommunikaatiota ohjaava vaikutus. Yhdysvalloissa tehdyssä (USA:n) asevoimia koskevassa ns. Rostkerin tutkimuksessa keskeinen oletamus on siinä, kuinka armeijajärjestelmästä siirryttäessä palkka-armeijaan siirrytään samalla työmarkkinoille kilpailemaan työvoimasta, jolloin kilpailua tarkastellaan puhtaasti taloustieteellisesti. Tällöin sotilassosiologiset selitysmallit ja -tekijät, kuten isänmaallisuus, arvot ja velvollisuudentuntoisuus jäävät toissijaiseen asemaan (Sinkko 2010, 6).

Maanpuolustustahdon ja asevelvollisuuden (taloudellisena kysymyksenä) välisessä suhteessa on kyse kahden tieteenalan eli taloustieteen ja (sotilas)sosiologian välisestä teoreettisen ihmiskuvan konfliktista, johon palaan vielä myöhemmin. Sampo Terhon mukaan keskustelu maanpuolustustahdosta on hankalaa. Mitä maanpuolustustahto oikeastaan on, tai edes pelkkä maanpuolustus? (Terho 2010, 110). Maanpuolustus on useista eri elementeistä koostuva näkökulma, joihin voidaan ainakin teoriassa vaikuttaa. Tuon vaikutuksen eli maanpuolustustahdon mittaaminen on positivistisen tieteilijän painajainen, eli hengen mittaaminen (Terho 2010, 112). Terhon näkemyksen mukaan maanpuolustustahto Puolustusvoimien näkökulmasta tarkoittaa korkeaa asevelvollisuuden suorittamisprosenttia ja kansalaisten myönteisyyttä Puolustusvoimien määräraharatarpeille (Terho 2010, 112). Oman tutkimukseni kannalta relevantti johtopäätös on seuraavanlainen: *Suomen korkea maanpuolustustahto niin kansalais- kuin puoluetasolla myötävaikuttaa ja on osa sitä kansakunnan asevelvollisuusyhteisöä, joka heijastuu vaikenemisen spiraalina puoluetason asevelvollisuuskommunikaatiossa.*

Terhon tekemät johtopäätökset maanpuolustustahdon tutkimisen hankaluudesta ovat rinnastettavissa asevelvollisuuden ja vaikenemisen spiraalin tutkimisen hankaluuden kanssa. Niin maanpuolustuksen, maanpuolustustahdon kuin koko asevelvollisuuden tarkka raja on hankalaa. Edellä mainituissa tekijöissä on usein kyse paljon muusta kuin vain maanpuolustuksesta, maanpuolustustahdosta ja asevelvollisuudesta. Terhon tulkinta maanpuolustustahto-keskustelun vaikeudesta tukee omaa havaintoani siitä, että asevelvollisuudesta on vaikea keskustella. Maanpuolustustahdon mittaamisen problematiikassa toistuvat samat haasteet kuin mistä Noelle-Neumannin vaikenemisen spiraali -teoriaa on kritisoitu, eli abstrakteista käsitteistä ja muuttujien epätarkasta operationalisoinnista. Hypoteesien, kuten vaikenemisen spiraalin tai korkean maanpuolustustahdon testaaminen empiirisesti on hyvin tulkinnanvaraista.

Tarkastelemalla maanpuolustustahtoa Yhdysvalloissa voi saavuttaa teoreettisen ymmärryksen siitä, miksi asevelvollisuudesta vaietaan taloudellisena kysymyksenä. Yhdysvalloissa on perinteisesti ollut vahva usko markkinatalouteen, ja asevelvollisuuden maineikkaat taloustieteilijäkriitikot Adam Smith ja Milton Friedmann ovat juuri anglosaksisen kulttuurin kasvatteja. Yhdysvalloissa ei sellaisenaan tunneta maanpuolustustahdon käsitettä, mutta siihen jossain määrin (suomalaiseen maanpuolustustahdon) tutkimukseen rinnastettavissa oleva tutkimus taistelutahdosta, ”morale:sta”, sijoittuu maailmansotien väliselle ajalle (Niemi 2010, 70). Yhdysvalloissa kehitys kohti ammattiarmeijaa heijastui myös tutkimukseen, jolloin taloustieteellisestä lähestymistavasta tuli valtavirtaa ja sotilaan palveluhalukkuudesta rekrytointikysymys (Niemi 2010, 70).

Edellä mainittu ”moralen” käsite on kuitenkin laajempi kuin suomalainen käsite maanpuolustustahdosta. ”Morale” on määritelty enemmänkin tahdoksi tukea valtion päämääriä niin sodassa kuin rauhassa, ja on näin tärkeä edellytys valtion toiminnalle niin demokratioissa kuin diktatuureissa (Niemi 2010, 71). Kriisiajat ovat sen erityisiä koetinkiviä ja sen yksi ilmenemismuoto on yleinen mielipide (Niemi 2010, 71). Amerikkalainen ”morale”, liittyy läheisesti Noelle-Neumannin yleinen mielipide -käsitteeseen, josta yhtenä esimerkkinä Suomen yleinen mielipide maanpuolustuksen haluttavuudesta. 1960-luvulta lähtien armeijan ongelmat Yhdysvalloissa on nähty teknisinä ja taloudellisina. Tutkimuksellinen (sosiologinen) vastavirta kyseenalaistaa taloustieteen soveltamisen armeijainstituutioon, jossa on kyse sellaisista arvoista kuin velvollisuudesta, kunniaa ja kotimaasta (Niemi 2010, 72).

Toisen maailmansodan jälkeen Yhdysvaltojen presidentti Truman lopetti kutsunnat yleisen mielipiteen pakottamana, mutta maailmantilanteen nopea kiristymisen pakotti jälleen turvautumaan valikoiviin kutsuntoihin (Niemi 2010, 77). Tämä USA:n historiallinen kehityspolku korostaa empiiristä havaintoa yleisen mielipiteen olemuksesta poliittisena kameolenttina: tämän ajan ja paikan Suomessa se on empiirisesti asevelvollisuudelle myötämielinen, mutta teoriassa asetelma voisi olla vaikka päinvastainen. USA:n myöhemmälle päätökselle siirtyä vapaaehtoisarmeijaan löytyi viisi syytä: 1. Vapaaehtoisuuden traditio, 2. 1960-luvun suurten ikäluokkien suuri koko, 3. Vietnamin epäsuosittu sota tärkeimpänä syynä, 4. Ekonomistien luoma älyllinen pohja vapaaehtoisuudelle ja 5. Armeijan oma valmius kutsuntajärjestelmän epäluotettavuuden vuoksi (Niemi 2010, 77–78).

USA:n asevelvollisuuden historian lyhyt läpikäyminen on tämän tutkimuksen kannalta relevanttia, koska havainnollistavan ja vertailevan analyysin kautta saavutetaan uudenlaista ymmärrystä Suomen asevelvollisuuskommunikaatiosta. Yhdysvalloissa tärkein syy asevelvollisuudesta luopumiseen oli epälegitiimi Vietnamin sota, siinä missä Suomessa hyvin legitiimiksi koettu talvisota pikemminkin sementoi asevelvollisuuden aseman yhteiskunnassa. Asevelvollisuuden taloustieteellisellä kritiikillä oli selkeästi vain osavaikutus siihen, miksi USA luopui järjestelmästä. Jos asevelvollisuuskriittisillä taloustieteellisillä tutkimuksilla ei ollut edes Yhdysvaltojen kaltaisessa vahvan markkinataloususkoisen maassa merkittävää vaikutusta, miten kyseisillä tutkimuksilla voisi olla asevelvollisuusdiskurssin kannalta käänteentekevä vaikutus hyvinvointivaltio-Suomessa?

12. Puhumattomuuden luoja: Asevelvollisuus integraation luoja & ajan henki integraation ohjaajana

Noelle-Neumann on kirjoittanut teoksessaan yhden luvun siitä, kuinka yleinen mielipide synnyttää integraatiota. Tämä herättää edelleen kysymyksiä siitä, miten yleinen mielipide vaikuttaa integraatioon ja mikä on sen mukaisesti yleisen mielipiteen ja oikeuden välinen suhde? (Noelle-Neumann 1980, 192). Hän viittaa edelleen useampaan sosiologiseen dilemmaan, mitä tulee sosiaalisten yksiköiden integroitumiseen. Mikä erottaa ryhmän joukosta yksilöitä, miten kokonaisuus määritellään ja integraatiota mitataan? Millaisia vaikutuksia korkealla tai vaihtoehtoisesti alhaisella integraatioasteella on (Noelle-Neumann 1980, 192)?

Suomalaisen asevelvollisuuden juuret kumpuavat 1800-luvun kansallisen heräämisen ajoilta, ja tuolloin kansan käsite syntyi kuvaamaan yhtenäisyyttä. Tuolloin kansallisuus oli vahvasti emansipatorinen käsite, joka vähitellen levisi kaikkiin yhteiskuntakerrostumiin ja -luokkiin. Tämä vahvisti modernisuutta ja kansakunnan yleistä kehitystä (Laitinen 2005, 56). Hiljalleen Suomi (osana Venäjää) alkoi muistuttaa snellmanilaista kansakunta-/valtio-projektia, jonka taustalla näkyi selkeä hegeliläisyys. Valtion oikeutus vahvistui edelleen sortokausien seurauksena, jolloin asevelvollisuuden merkitys näkyi erityisesti siinä, kuinka ensimmäiset sortotoimenpiteet kohdistuivat juuri siihen. Asevelvollisuus oli tuolloin osa kuvitteellisen kansakunnan rakentamista, ja siinä on edelleen nähtävä sellaisia piirteitä, jotka assosioitiin silloiseen kansakuntaan (Laitinen 2005, 55–56).

Asevelvollisuuden yksi merkittävimmistä funktioista on ollut kuvitteellisen suomalaisen yhteisön/kansakunnan rakentaminen. On silti syytä tiedostaa, ettei asevelvollisuus kansakunnan yhdistäjänä ollut tuolloin mikään läpihuutojuttu. Tuon ajan poliittinen eliitti oli arvoiltaan hajanainen, eivätkä aseellinen maanpuolustus saati yleinen asevelvollisuus olleet suuressa huudossa (Laitinen 2005, 45).

Noelle-Neumann rakentaa teoriaansa ja viittaa Werner S. Landeckerin tekemiin empiirisesti varmennettuihin neljään eri integraation lajiin. Kulttuurillisessa integraatiossa on kyse pragmaattisuudesta: yhteiskunnan jäsenten jossain määrin yhteinen arvopohja on edellytys yhteiselolle (Noelle-Neumann 1980, 193). Normatiivisessa integraatiossa on kyse siitä, kuinka aidosti ja tosiasiallisesti ihmiset noudattavat käytännössä niitä sovittuja teoreettisia käytösnormeja. Kommunikatiivisessa integraatiossa on nimensä mukaisesti kyse kansalaisdialogin asteesta: missä määrin yhteiskunnan jäsenet tietämättömyydestään, ennakkoluuloistaan ja negatiivisista arvioinneistaan huolimatta kykenevät keskinäiseen kommunikaatioon (Noelle-Neumann 1980, 193)? Funktionaalisen integraation aste kertoo siitä, missä määrin yhteiskunnan jäsenet ovat työnjaon, erikoistumisen, molemminpuolisen avun ja yhteistyön kautta etabloituneet (Noelle-Neumann 1980, 193).

Edellä mainittua täydentää juristi Rudolf Smendin 1920-luvulla luoma integraatio-oppi, johon Noelle-Neumann edelleen nojautuu. Henkilökohtaisella integraatiolla tarkoitetaan johtajien, valtiopäämiesten tai monarkkien vaikutusta yksilötasolle. Funktionaalinen integraatio vaikuttaa erilaisiin kollektiivisiin elämäntapamuotoihin: primitiivisestä yhteistyön rytmittämisestä aina kehittyneisiin poliittisen yhteisen instituutioihin muotoihin kuten puolueisiin, intressiryhmiin yms. (Noelle-Neumann 1980, 194). Asiallisella integraatiolla tarkoitetaan sitä valtiollisen elämän olemusta, johon siihen kulminoitunut

normatiivinen integraatio (esim. kansallisuusaate) on alun perin tähdännyt (Noelle-Neumann 1980, 194). Vaikenemisen spiraali -teoriassa integraatio ja yleisen mielipiteen käsite kulkevat käsi kädessä: kuinka yleinen mielipide toimii integraation kehityksen vahtikoirana (Noelle-Neumann 1980, 195).

Mitä tulee tähän tutkimukseen, niin on tärkeää ymmärtää normatiivisen integraation (kaikkine muotoineen) ja yleisen mielipiteen (asevelvollisuusnormin) välinen suhde. Noelle-Neumannin mukaan ajan henki ohjaa integraatiosuoritusta (Noelle-Neumann 1980, 195). Hän viittaa Tocquevilleen, jonka mukaan segmentoituneissa yhteiskunnallisissa oloissa (luokkayhteiskunta) ei juuri esiinny kattavaa kommunikaatiota (Noelle-Neumann 1980, 196). Modernin länsimaisen maan tilastollisesti mitattava suorituskky, kky ihmisten/ideoiden torjuntaan ja hyväksyntään, kertoo yhteiskunnan kommunikatiivisen integraation asteesta (Noelle-Neumann 1980, 196). Kommunikatiivisessa integraatiossa on selkeästi kyse juuri arendtilaisesta politiikan ymmärryksestä. Vaali-instituutiosta on kyse muustakin kuin vain vaali-instituutiosta. Koko instituution olemassaolo itsessään kertoo yhteiskunnan latenttisesta integraatiosta ja kansalaisten kyvykkyydestä luoda kyseinen instituutio (Noelle-Neumann 1980, 196).

Landeckerin avainkysymys kuuluu, että millaisia vaikutuksia korkea-asteisella integraatiolla on? Useammat ihmiset vastaavat tähän jotain ylevän tunteellista, mutta eivät kaikki, mikä palautuu yleisen mielipiteen/ vaikenemisen spiraalin ajan sidonnaisuuteen (Noelle-Neumann 1980, 196). Ajan henkeä eli Zeitgeistia voidaan katsoa yhtenä suurena integraatiosuorituksena, ja tämä integraatioprosessi myötävaikuttaa itse vaikenemisen spiraalin syntyprosessiin. Noelle-Neumann painottaa erityisesti Landeckerin luoman kulttuurillisen integraation käsitteen merkitystä, joka heijastelee muuttuvaa aikaa, rapistuvia sekä moderneja arvoja (Noelle-Neumann 1980, 196). Vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuuskommunikaatiossa siten, että asevelvollisuus on integraation luojana luonut kuvitteellisen asevelvollisuusyhteisön, jota kautta on syntynyt itse vaikenemisen spiraali.

12.1. Puhumattomuuden luoja: Kansallinen asevelvollisuus kansallisena vastavoimana globalisaatiolle

Miten nämä teoreettiset integraation käsitteet ja mallit sekä vaikenemiseen spiraaliin kuuluva ajatus yleisestä mielipiteestä integraation luojana näkyvät empiirisessä aineistossa? Tämä palautuu tulkintani mukaan Noelle-Neumannin ajatukseen ajan hengestä integraation luojana, joten suomalaista asevelvollisuutta täytyy tarkastella historiallisen kontekstialisoinnin kautta. Asevelvollisuudesta 1800-

luvulla käydyssä suomalaisissa keskustelussa keskeistä oli ajatus siitä, kuinka moderni valtio tarvitsi sitä kansallisvaltion rakentamisessa (Laitinen 2005, 37). Laitisen mukaan 2000-luvun Suomessa asevelvollisuutta pidetään itsestäänselvyytinä ja yhteiskunnallisena faktana, vaikka tuo nykyinen puolustuksen pilari on ollut monen tekijän summa (Laitinen 2005, 37). Globalisaation aikakaudella idea valtiosta tiiviinä poliittisena yksikkönä on kuitenkin murenemassa, mikä edelleen heijastuu valtion ja kansakunnan väliseen suhteeseen, ja sitä kautta asevelvollisuuteen (Laitinen 2005, 38). Myös saksalainen historioitsija ja nationalismin tutkija Peter Alter esitti jo 1980-luvulla ajatuksen kansallisvaltiosta anakronismina (Alter 1985, 123). Oman tulkintani mukaan myös kansallista suomalaista asevelvollisuutta voi periaatteessa pitää anakronismina, koska kyseiseen instituution kulminoituvat nationalistisen aikakauden merkityssysteemit, vaikka tuo syntykauden ajan henki on asevelvollisuuden ympäriltä kiihtyvän globalisaation aikakaudella jo kadonnut. Johtopäätökseni palautuu aiemmin tekemääni havaintoon asevelvollisuudesta toisen traditiona ja toisen anakronismina.

Kylmän sodan jälkeisellä kiihtyvän globalisaation aikakaudella kansallisvaltiot heikkenevät. Kansallisvaltiot murenevat kahdella tapaa: ylhäältä ja alhaaltapäin. (Hobsbawm 2014, 717). Valtio menettää valtaansa ylikansallisille viranomaisille sekä yksinoikeutensa tehokkaaseen järjestykseen sekä historiallisiin yksinoikeuksiinsa omien rajojensa sisäpuolella (Hobsbawm 2014, 717). Suomalainen asevelvollisuuden ylläpitäminen on selkeästi muodostunut vastavoimaksi tälle kehityssuunnalle.

Tutkija Laitisen tekemät teoreettiset päätelmät suomalaisesta asevelvollisuudesta osuvat hyvin pitkälti yhteen Noelle-Neumannin referoimien sosiologien ajatusten ja integraatiota ohjaavan Ajan henki-ajatuksen kanssa. Asevelvollisuus on eräänlainen kattotermi, johon kiteytyy suomalainen puolustuksellinen mentaliteetti. Kyseinen instituutio antaa useille eri näkemyksillä tilaa, ja muodostaa sitä kautta eräänlaisen reflektiopinnan, josta kukin saa ammennettua itselleen parhaiten sopivia merkityksiä (Laitinen 2005, 40). Empiirisessä aineistossa tämä näkyy siten, miten esimerkiksi perussuomalaiset, vihreät tai vasemmistoliitto tulkitsevat asevelvollisuutta joko kansaa jakavana tai yhdistävänä instituutiona. Suomalainen asevelvollisuus on kuin 'seisova pöytä', josta jokainen toimija valitsee itselleen mieluisimmat ideologiset tulkitsemis- ja lähestymistavat.

Laitinen tekee asevelvollisuudesta paljon samanlaisia tulkintoja, jotka tukevat omaa hypoteesiani asevelvollisuudesta anakronismina. Asevelvollisuus aiheuttaa eräänlaisen häiriön kansallisten itseymmärryksen tärkeiden lähtökohtien ja kansainvälisten tunnusten välillä. Suomalainen asevelvollisuus on sekä kansallisten että kansainvälisten muutosvoimien ristitulessa, mutta se toimii

tietyntylaisena peilinä ja heijastuspintana laajemmille muutoksille suomalaisessa yhteiskunnassa. Asevelvollisuus on kuin prisma, jonka lävitse suomalainen yhteiskunta saa muuttuvat kasvonsa (Laitinen 2005, 40). Vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että se toimii kansallisen tradition suojakeinona kansainvälisten muutosvoimien ristitulessa.

13. Puhumattomuuden luoja: Eristäytymispelko vaikenemisen spiraalissa & puolueet

Eristäytymisen pelko on vaikenemisen spiraali -teorian kivijalkoja. Sen tieteelliset juuret kumpuavat Yhdysvalloissa 1950-luvulla tehdyistä Solomon Aschin sosiaalipsykologisista kokeista (Noelle-Neumann 1980, 59). Aschin kokeet osoittivat, että sinänsä suhteellisen vähäpätöisissäkin asioissa ihmiset taipuvat enemmistön mielipiteen taakse (Noelle-Neuman, 1980, 60). Noelle-Neumann rakentaa teoriasa pohjan juuri näiden sosiaalipsykologisten kokeiden varaan.

Noelle-Neumannin mukaan yksilöä ympäröivän, sosiaalista ympäristöä jäljittelevän käytöksen laukaisee kaksi tekijää: *oppiminen* ja *eristäytymispelko*. Oppimisella tarkoitetaan prosessia, jossa yksilöt havainnoivat ympäristöä ja tulkitsevat sitä, mikä on sopivaa ja sopimatonta sanottavaa (Noelle-Neumann 1980, 62). Joka tapauksessa kaikki prosessit (oppiminen, eristäytymisen pelko, konformismi) palautuvat ajatukseen ihmisen sosiaalisesta luonteesta, ajatukseen ihmisten sosiaalisen stigman pelosta ja halusta saada sosiaalista hyväksyntää (Noelle-Neumann 1980, 64). Noelle-Neumannin mukaan vähemmän itsetietoiset ihmiset, kuten naiset ja alempien yhteiskuntaluokkien jäsenet reagoivat herkemmin eristäytymispelkoon (Noelle-Neumann 1980, 73). Vaikenemisen spiraaliin kuuluvan vaikenemisen aiheuttaa lyhyesti sanottuna yksittäisten toimijoiden sosiaalinen luonne, heidän pelkonsa jäädä eristykseen oman vähemmistöön kuuluvan mielipiteensä kanssa sekä yksilöiden ympäristön tarkkailu joko sosiaalisen stigman pelossa tai hyväksynnän toivossa. Omassa tutkielmassani näitä asevelvollisuuteen liittyviä tekijöitä ovat kansakunnan voimakas tuki instituutiolle, asevelvollisuuden ajankohtaisuus tai sen puute, sekä oletamus puolueiden tavoitteesta maksimoida äänisaaliinsa (ns. vertikaalinen/horisontaalinen konformismi).

Teoreettiset oletukset yksilöiden eristäytymisen pelosta, mielipiteiden syntymisen sosiaalisesta prosessista ja ympäristön tarkkailusta ovat sovellettavissa puolueiden poliittisen käyttäytymisen

tutkimiseen. Samankaltaisia teoreettisia olettamuksia yksilöiden toiminnasta vuorovaikutustilanteissa siirretään yhtäläillä makrotasolle esimerkiksi peliteoreettisissa tutkimuksissa.

Puoluetutkimus on oma laaja tutkimuksen alansa, ja puoluetutkijoilla on erilaisia näkemyksiä puolueiden tehtävistä, niiden toiminnasta ja monesta muustakin asiasta (Mickelsson 2007, 30).

Lähtemättä tutkijoiden ja tutkimussuuntauksien erojen tarkasteluun, on konsensuksen olemassaolo puolueiden tavoitteesta valta-aseman maksimoinnista ilmeistä. Olennainen ero puolueissa suhteessa muihin kansalaisjärjestöihin on se yksikertainen seikka, että puolueet pyrkivät saamaan edustajiaan parlamenttiin ja hallitukseen (Mickelsson 2007, 31). Edellä mainittu seikka on myös tutkimukseni kannalta tärkeä aineistovalintaperustelu, sillä vaikenemisen spiraali sekä yleinen mielipide ovat juuri kansalaisten suojakeinoja ja aseita poliittisen eliitin kontrolloimiseksi. Vaikenemisen spiraali ohjailee puolueiden käyttäytymistä siten, että puolueet kirjoittavat ja vaikenevat niistä vaaliteemoista, jotka myötäilevät muun kansakunnan mielipideilmastoa. Puolueiden konforministinen käyttäytyminen liittyy heidän taktiseen toimintaansa suhteessa samoista äänestäjistä kilpaileviin puolueisiin, sekä puolueiden tavoitteeseen voittaa ylipäättänsä mahdollisimman paljon äänestäjiä taakseen myötäilemällä yleistä mielipideilmastoa.

Vaikenemisen spiraalin soveltaminen puolueiden valtaa tavoittelevan käyttäytymisen tutkimiseen on tietenkin tulkinnanvaraista. Tulkinnanvaraisuus palautuu puoluetutkimuksen eri fraktioihin; ajatukseen puolueista voiton maksimoijina tai/ja tiettyjen sosiaalisten ryhmien kuten yhteiskuntaluokkien edustajina. Puolueiden konformistinen, äänisaaliin maksimointia tavoitteleva käyttäytyminen on täten tasapainoilua uusien äänestäjien ja sille uskollisten äänestäjien välillä. Toimivatko puolueet konformistisesti, kun he tavoittelevat liikkuvia äänestäjiä, vai nojaavatko puolueet omaan kannattajakuntaansa, ns. puolueuskollisiin äänestäjiin?

Vaikenemisen spiraali vs. tavanomainen puhumattomuus

Puolueet eivät puhu vaaliohjelmissaan monesta muustakaan asiasta, joiden tulkinnanvaraisiksi selityksiksi voidaan esittää useita tekijöitä. Teema ei välttämättä ole ajankohtainen eikä vaihtoehtoisesti yksittäiselle tai useammalle puolueelle ylipäättänsä tärkeä kysymys. Tällöin keskiöön nousee kysymys siitä, mikä erottaa tavanomaisen hiljaisuuden vaikenemisen spiraalin luomasta hiljaisuudesta?

Oman tulkintani mukaan Vaikenemisen spiraalin olemassaoloa on epäiltävä silloin kun yhteiskunnassa vallitsee jostain mielipiteestä empiirisesti todennettu laaja konsensus, teema on moraalisesti latautunut, mielipide on vahvasti vakiintunut traditioksi, ja ajan henki on mielipiteen olemassaololle suosiollinen. Mikäli edellä mainitut tekijät ovat empiirisesti havaittavissa, politisoituu ns. tavanomainen puhumattomuus uudella tavalla, sillä sen takana vaikuttaa oletettavasti vaikenemisen spiraali. Puolueiden vaikenemista asevelvollisuudesta voi vaihtoehtoisesti selittää myös sillä, ettei asevelvollisuus ole vetävä vaaliteema. Kysymys siitä, miksi asevelvollisuus ei ole vetävä vaaliteema, jää silti auki. Vaikenemisen spiraali -teoria tarjoaa yhden mahdollisen tulkinnan sille, miksi asevelvollisuus ei ylipäättänsä nouse vetäväksi vaaliteemaksi saati suuremman julkisen keskustelun kohteeksi.

14. Aineistovalintojen perustelut & vaaliohjelmat tutkimusaineistona

Tutkijalla on suuri vapaus valita tutkimusaineistoksi lähes mitä tahansa maan ja taivaan välillä, joten on loogista ja johdonmukaista perustella aineistovalintansa. Eduskuntavaalit 2015 ovat nostaneet konventionaalisen ja institutionaalisen puoluepolitiikan tutkimuksen kannalta ajankohtaiseksi, joten puolueiden vaaliohjelmia tuoreempaa tutkimusaineistoa vuodelta 2015 olisi tuskin löydettävissä. Kylmän sodan jälkeinen uhkakuvien uudelleenarviointi ja -muotoilu on muodostunut haasteelliseksi tehtäväksi monelle valtiolle (Raitasalo & Sipilä 2007, 7).

Suomen asevelvollisuuden tarina on historiallisesti rakentunut, ja puolustusvoimat sekä ulkopoliittinen johto on hyödyntänyt siihen liittyviä esitettyjä 'tosiasioita', joista on muodostunut myytinomaisia asioita sekä tabuja, joita ei ole soveliasta arvostella (Laitinen 2005, 41). Laitinen on jakanut suomalaisen asevelvollisuuden kehityksen autonomisen ajan Suomesta 2000-luvulle erinäisiin aikakausiin. Tuo historiallinen aikajänne kokonaisuudessaan sisältää suuria murroskohtia, jotka ovat olleet merkityksellisiä suomalaiselle yhteiskunnalle sekä erityisesti asevelvollisuudelle (Laitinen 2005, 12). Suhteessa asevelvollisuuden ja ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssiin tällaisia käännteentekeviä momenteja ovat olleet mm. sortokaudet, itsenäistyminen, Suomen sisällissota, toinen maailmansota, kylmä sota Paasik-Kekkonen -linjoihin, kylmän sodan päättymisen ja WTC-iskut. Kehitys on ollut varsin epälineaarista ja historiallisten tapahtumien sekä suoranaisten sattumien ohjailemaa. Tutkija Laitisen mukaan suomalainen poliittinen kulttuuri ja yhteiskunta hyväksyvät asevelvollisuuden lähes

poikkeuksetta. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka vaikeaa on keskustella asevelvollisuuden muutoksista (Laitinen 2006, 39).

Tutkimusaineistoksi valikoin pelkkiä puolueita juuri samojen vaalien vaaliohjelmiin, koska se asettaa analysoivat subjektit samassa diskurssissa samalle viivalle, ja minimoi anakronismin riskin kun tehdään analyysiä. Puolueiden muutaman vuoden takaisissa ohjelmissa ja kannanotoissa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan oli kirjoittamisen sävy selkeästi erilainen. Esimerkiksi vihreät ovat kampanjoineet laajan ja uudenlaisen turvallisuusymmärryksen nimissä asevelvollisuutta vastaan, siinä missä oikeistopuolueet puhuivat asevelvollisuudesta suhteellisen vähän. Eduskuntavaaliohjelmissa 2015 dialogi asevelvollisuudesta ja muusta ulko- ja turvallisuuspolitiikasta näyttää kääntyneen asevelvollisuutta kannattavien puolueiden eduksi.

Poliittinen kriisi Ukrainassa alkoi loppuvuodesta 2013, eskaloitui edelleen sotilaalliseksi konfliktiksi Ukrainan hallitusten ja Itä-Ukrainan Venäjän tukemien kapinallisten väliseksi sotilaalliseksi konfliktiksi, ja tuo konflikti jatkuu edelleen tämän tutkimuksen tekoaikana (Yle 11.2.2015a). Kylmän sodan jälkeisten turvallisuusuhkien määrittely on edellä mainitusti muodostunut valtiolle hankalaksi tehtäväksi. Johtopäätökseni mukaan Ukrainan tapahtumat ovat herätelleet kylmän sodan aikaisten diskurssien, vastakkainasetteluiden ja 'haamujen' olemuksia uudelleen henkiin Suomen ja muun Euroopan ulko- ja turvallisuuspoliittisessa diskurssissa. Vaaliohjelmissa perussuomalaiset ja RKP viittaavat Ukrainaan suoraan sen nimellä, ja myös kokoomuksen vaaliohjelmasta on rivien välistä luettavissa epäsuora viittaus tähän turvallisuusdiskurssia ravistelevaan tapahtumaan. Sodan vaikutukset asevelvollisuusdiskurssiin pysyvät silti teoreettisina olettamuksina, sillä niiden tarkempi empiirinen analysointi ei palvelisi tutkimuskysymystäni. Ukrainan tapahtumien vuoksi Nato-maa Liettua teki päätöksen palauttaa asevelvollisuuden. Liettua on näin ensimmäinen Naton jäsenvaltio, joka on perumassa siirtymisen kokonaan ammattiarmeijaan (Kunnas, Kaja 24.2.2015). Puolueiden vaaliohjelmat ovat yleensä kielenkäytöltään varsin korrekkejä ja jopa ympäripyöreitä. Pysin valitsemaan mahdollisemman tuoreen ja diskurssiltaan ajankohtaisen tutkimusaineiston, jotta voisin nähdä mahdollista retoriikan kovenemista ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssissa sekä asevelvollisuuskeskustelussa.

Valitsin poliittiset puolueet tutkimusaineistoksi myös siksi, että kansalaismielipiteen ja poliittisen eliitin välinen suhde on keskeinen fokus Noelle-Neumannin vaikenemisen spiraali -teoriassa. Noelle-Neumann käsittelee paljon yleisen mielipiteen käsitettä, joka on olennainen edellytys vaikenemisen

spiraalin syntymiselle. Jonkin asian vakiintuminen yleiseksi mielipiteeksi ei ohjaa vain vertikaalisen tason, vaan myös horisontaalisen tason kommunikaatioita. Eduskuntavaalit ovat puolueiden välistä valtataistelua valtakunnan korkeimman tason institutionaalisesta poliittisesta vallasta, joten tämän tutkimuksen suomalaiset puolueet ovat rinnastettavissa tutkimusteorian poliittiseen eliittiin.

Puolueiden vaaliohjelmat ovat julkisia, eli teoriassa kaikkien saatavissa, mutta tosiasiallisesti kiinnostus niitä kohtaan ei jakaudu tasaisesti. Oman tulkintani mukaan puolueiden vaaliohjelmat ovat käytännössä tiedotusvälineille suunnattuja. Tiedotusvälineistö uutisoi, tai jos uutisoi, puolueiden vaaliohjelmista kansalaisille, jotka seuraavat, tai jos seuraavat, niitä. Toisaalta Noelle-Neumannin teoriaa on juuri kritisoitu liian homogenisoituvasta suhtautumista yhteiskuntaan: media uutisoi ja jättää uutisoimatta asioista eri tavoin ja kansalaisten yhteiskunnallinen tiedostavuus ja yleinen medialukutaito vaihtelevat.

Eduskuntavaalit 2015 nostivat puoluepolitiikan ajankohtaiseksi yhteiskunnalliseksi teemaksi. Tämän vuoksi valitsin nimenomaan puolueiden vaaliohjelmat ensisijaiseksi tutkimusaineistoksi, enkä esimerkiksi puolueohjelmia. Puolueiden vaaliohjelmat edustavat oman tulkintani mukaan kaikkein selkeimmin sitä ideologista kiteytymää, millä puolueet lähtevät institutionaaliseen valtataisteluun eli vaaleihin. Tämän vuoksi niiden sisällöstä on helppo lähteä tekemään analyysia siitä, mitä teemoja ja arvoja puolue pitää senhetkisessä yhteiskunnallisessa kontekstissa tärkeinä, vetävinä ja ajankohtaisina – ja päinvastoin. Kun analysoin kaikkien eduskuntapuolueiden vaaliohjelmia, ovat tutkimukseni lopputulokset huomattavasti koko kansakuntaa kattavampia. Asia ei olisi mielestäni näin, jos olisin valinnut tutkimusaineistoksi vain yksittäisten poliitikkojen kannanottoja. Vaaliohjelmat soveltuvat lyhyesti sanottuna vaikenemisen spiraali -lähtöiseen tutkimukseen tutkimusaineistoksi siksi, että vaaleista tiivistä uutisoiva tiedotusvälineistö on niistä kiinnostunut (julkisuuden luonti), ja suurin osa kansalaisista edelleen osallistuu puolueiden väliseen institutionaaliseen valtataisteluun eli äänestää vaaleissa.

15. Tutkimusaineisto

Kansallinen Kokoomuksen vuonna 2015 eduskuntavaaliohjelman nimi on ”*Jos vanha tapa ei toimi, tarvitaan korjausliike*” (Kokoomus 2015, 1). Kokoomuksen vaaliohjelma on jaettu edelleen viiden eri alaotsikon alle, joista tämän tutkimuksen kannalta kaikkein olennaisin on se viides osa ”*Vahvistetaan*

Suomen turvallisuutta ja kansainvälistä asemaa” (Kokoomus 2015, 1). Otsikko itsessään jo kiteyttää kokoomuksen keskeiset turvallisuuspoliittiset teesit eli resurssien lisäämisen ja kansainvälisen yhteistyön, mutta vaaliohjelmassa ei silti viitata sanallakaan asevelvollisuuteen.

Keskustan eduskuntavaaliohjelman 2015 nimi on korrektisti ”*Keskustan vaaliohjelma*”, ja itse vaaliohjelma on edelleen jaettu neljään sektoriin: ”*Talouskasvu, Vastuunotto, Huolenpito, Julkinen talous*” (Keskusta 2015, 1). Otsikoiden perusteella taloudellinen diskursiivisuus on keskustan primäärinen lähestymistapa politiikkaan. Ulko- ja turvallisuuspolitiikka käsitellään vasta vaaliohjelman lopussa, eikä sitä muusta ohjelmasta poiketen diskursiivisesti rakenneta taloudellisessa mielessä. Ainoa suora viittaus asevelvollisuuteen on maininta sen olevan vahvistetun puolustuksen perusta (Keskusta 2015, 6).

SDP:n eduskuntavaaliohjelma 2015 ”*Suunta Suomelle*” jakautuu kolmen T:n periaatteeseen: ”*Työtä, Tasa-arvoa, Turvallisuutta*” (SDP 2015, 1). Aivan kuten keskustasta, myös SDP tuo ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssin esille vasta ohjelman lopussa, ja mainitsee lyhyesti asevelvollisuuden olevan yhdessä uskottavan puolustuskyvyn ja maan koko alueen puolustamisen Suomen puolustuspolitiikan perusta (SDP 2015, 26).

Perussuomalaiset ovat julkaisseet vuonna 2015 yhteensä kahdeksan eri dokumenttia eduskuntavaaleihin liittyen: Pääteeman lisäksi talous- sosiaali-, koulutus-, kieli-, turvallisuus-, maaseutu- ja maahanmuuttopolitiittisen ohjelman. Kaikista eduskuntapuolueista juuri perussuomalaiset keskustelevat asevelvollisuudesta sekä muusta ulko- ja turvallisuuspolitiikasta tekstillisesti kaikkein eniten, mikä jo itsessään indikoi asevelvollisuuden ja puolustuspolitiikan tärkeää merkitystä perussuomalaisille. Ovathan perussuomalaiset laatineet kyseisestä teemasta noin kahdeksan sivun mittaisen oman ohjelman, verrattuna siihen miten jotkut toiset puolueet saattavat kirjoittaa ulko- ja turvallisuuspolitiikasta asevelvollisuuksineen vain muutamalla rivillä.

Vasemmistoliiton vaaliohjelma ”*Jälleenrakennetaan hyvinvointivaltio*” rakentuu viiden alaotsikon varaan, joista turvallisuutta käsittelevän osan nimi on ”*Vastakkainasettelusta rauhan rakentamiseen*” (Vas 2015, 14). Vasemmistoliitto kirjoittaa ulko- ja turvallisuuspolitiikasta ja asevelvollisuudesta varsin konkreettisesti ja suorasanaisesti, verrattuina muiden puolueiden usein varsin abstrakteihin ja enemmänkin periaatteellisiin linjauksiin. Vasemmistoliiton mukaan asevelvollisuutta tulisi kehittää

nykyajan tarpeiden mukaan kohti valinnanvapautta ja tasa-arvoa, kohti vasemmistoliiton valmiusmallia (Vas 2015, 14).

Vihreän liiton vaaliohjelman nimi on ”*Äänelläsi rakennetaan parempi huomien*” ja se on kiteytys vihreiden neljästä kärkiteemasta: ympäristö, köyhyys, koulutus ja työ (Vihreät 2015, 1). Ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssi ja maininnat asevelvollisuudesta loistavat kuitenkin täysin poissaolollaan. Vihreät mainitsevat ilmastonmuutoksen olevan koko ihmiskuntaa koskettava perustavanlaatuinen uhka, mutta he eivät kutsu sitä turvallisuusuhkaksi (Vihreät 2015, 11). Tekemättä jättäminen on myös teko, joten vihreiden näkymättömän ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssin voi tulkintani mukaan lukea näkyväksi. Vuonna 2010 vihreät hyväksyivät puoluehallituksen kokouksessa linjauksen ”*Kohti valikoivaa asevelvollisuutta*”, jossa vihreät luovat asevelvollisuudelle merkitystä vanhentuneena instituutiona. Vihreä maailmankatsomus ei varmasti viidessä vuodessa muutu perusteellisesti, mutta johtopäätökseni mukaan ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssissa on selkeästi tapahtunut jotain muutosta, joka on saanut vihreät jättämään osallistumatta vaalien asevelvollisuusdiskurssiin.

Vihreä liitto on 8.6.2014 hyväksynyt puoluekokouksessa tavoiteohjelman seuraavalle vaalikaudelle nimellä ”*Kohti kestävästä yhteiskuntaa*” (Vihreät 2014, 1). Tämän tavoiteohjelman lopussa vihreät linjaavat, että asepalveluksen pakollisuudesta olisi luovuttava, Nato-jäsenyyttä ei nykytilanteessa olisi haettava, ja että Suomen turvallisuuspolitiikan tulisi perustua uudenlaisiin turvallisuusuhkiin ja läntiseen yhteistyöhön (Vihreät 2014, 30). On silti tärkeää noteerata, että kyseessä ei ole eksplisiittisesti vaaliohjelma, vaan jo vuosi ennen vaaleja tehty yleinen periaatteellinen tavoiteohjelma.

Ruotsalaisen kansanpuolueen eli RKP:n eduskuntavaaliohjelma 2015 alkaa iskulauseella ”*Avoimen, menestyvän, kansainvälisen ja vastuunsa kantavan Suomen hyväksi*”. Ulko- ja turvallisuuspolitiikasta kirjoitetaan kappaleen ”*Rauha ja luotettavuus – Suomen turvallisuuden vuoksi*” alla (RKP 2015, 11–12). RKP toteaa uhkakuvien muuttuvan, mutta Ukrainan kriisin osoittaneen, ettei sotilaallisen voimankäytön aika Euroopassa ole ohitse. Puolustuspolitiikan perustaksi linjataan oma, uskottava, kansallinen puolustus, ja yleinen asevelvollisuus on sen peruskivi (RKP 2015, 11–12).

Kristillisdemokraatit eli KD otsikoi eduskuntavaaliohjelmansa 2015 nimellä ”*Rohkeus rakentaa tulevaisuutta*” (KD 2015, 1). Perussuomalaisen jälkeen kristillisdemokraatit osallistuvat sivumäärällisesti kaikkein aktiivisimmin asevelvollisuuskommunikaatioon, ja he tuovat jo

vaaliohjelman alussa näkemyksensä esille osiossa ”*Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sekä EU-asiat*” (KD 2015, 9). Kristillisdemokraatit toteavat Suomen puolustuksen nojaavan yleiseen asevelvollisuuteen, ja he ilmoittavat tukensa puolustusmäärärahojen nostamiselle ja puolustusyhteistyölle Ruotsin kanssa (KD 2015, 11).

Empiirinen analyysi

16. Puhumattomuuden luoja: Korkea maanpuolustustahto & asevelvollisuus yleisenä mielipidenormina

Suomalaisten maanpuolustustahto on ollut jo vuosikymmeniä korkea: yli 70 prosenttia vastaa myöntävästi kysymykseen: ”*Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten mielestänne puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?*” (Findikaattori 2014). Jo aiemmin viittasin siihen, kuinka asevelvollisuuden kannatus kansalaisten keskuudessa on lisääntynyt: vuonna 2014 sille antoi tukensa 75 % väestöstä, kun edeltävänä vuonna 2013 luku oli 68 % (MTS 2014, 5).

Tämän tutkimuksen aineiston ja muiden tutkimustulosten valossa on selkeää, että nykyisen kaltainen asevelvollisuusjärjestelmä on legitimoitunut normi, yleinen mielipide suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimuksellisesta näkökulmasta tarkasteltuna seuraava askel on se, miten asevelvollisuuden päälle lyöty yleisen mielipiteen käsite selittää laajemmin asevelvollisuusdiskurssia ohjailevia voimia. Noelle-Neumannin mukaan vaikenemisen spiraali on osa yleisen mielipiteen synty- ja leviämisprosessia (Noelle-Neumann 1980, 86). Kyseessä on havaintojeni perusteella samasta teoreettista olettamuksesta kuin mitä Laitinen on aiemmin todennut: puolustusvoimat ja ulkopoliittinen johto hyödyntää asevelvollisuuteen liittyviä ’tosiasioita’, joista on muodostunut myytinomaisia asioita ja tabuja, joita ei ole soveliasta arvostella (Laitinen 2005, 41).

16.1. Yleisen mielipiteen käsite & asevelvollisuusdiskurssi

Elisabeth Noelle-Neumann lähtee vaikenemisen spiraali -teoriassaan siitä olettamuksesta, että ei ole olemassa selkeää määritelmää yleisen mielipiteen käsitteelle (Noelle-Neumann 1980, 85). Yleisen

mielipiteen käsitteen kompleksisuus ei tee poikkeusta verrattuna asevelvollisuuden muihin keskeisiin kompleksisiin käsitteisiin kuten turvallisuuteen, uhkakuviiin, oikeudenmukaisuuteen ja moneen muuhun. Johtopäätökseni mukaan suomalainen asevelvollisuus on useista kiistanalaisista käsitteistä rakennettu instituutio ja narratiivi, jota voi kutsua pitkän historiansa vuoksi suoranaisiksi metanarratiiviksi. Käsitteiden normatiiviset määritelmät heijastuvat saman logiikan mukaisesti siihen, millaista diskurssia asevelvollisuudesta käydään, tai jos käydään. Puolueet toteavat vaaliohjelmissaan seuraavasti:

Kristillisdemokraatit toteavat Suomen puolustuksen nojaavan yleiseen asevelvollisuuteen. He ilmoittavat myös tukensa puolustusmäärärahojen nostamiselle ja puolustusyhteistyölle Ruotsin kanssa (KD 2015, 11).

3.2 Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

2. Maamme puolustus perustuu yleiseen asevelvollisuuteen ja osaavaan reserviin. Varusmiespalvelusta tulee kehittää niin, että se hyödyttää myös siviilissä yhä paremmin niin työssä kuin opiskelussakin. Reservien kertausharjoitusten riittävä määrä tulee taata... Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden raja on hälvenemässä... ...Viime kädessä turvallisuus perustuu kansakunnan vankkaan moraaliin, rehellisyyteen ja yhteisvastuuseen. (Kd 2015, 11,13-14)

RKP kirjoittaa asevelvollisuudesta ja Suomen turvallisuudesta näin:

Rauha ja luotettavuus – Suomen turvallisuuden vuoksi

Ukrainan kriisi osoittaa selvästi, että sotilaallisen voimankäytön aika ei Euroopassa ole ohi. Meidän lähialueillamme voi puhjeta vakavia kriisejä. Uhkakuvat muuttuvat ja niitä on vaikeampi hahmottaa. Tietoverkossa tapahtuvat uhkailut ja hyökkäykset ja terroristiryhmien aktiivisuus vaativat täysin integroitua yhteistyötä eri viranomaisten välillä. Puolustuspolitiikkamme perustuu omaan, uskottavaan, kansalliseen puolustukseen. Yleinen asevelvollisuus on Suomen puolustusvoimien peruskivi ja koulutuksen laatu täytyy varmistaa. (RKP 11-12, 2015)

SDP:n eduskuntavaaliohjelma 2015 ”*Suunta Suomelle*” jakautuu kolmen T:n periaatteeseen: ”*Työtä, Tasa-arvoa, Turvallisuutta*” (SDP 2015, 1).

Vahvistamme Suomen turvallisuutta kansainvälisen yhteistyön jäsenenä.

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan tehtävänä on Suomen turvallisuuden ja suomalaisten hyvinvoinnin edistäminen... ...Suomen turvallisuutta palvelee parhaiten pitäytyminen nykyisessä turvallisuuspoliittisessa linjassa... ...Suomen puolustuspolitiikan perustana on yleinen asevelvollisuus, uskottava puolustuskky ja maan koko alueen puolustaminen (SDP 2015, 26).

Keskustan eduskuntavaaliohjelman 2015 nimi on korrektisti ”*Keskustan vaaliohjelma*”, ja itse vaaliohjelma on edelleen jaettu neljään sektoriin: ”*Talouskasvu, Vastuunotto, Huolenpito, Julkinen talous*” (Keskusta 2015, 1).

ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIikka

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ykköstavoite on vakauden säilyttäminen Pohjolassa ja Itämeren alueella. Suomi jatkaa aktiivista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, jonka kulmakivinä ovat hyvät suhteet naapureihin, kansainvälinen yhteistyö, sotilaallinen liittoutumattomuus sekä oma vahvistettu puolustus perustana yleinen asevelvollisuus ja koko maan puolustaminen... Uusiin uhkiin, kuten kyberhyökkäyksien torjuntaan, panostetaan. Suomi voi korkean teknologian maana kehittää kyberturvallisuudesta ja yksityisyydensuojan turvaamisesta itselleen uuden kasvualan. (Keskusta 2015, 6).

Tutkimusaineiston valossa jokainen puolue vasemmistoliittoa ja vihreitä lukuun ottamatta antaa tukensa nykyisen kaltaiselle asevelvollisuusjärjestelmälle. Vasemmistoliiton mukaan asevelvollisuutta tulisi kehittää lisäämällä valinnanvapautta ja tasa-arvoa, ja siirtymällä vasemmistoliiton valmiusvelvollisuusmalliin, muttei kuitenkaan ammattiarmeijaan. (Vas 2015, 14). Vasemmistoliiton kannassa on selkeästi havaittavissa vaikenemisen spiraalin ohjaava vaikutus, sillä se kannattaa mieluummin toisenlaista velvollisuus-mallia, kuin asettuisi eristykseen kannattamalla ainoana puolueena suoraan ammattiarmeijaan siirtymistä. Vihreän liiton itse pääeduskuntavaaliohjelmassa ei rakenneta asevelvollisuutta sanallakaan, joten vihreät ovat selkeästi empiiristä asevelvollisuuskommunikaatiota ohjaavan vaikenemisen spiraali -teorian vankeja, mikä selitetään vielä yksityiskohtaisemmin tutkimuksen edetessä. Palaan vielä muiden puolueiden asevelvollisuuslinjauksiin analyysin edetessä.

16.2. Puhumattomuuden luoja: Mielipiteitä ilman eristäytymispelkoa & asevelvollisuus traditiona

Noelle-Neumann jättää kuitenkin teoriassaan sen mahdollisuuden auki, että joissain tilanteissa kiistanalaisilla alueilla on mahdollista ilmaista mielipide ilman eristäytymisen pelkoa (Noelle-Neumann 1980, 91). Teoreettinen oletus lähtee siitä, että siellä missä mielipiteet tai käytösnormit vakiintuvat *traditioksi*, ei niiden kiistanalainen luonne ole enää tunnistettavissa. Tällöin niiden esittäminen on yleisen mielipidenormin valossa ilman eristäytymispelkoa hyväksyttävää (Noelle-Neumann 1980, 91). Suomen asevelvollisuus nojaa vain miessukupuoleen, ja sillä saadaan tällä hetkellä koulutettua koko ikäluokasta (miehet & naiset) n. 40 prosenttia (Sipilä 2013, 25). Havaintojeni perusteella niin puolueiden kuin laajemman yleisen kansalaismielipiteen ristiriitaisuus korkealle

arvotetun ihmisten yhdenvertaisuuden suhteessa vain miehiin nojaavaan asevelvollisuuteen on ristiriitainen. Tätä tulkittua ristiriitaa ei kuitenkaan pidä ymmärtää normatiivisena kannanottona, ja täytyy muistaa, että kyselytutkimusten valossa suurin osa kansalaista hyväksyy asevelvollisuuden pitkälti nykyisessä olemuksessaan. Traditioon vetoaminen ja sille kiistanalaisten seikkojen tukahduttaminen kiteytyy erinomaiselle tavalla Alexander Stubbin tavassa kommentoida suomalaista asevelvollisuutta ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.⁵

Tutkimusaineiston, vaikenemisen spiraali -teorian ja laajemman yhteiskunnallisen keskustelun valossa teoreettinen traditio-hypoteesi pitää paikkansa ja on johtopäätökseni mukaan yleistettävissä myös laajempaan julkiseen keskusteluun. Asevelvollisuus on sen historiansa aikana Suomessa aina koskenut vain miehiä. Kyseessä on selkeästi Noelle-Neumannin teorian mukainen tradition legitiimiksi tekemä yleinen mielipide, jonka mukaan on hyväksyttyä esittää jopa kiistanalaisia mielipiteitä pelkäämättä eristäytymistä. Asevelvollisuudelle luodaan kielen kautta merkitystä moniulotteisena narratiivina, ja mitä siihen tulee tasa-arvokysymyksenä, on perusteltua sanoa *sen olevan toisen traditio ja toisen anakronismi*. Yleisen mielipiteen käsite on syytä ymmärtää laajassa mielessä, kattaen niitä perinteitä ja vakiintuneita käytäntöjä, jotka ohjaavat kommunikaatiota milloin missäkin teemassa, mikä edelleen heijastuu eristäytymispelkoon (Noelle-Neumann 1980, 92).

Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden käsitteet ovat tietenkin voimakkaamman normatiivisia käsitteitä, ja poliittiset puolueet ilmaisevat empiirisessä tutkimusaineistossa tukensa tasa-arvolle – käsitteen monitulkintaisuuteen kuitenkin menemättä. Kun etsitään perusteita asevoimien olemassaololle, olisi sitä perustua lähestyvä seuraavien analyttisten kysymysten kautta: 1. Mitä suojellaan? 2. Miltä suojellaan? 3. Miten suojellaan? (Sipilä 2013, 17). Ajoittain julkiseen keskusteluun nouseva kysymys, siitä, että puolustettaisiinko koko maata, on kuitenkin lähinnä retorinen. Kysymys koko maan puolustamisesta on myös oikeudenmukaisuuskysymys. On epärealistista kuvitella, että poliittiset päättäjät ilmoittaisivat, että jotain osaa Suomesta ei puolustettaisi (Sipilä 2013, 29). Analyysini perusteella sanoisin, että puolueiden suhteessa tasa-arvoon on kyse samasta asiasta, kuin mistä on Sipilän mukaan kyse, kun päättäjiltä kysyttäisiin heidän suhteestaan koko maan puolustukseen. Koko

⁵ youngTrashbarg (2015), *Alexander Stubb ja tasa-arvo*. Youtube. Julkaisupäivä 9.4.2015.
https://www.youtube.com/watch?v=x_Eg7OZEcXk, katsottu: 18.11.2015.

maan puolustamisen doktriini on osana kuvitellun kansakunnan rakentamista/asevelvollisuusyhteisöä, mikä heijastuu puoluetason asevelvollisuuskommunikaatiossa vaikenemisen spiraalina.

17. Teoreettisten & empiiristen kasvatusmallien ja – ihanteiden väliset konfliktit & psykohistoriallinen tarkastelukulma

Noelle-Neumann lähtee vaikenemisen spiraali -teoriassaan täysin päinvastaisesta ihmiskäsityksestä verrattuna valistusajalta kumpuavaan ihmiskäsitykseen, jossa uskotaan ihmisen rationaalisuuteen ja hänen autonomiseen yksilöllisyyteensä. Teoreettinen olettaus perustuu ajatukseen siitä, että ihminen on sosiaalinen olento, joka rakentaa mielipiteensä reflektiosuhteessa häntä ympäröivään ympäristöön, ja pelkää eristäytymistä (Noelle-Neumann 1980, 90). Kasvatus on kietoutunut oman aikansa ja paikkansa sosio-kulttuuriseen tilanteeseen ja sen vallitseviin käsityksiin, aatteisiin, ideologioihin ja valtasuhteisiin. Kasvatus on sitä kautta kulttuurillisesti ja yhteiskunnallisesti määräytynyttä (Mutanen & Värri 2013, 96). Asevelvollisuus on selkeästi ollut ja on edelleen suuri kansankasvatuksellinen instituutio/narratiivi (vrt. kansakoulu), jolla on kasvatettu kuvitteellista Suomen kansakuntaa, joka on analyysini mukaan johtanut itseään ruokkivaan olemassaolon kierteeseen.

Kasvatuksen paradoksaalinen ydin on löydettävissä sosialisaaion ja individualisaaion jännittyneessä suhteessa. Ideaalin mukaan yksilön hyvän toteutuminen olisi harmoniassa yhteiskunnan hyvän (sosialisaaio) kanssa, ja että subjektiivisen eli yksilön ja objektiivisen eli yhteiskunnan kasvatuksellinen kohtaaminen uudistaisi ja kehittäisi demokraattista yhteiskuntaa (Mutanen & Värri 2013, 97). Saksalainen valitusfilosofi Immanuel Kant tuli problematisoineeksi pakkoon perustuvaa vapauden edistämistä, joka on sittemmin nimetty pedagogiseksi paradoksiksi (Mutanen & Värri 2013, 96).

Asevelvollisuuden normi yleisenä mielipiteenä nojaa toquevillemäisen hengen mukaisesti tasa-arvoon, joka legitimoii sen valta-asemaa yleisenä kansalaismielipiteenä. Tämä heijastuu edelleen puolueiden tapaan suhtautua kyseiseen instituutioon myönteisesti. Ideaalista *teoreettista* kasvatusmallia soveltaen asevelvollisuuden polku kulkisi tulkintani mukaan suurin piirtein näin: asevelvollisuus kasvattaisi subjektit (miespuoliset kansalaiset) moraalisiksi toimintakykyisiksi tekijöiksi, mikä edelleen kulminoituisi näiden moraalisubjektien keskusteluksi demokraattisemman yhteiskunnan puolesta.

Ideaalinen kasvatusmalli johtaisi periaatteessa samaan lopputulokseen, kuin miten Hannah Arendt ymmärsi politiikan käsitteen: moraalisten vapaiden toimijoiden julkisuudessa käymäksi dialogiksi.

Etiikan on sanottu olevan moraalin teoriaa, ja moraalin olevan etiikan käytäntöä, ja asevelvollisuudesta käytävässä diskurssissa on selkeästi havaittavissa Kantin filosofiasta juontuva pedagoginen paradoksi. Saksalaisen historioitsija Peter Alterin mukaan nationalismi on *toisen vapauttaja ja toisen alistaja* (Alter 1985, 11). 1800-luvun kansallisen heräämisen ajalta kumpuava suomalainen asevelvollisuus on ollut ja on edelleen pakolla kansallista vapautta edistävä instituutio. Havaintojeni perusteella tekisin Alterin teesiä hieman muokaten johtopäätöksen, että kansakunnan sisälläkin asevelvollisuus on toisen vapauttaja ja toisen alistaja. Armeijan käynnin on normatiivisesti nähty rajoittavan henkilöiden vapautta, mutta toisaalta erityisesti menneinä aikoina armeijan käynnin nähtiin normatiivisella tavalla lisäävän positiivista vapautta, koska se koettiin keskeiseksi osaksi kansalaislegitimiteettiä.

Psykohistorioitsija Juha Siltala toteaa teoksessaan *Miehen kunnia*, että armeija sosiaalistaa suomalaisiin miehiin ajatusmallin siitä, että vahvemman tekemä vääräys on oikeutta (Siltala 1994, 104). Niin armeijan kuin työpaikan ulkoinen kuri hämärtää ansion ja palkinnon suhdetta, rankaiseminen riistää itsenäisen elämän hallintataidon ja palauttaa yksilön ulkoisten mahtien armoille. Itsekuri jää syntymättä ja syntyy ymmärrys vain siitä, että alistetusta asemasta pääsee eroon kipuamalla hierarkiassa ylöspäin, tulemalla itse alistajaksi (Siltala 1994, 104). Siltala tukee havaintoaan viittaamalla useaan miesnarratiiviin, joissa kollektiivisen yhteisöllisyyden ja kurin koetaan tukahduttaneen yksilöllisyyden, ja pakottaneen monet poikkeavat huomaamattomaksi ja hiljaisiksi (Siltala 1994, 104–105). Siltalan tekemät johtopäätökset armeijan miessukupuolta kasvattavasta vaikutuksesta tukevat tutkimukseni teorian menetelmää eli vaikenemisen spiraali -teoriaa, jossa enemmistön voima vaimentaa kommunikaation, ja yleinen mielipide muodostaa legitimitetin.

Ihmistieteissä käytettävien empiiristen tutkimusmenetelmien tutkimustulokset ovat tietenkin tulkinnanvaraisia, mutta asevelvollisuuden eettiseen teoriaan ja moraaliseen käytäntöön näyttää liittyvän tutkimustulosten valossa ristiriitä. Kyseiseen instituutioon liittyvien oikeudenmukaisuusolettamusten (esim. Snellman) mukaan sen tehtävänä on kasvattaa moraalisubjektisia kansalaisia, mutta Siltala edustaa pikemminkin toista koulukuntaa. Hän tulkitsee armeijan kasvattavan suomalaisen miehen vahvemman oikeus -moraaliajatteluun. Empiiriset havainnot puoltavat enemmän Juha Siltalan tulkintaa armeijan kansankasvatuksellisista vaikutuksista. Lyhyesti

sanottuna: teoreettisella tasolla asevelvollisuuteen kansankasvatuksellisenä instituutiona on sisäänrakennettu ja empiirisesti havaittu vaikenemisen spiraali -ilmiö.

18. Puhumattomuuden luoja: Asevelvollisuus häpeäpaaluna & talvisota asevelvollisuuden vakiinnuttajana

Minun on todettava, että lähestyessäni asevelvollisuusdiskurssia Noelle-Neumannin vaikenemisen spiraali -teorian kautta tulen enemmän ja vähemmän pyöritelleeksi samoja teemoja ja asetelmia analyysissäni. Tämä johtuu kuitenkin siitä, miten kyseisen teorian avainolettamukset ja -käsitteet, kuten vaikenemisen spiraali, eristäytymispelko, sosiaalinen konstruktionismi, yleinen mielipide ja enemmistön valta liittyvät läheisesti toisiinsa ja ovat monella tapaa komplementaarisia. Seuraavaksi käsittelen vaikenemisen spiraaliin liittyvän olettamuksen häpeäpaalusta, ja miten se näkyy, tai jos näkyy empiirisessä aineistossa.

Käsitteen häpeäpaalu nimi puhuu jo puolestaan: rangaistuksen kohteena oleva toimija joutuu julkisessa tilassa eli paalussa häpeän kohteeksi. Nämä ikivanhat rangaistusmenetelmät, kuten Koraanissa olevat ohjeet varkaan käden katkaisemisesta hyödyntävät ihmisten sosiaalista luonnetta. Niiden valta perustuu toisen ihmisen tekemiseksi naurettavaksi ja halveksituksi (Noelle-Neumann 1980, 172).

Häpeärangaistuksen käsite on havaintojeni mukaan syytä ymmärtää laajassa mielessä: asevelvollisuuden joko kannatukselle tai vastukselle annetut julkiset sanktiot eivät ole käsitteen tiukassa mielessä fyysisiä rangaistuksia.

Tutkija Kari Laitisen mukaan talvisota oli eräänlainen 1800-luvulta alkaneen kansallisen kehityksen huipentuma, joka kiteytti kansakunnan ja valtion olemassaolon todellisen merkityksen ja sisällön (Laitinen 2005, 60). Tuolloin yhdistynyt kansakunta vastasi valtion tarpeisiin, ja se myös selittää monilta osin sen, miksi puolustuspolitiikasta puhuminen on niin arka asia. Siinä kontekstissa asevelvollisuus näyttäytyy lähes pyhänä instituutiona kansalaisten keskuudessa (Laitinen 2005, 60). Talvisodan perintö kertoo sen, kuinka järjestelmä on vahvasti kiinni ajassa eikä helposti muutettavissa. Sama kova ja kylmä poliittisen realismin henki leimaa edelleen suomalais-kansallista puolustusmentaliteettia tänä päivänäkin (Laitinen 2005, 62).

Oman johtopäätökseni mukaan tuo talvisodan henki, tai tarkemmin sanottuna sen kanssa poikkiteloin asettuminen, vaikuttaa yleiseen mielipidenormiin asevelvollisuudesta. Tämä heijastuu edelleen niin

puolue- kuin kansalaistason asevelvollisuusdiskurssiin. Siviilipalvelukseen hakeutui vuonna 2010 2.01 prosenttia ikäluokasta ja vuonna 2011 1.82 prosenttia ikäluokasta, eli yksiselitteisen marginaalinen prosentti koko ikäluokasta (Envall 2013, 88) Verrattuna esimerkiksi asevelvollisuudesta jo luopuneeseen Saksaan on tilanne täysin toisenlainen: Saksassa armeija on huonossa huudossa, mikä on selkeästi selitettävissä maan historialla (Rönkkö, Pertti 2.7.2011a). Siviilipalveluksen suorittamiseen on Suomessa pitkään liittynyt eräänlainen sosiaalinen stigma, joka on oman tulkintani perusteella selitettävissä juuri talvisodan perinnöllä ja sen myötä lähes pyhäksi muodostuneella asevelvollisuudella. Tutkimuksellisessa mielessä täytyy kuitenkin muistaa, että siviilipalvelusta ja asevelvollisuutta ei pidä asettaa vastakkain. Tutkimukseni fokus on asevelvollisuudessa. Joko varus- tai siviilipalveluksen suorittaminen on osa asevelvollisuutta, joten yhtäläillä siviilipalvelusta suorittavat ovat asevelvollisia.

19. Puoluetason empiirisesti havaittu varovaisuus & sisäiset fraktiot

Puolustuspolitiikan sensitiivisyyden vuoksi on asevelvollisuuskeskustelusta analyysini perusteella muodostunut eräänlainen tabuaihe, aivan kuten maahanmuuttokeskustelusta. Kyseisessä diskurssissa on empiirisesti selkeästi havaittavissa Noelle-Neumannin teorian keskeinen kulmakivi eli 'häpeäpaalu'. Empiirisen tutkimusaineiston perusteella sanoisin, että vasemmistoliiton tapauksen valmiusvelvollisuus edustaa tietynlaista kompromissiratkaisua häpeäpaalun pelon leimaamassa asevelvollisuuskommunikaatiossa (Vasemmistoliitto 2015, 14).

Vastakkainasettelusta rauhan rakentamiseen

Vasemmisto toimii rauhan, hyvinvoinnin puolesta kansallismielisyyttä, rasismia, asevarustelua ja militarismia vastaan... .. Turvallisuuden on oltava ennen kaikkea inhimillistä turvallisuutta, vapautta inhimilliseen ja sosiaaliseen edistykseen ilman puutetta, sortoa ja pelkoa.... ..Asevelvollisuutta tulee kehittää nykyajan tarpeiden mukaan valinnanvapautta ja tasa-arvoa lisäten Vasemmistoliiton valmiusvelvollisuusmallilla, ei siirtyä kohti palkka-armeijaa. Siviilipalveluksen kesto on lyhennettävä, ja julkisen sekä kolmannen sektorin toimijoita kannustettava hakeutumaan siviilipalveluspaikoiksi. Totaalikieltäytyjien rangaistuksista on luovuttava (Vas 2015, 14).

Vihreät ilmaisevat suoraan tavoitteeseensa siirtyä vapaaehtoiseen ja sukupuolineutraaliin asepalvelukseen, mutta tekevät tämän vuonna 2014 lanseeratussa poliittisessa ohjelmassa, joka oli vain sekundaarisesti heidän vaaliohjelmansa (Vihreät 2014, 30). Palaan vielä myöhemmin vihreiden ohjelmaan empiirisen analyysin tutkimuksen edetessä.

Puolustuspoliittiset kysymykset ovat perinteisesti olleet enemmän oikeisto- kuin vasemmistopuolueiden asioita, mutta empiirisessä tutkimusaineistossa kokoomus ei viittaa sanallakaan asevelvollisuuteen. Muutoin puolue ilmaisee tukensa puolustusmäärärahojen nostamiselle ja Nato-jäsenyydelle (Kokoomus 2015, 12). *Kansallisen* kokoomuksen aatehistorialliset juuret kumpuavat puolueen nimenmukaisesti *kansallisuusaatteesta*, mutta puolueessa on 2000-luvun ajan ollut selkeästi jännitteitä arvoliberaalin ja kansainvälisesti orientoituneen 'Stubb-sukupolven', ja vanhan arvokonservatiivisemman koti, uskonto, isänmaa -sukupolven välillä. Analyysini perusteella sanoisin, että asevelvollisuus on muodostunut hankalaksi sisäiseksi kysymykseksi kokoomuksessa. Asevelvollisuusdiskurssissa on oikeastaan kyse samasta vastakkainasettelusta, kuin mistä on kyse kansallisen kokoomuksen sukupolvien välisessä sisäisessä jaossa: yhteisölliset vs. yksilölliset arvot. Jos ei suorastaan kunnia/häpeäsyistä, niin oletettavasti taktisista syistä kokoomus vaikenee asevelvollisuudesta, ja antaa sille hiljaisen hyväksyntänsä. On ilmeistä, että puolue haluaa esiintyä yhtenäisenä vaaliohjelmassa, ja muutenkin, joten kokoomuksen tavassa jättää kirjoittamatta asevelvollisuudesta on havaittavissa vaikenemisen spiraali -teoriaan kuuluva perusolettaus: vaikeneminen on kommunikaatiota siinä missä puhuminen.

5. Vahvistetaan Suomen turvallisuutta ja kansainvälistä asemaa Euroopan turvallisuusjärjestelmän perusta horjuu. Uhkakuvat maailmalla ja myös Suomen sisäisen turvallisuuden osalta ovat kasvaneet. Tilanne edellyttää Suomelta selkeän tavoitteellista ulko- ja turvallisuuspoliittista strategiaa sekä konkreettisia toimia Suomen turvallisuuden ja kansainvälisen aseman vahvistamiseksi... Puolustusvoimien määrärahat nostetaan uskottavan puolustuskyvyn edellyttämälle tasolle... Nato-jäsenyys lisäisi Suomen turvallisuutta ja vaikutusvaltaa... Suomen on pystyttävä ennakoimaan uhkia ja varautumaan myös uudentyyppisiin uhkiin...(Kokoomus 12, 2015).

Puoluetutkija Rauli Mickelssonin mukaan 1980-luvun loppupuolella tapahtui uuden politiikan näkemyksellinen muutos, jolloin hallitsevaksi diskurssiksi nousi markkina- ja kilpailudiskurssi (Mickelsson 2007, 284). Mickelsson viittaa tuon uusliberalistisen tuulahduksen päämiesten, Risto E.J. Penttilän, Jaakko Tapanisen ja Janne Jutilan julkaisemaan pamflettiin ”Ultimatum Isänmaalle – Nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista”. Pamfletissa vaaditaan yksilökeskeisyyden korostumista, tuloerojen suurentamista, meritokratian suosimista ja veroprogression lieventämistä (Mickelsson 2007, 285). Vanhasuomalaisuutta määrittävät vahva valtioidentiteetti, kollektiivisuus sekä ulkopoliitikassa lojaali separatismi. Nuorsuomalaisuuden tunnusmerkkejä ovat puolestaan vahva kansalaisyhteiskuntaidentiteetti, yksilökeskeisyys sekä ulkopoliitikka (Mickelsson 2007, 285). Laitisen mukaan 1800-luvulla liberalismi eli vahvaa kautta erityisesti ruotsinkielisten keskuudessa. Liberalistit

korostivat yksilönvapautta, johon asevelvollisuus sopi huonosti yhteen. Yksilönvapaus-argumentti on voimissaan edelleen (Laitinen 2006, 30).

Johtopäätöksenä totean, että asevelvollisuuden hankaluus kokoomuksessa kulminoituu puoleen sisällä olevaan kahteen aatehistorialliseen vastakkainasetteluun, vanhasuomalaiseen ja nuorsuomalaiseen maailmankatsomukselliseen konfliktiin.

20. Puhumattomuuden luoja: Kielellä rakennettu puolustuksellinen elementti

Asevelvollisuus saavutti läpimurtonsa suomalaisessa yhteiskunnassa talvisodan myötä, koska sota yhdisti kansakunnan suureen yhteiseen legitiimiin puolustustaisteluun. Konfliktit politiikassa ovat väistämättömiä, ja vihan tunne on hyvin inhimillistä. Viholliskuvien määrittelyllä määritellään usein epäsuorasti sitä, *keitä me itse olemme* (Huntington 2011, 130). Brittiläisen historioitsijan Hobsbawm mukaan kansalliset hallitukset ovat pitäneet valmiutta kuolla isänmaan puolesta osoituksena patriotismista (Hobsbawm 1994, 91). Suomen kielessäkin asevoimista puhutaan nimensä mukaisesti Puolustusvoimina, eikä esimerkiksi 'Hyökkäysvoimina'. Eikä Suomi tee tässä poikkeusta muihin maihin verrattuna: Japanin asevoimista puhutaan *itsepuolustusvoimina*.⁶ Noelle-Neumannin kotimaan eli saksan kielessä asevelvollisuus-substantiivin, Die Wehrpflicht, takana on toinen substantiivi Wehr eli puolustus, tai vaihtoehtoisesti refleksiiviverbi sich wehren eli puolustautua.⁷ Edellä mainittujen viittausten tarkoituksena oli havainnollistaa, ettei suomen kielessä esiintyvä asevoimien puolustustarkoituksellinen rakentaminen ole yksittäistapaus. Tämä liittyy tulkintani mukaan läheisesti Hobsbawmin mainintaan siitä, kuinka kansalliset valtiot suorastaan ihannoivat kaatumista isänmaata puolustaessa.

⁶ Suomi-sanakirja (2015), *Japanin itsepuolustusvoimat*. Saatavilla http://www.suomisanakirja.fi/Japanin_itsepuolustusvoimat, luettu 29.9.2015.

⁷ MOT Kielikone (2015b), *Die Wehrpflicht*. Saatavilla <https://mot-kielikone-fi.helios.uta.fi/mot/uta/netmot.exe>, luettu 29.09.2015.

Yhdistettynä historiallisen talvisodan puolustussodankäynnin legitimoivaan, yhä tänä päivänä vaikuttavaan perintöön sekä suomen kieleen sisältyvien etymologisten yksityiskohtien vuoksi on helppo tehdä johtopäätös häpeäpaalun olemassaolosta. Erilaisilla puolustuspoliittisilla ratkaisulla, kuten asevelvollisuudella, on paljon muutakin kuin vain puolustuspoliittista arvoa. Sillä rakennetaan me-identiteettiä ja kuvitteellista kansakuntaa sekä sen kuvitteellisia vihollisia. Niihin liittyvä pyhyys ja kunniallisuus heijastuvat havaintojeni mukaan toisen ääripään eli mahdollisen häpeän voimakkaaseen pelkoon. Häpeäpaalun pelko vaikuttaa selkeästi niin kansalais- kuin puoluetasolla, ja niukkasanaaisessa empiirisessä kommunikaatiossa on havaittavissa suoranaista varovaisuus-periaatetta ryvettymisen pelon takia. Vaikenemisen spiraaliin kuuluva tiukka yhteisöllisyys ilmenee puolueiden asevelvollisuuskurssissa siten, että me-henkisellä *puolustuspolitiikalla* rakennetaan yhteishenkeä/yhteisöä, jonka kautta syntyy itse vaikenemisen spiraali.

21. Mistä puhutaan/ei puhuta: Asevelvollisuus, puolustuspolitiikka & Ukrainan sota

Noelle-Neumannin mukaan sopusointuisuus ajan hengen kanssa vapauttaa kielen (Noelle-Neumann 1980, 49). Hän havainnollistaa tuota ajatusta 1970-luvun Länsi-Saksan politiikan tapahtumien valossa. Hän päätyy lopulta siihen tulokseen, että vastakkainasettelut eivät ole vain kertaalleen luotuja. Ne ja niihin liittyvä diskursiivinen rakentaminen ja rakentamatta jättäminen reagoivat ja heijastelevat muuttuvaa ympäristöä (Noelle-Neumann 1980, 51). Empiirinen tutkimusaineisto eli puolueiden vaaliohjelmat julkaistiin keväällä 2015, ja jo tutkimusaineiston valinta -kappaleessa toin esille, kuinka sotilaallisella konfliktilla Ukrainassa on ollut oletettavasti huomattava vaikutus ulko- ja turvallisuuspoliittiseen diskurssiin. Ukrainan konfliktin 'haamut' suhteessa tämän tutkimuksen kannalta relevanttiin empiiriseen diskurssiin ovat selkeästi rinnastettavissa ajan hengen käsitteeseen, siinä mielessä miten Noelle-Neumann sen käsittelee teoksessaan. Tutkimusaineiston puolueista perussuomalaiset ja RKP viittaavat jopa suoraan nimellä Ukrainan tapahtumiin (Ps 2015, 5), (RKP 2015, 12).

Perussuomalaiset kirjoittavat asevelvollisuudesta myönteisessä sävyssä nuorten syrjäytymisen ehkäisijänä (Ps 2015, 2), joka on yksi ja *ainoa* empiirinen havainto asevelvollisuudelle sosiaalisesti rakennetuista ei-sotilaallisista merkityksistä. Asevelvollisuutta ja sen tulkitsemistapoja voi vertauskuvallisesti kuvata ideologisena seisovana pöytänä. Teorian valossa näyttää kuitenkin siltä, että

Ukrainan tapahtumat ovat palauttaneet asevelvollisuuden entistä voimakkaammin sotilas- ja puolustuspolitiikan piiriin.

Empiirisen tutkimusaineiston kahdeksasta puolueesta vasemmistoliitto ja vihreät rakentavat turvallisuuden käsitettä laajemmassa mielessä. Loput kuusi puoluetta rakentavat turvallisuuden käsitettä perinteisemmässä, kansallisen sotilaallisen turvallisuuden merkityksessä. RKP toteaa Ukrainan kriisin osoittaneen selkeästi, ettei sotilaallisen voimankäytön aika ole ohitse Euroopassa, mutta painottaa silti uhkakuvien muuttumista. Puolustuspolitiikan perustana on oltava oma uskottava kansallinen puolustus, ja yleisen asevelvollisuus on Suomen puolustusvoimien peruskivi (RKP 2015, 12). Keskustan vaaliohjelmassa painotetaan sotilaallista liittoutumattomuutta, ja omaa vahvistettua puolustusta perustana koko maan puolustus, vaikka uusien uhkienkin torjuntaan on panostettava (Keskusta 2015, 6). Puolustusmäärärahojen nostamista kannattava kokoomus rakentaa turvallisuusuuhkia, kuten terroristi-iskuja, hybridisodankäyntiä ja tietoverkkohyökkäyksiä (Kokoomus 2015, 12). Asevelvollisuuden vastustajat usein vetoavat juuri niin sanottuihin ’uusiin turvallisuushkiin’, joihin he eivät katso asevelvollisuuden enää vastaavan. Uusien turvallisuusuuhkien rakentaminen ja puolustuspolitiikan kivijalasta eli asevelvollisuudesta vaikeneminen kokoomuksen vaaliohjelmassa vahvistaa edelleen johtopäätöstäni siitä, kuinka asevelvollisuudesta on oletettavasti muodostunut kokoomukselle hankala kysymys. Tätä empiirisistä johtopäätöstäni tukee Miika Raudaskosken havainto siitä, että kokoomuksen konkreettiset turvallisuuspoliittiset tavoitteet jäävät puuttumaan (Raudaskoski 2015).

Perussuomalainen puolustuspolitiikka

Perussuomalaisten turvallisuuspoliittisen ohjelman erään kappaleen otsikon nimi ”Kansallinen turvallisuus” puhuu puolestaan: yleinen asevelvollisuus ja riittävä puolustusmateriaali ovat *kansallisen* turvallisuuspolitiikan kivijalkoja. Jopa vakaa turvallisuusympäristö voi muuttua nopeasti, kuten Ukrainan kriisi on osoittanut – siksi sotilaallisesta suorituskyvystämme ei pidä tinkiä (Ps 2015, 2). Perussuomalaiset rakentavat turvallisuuden käsitettä kansallisessa mielessä, niin kuin suurin osa muista empiirisen tutkimusaineiston puolueista. Perussuomalaiset myös kirjoittavat asevelvollisuudesta sanallisesti kaikkein eniten empiirisen tutkimusaineiston puolueista: he olivat laatineet erillisen turvallisuuspoliittisen ohjelman, jossa asevelvollisuudesta on kirjoitettu yli n. yhden ja puolen sivun verran tekstiä (Ps 2015, 2). Vuoden 2011 eduskuntavaaliohjelmassaan puolue kirjoitti

asevelvollisuudesta vain muutaman kappaleen verran (Ps 2011, 38–39). Tämä empiirinen havainto määrällisen tekstin kasvusta tukee Noelle-Neumannin vaikenemisen spiraali -teoriaa, jossa normatiivisen politiikan suhde sille suosiolliseen ajan henkeen vapauttaa kielenkannan (Noelle-Neumann 1980, 49). Vuosien 2011 ja 2015 väliin mahtuu aiemmin viitattu Ukrainan sota, joka on olettavasti kääntänyt turvallisuus- ja asevelvollisuusdiskurssin perussuomalaisille myötämieliseksi. Raudaskosken mukaan perussuomalaiset keskittyvät ulko- ja turvallisuuspolitiikan sijaan lähinnä vain puolustuspolitiikkaan. Puolue korostaa aseellista maanpuolustusta ja maanpuolustustahtoa Suomen puolustuksen kivijalkoina (Raudaskoski 2015). Omat havaintoni tukevat Raudaskosken analyysia.

Vihreä puolustuspolitiikka

Suhteessa perussuomalaisiin vihreät edustavat vastakkaista poliittista leiriä. Vihreiden puoluehallitus hyväksyi 11.6.2015 yhdeksän sivua pitkän linjapaperin ”*Kohti valikoivaa asevelvollisuutta*”, jossa yksi keskeinen normatiivinen perustelu nykyisenkaltaisesta järjestelmästä luopumiselle oli sotilaallisten uhkakuvien väistyminen (Vihreät 2010, 1). Vihreiden primäärisessä vaaliohjelmassa 2015 ulko- ja turvallisuuspoliittiset kannanotot loistavat poissaolollaan. Puolue viittaa ilmastonmuutoksen olevan koko ihmiskuntaa koskettava perustavanlaatuinen uhka, mutta jättää silti auki kysymyksen sen *mahdollisesta* luonteesta *turvallisuusuhkana* (Vihreät 2015, 5). Sekundäärisessä vaaliohjelmassa, vuonna 2014 kirjoitetussa poliittisessa ohjelmassa vihreät linjaavat tavoitteekseen Suomen siirtymisen sukupuolineutraaliin ja vapaaehtoisen asepalvelukseen (Vihreät 2014, 30).

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka ei selkeästikään ollut Vihreän liiton vaaliohjelman ykkösprioriteetti. Tutkija Raudaskoski esitti keväällä 2015 samanlaisia arvioita siitä, kuinka vihreät aiemmin Fennovoiman lupapäätös-keskustelussa pyrkivät nostattamaan profiiliaan turvallisuuspolitiikassa. Vaaliohjelmaan asti silloinen profiilinostatus ei kuitenkaan kantanut (Raudaskoski 2015). Jos empiirisiä havaintoja vihreiden ja perussuomalaisten asevelvollisuuslinjauksista vuodelta 2015 ja muutaman vuoden takaa vertaa keskenään, on diskurssin asetelma kääntynyt muutamassa vuodessa pääläelleen. Ukrainan kriisin heijastusvaikutuksista johtuen on oletettavasti helpompaa kannattaa kuin vastustaa asevelvollisuutta. Noelle-Neumannin mukaan yleistä mielipidettä ei määrää järki, vaan päinvastoin pikemminkin irrationaalinen elementti, sattumanvarainen kohtalo ja tulevaisuus (Noelle-Neumann 1980, 252). Hän kuvaa aiemmin mainitulla tavalla yleisen mielipiteen käsitettä nimellä ”keisarin uudet vaatteet”, joka johtuu sen ajan ja paikan kontekstisidonnaisuudesta (Noelle-Neumann

1980, 257). Johtopäätökseni mukaan sama teoreettinen kaava näkyy empiirisessä aineistossa turvallisuushkien käsitteen normatiivisessa rakentamisessa. Diskurssi määräytyy ja muokkaantuu tulevaisuuden sattumien kautta. Tuota teoreettista sattumaa edustaa empiirisessä aineistossa Ukrainan kriisi, mikä on arendtilaisessa mielessä julkisen tilan vallattuaan vaikutusvaltaisesti saanut vihreän liiton vaikenemaan kriittisistä asevelvollisuuslinjauksistaan.

Kristillidemokraattien puolustuspolitiikka

Kd:n eduskuntavaaliohjelmassa 2015 maanpuolustuksen todetaan perustuvan yleiseen asevelvollisuuteen (Kd 2015, 11). Puolueen mukaan sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden raja on hälvenemässä. Viime kädessä turvallisuus perustuu kansakunnan vankkaan moraaliin, rehellisyyteen ja yhteisvastuuseen (Kd 2015, 13–14). Empiiristen havaintojen perusteella sanoisin, että kristillidemokraatit ymmärtävät asevelvollisuuden yhdistettynä normatiiviseen turvallisuushkakuvien luomiseen juuri sellaisena kansankasvatuksellisenä instituutiona, jona se kansallisen heräämisen aikana 1800-luvun Suomen suurruhtinaskunnassa ymmärrettiin. Raudaskosken mukaan kristillidemokraatit pyrkivät profiloitumaan ”koti, uskonto, isänmaa -puolueena” (Raudaskoski 2015). Edellä mainittu aatepohja selittäisi sen tavan, mistä kristillidemokraattien asevelvollisuudelle luoma merkitys aatteellisesti kumpuaa.

SDP:n puolustuspolitiikka

SDP toteaa Suomen turvallisuutta palvelevan parhaiten pitäytyminen nykyisessä turvallisuuspoliittisessa linjassa. Tuon linjan perustana ovat yleinen asevelvollisuus, uskottava puolustuskyky ja maan koko alueen puolustaminen (SDP 2015, 26). Vuonna 2010 julkaistussa SDP:n ulko- ja turvallisuuspoliittisessa katsauksessa puolue rakentaa pikemminkin uudenlaisia turvallisuushkia, ja väläyttelee jopa tasa-arvosyistä molempia sukupuolia koskevaa palvelusvelvollisuuden mahdollisuutta. Palvelusvelvollisuus suoritettaisiin joko perinteisenä varusmiespalveluksena tai aseettomana kansalaispalveluna (SDP 2010, 13–14).

SDP:n suunnanmuutoksessa ja tavassa osallistua asevelvollisuus- ja turvallisuusdiskurssiin vuosina 2010 ja 2015 on selkeästi havaittavissa samanlainen, vaikenemisen spiraaliin kuuluva ohjaava vaikutus, joka on ohjannut muitakin puolueita. Aiemmin puolue loi asevelvollisuudelle merkitystä tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus -kysymyksenä. Vaikenemisen spiraalin teoreettinen oletamus ihmisestä on

pelokas ja varovainen (Noelle-Neumann 1980, 107). Saman oletuksen mukaisesti ihminen tarkkailee ympäristöään, eikä halua tuntea jäävänsä siinä yksin. Empiirisesti havaittu kannanmuutos viiden vuoden sisällä selittyy selkeästi SDP:n pelolla jäädä yksin, eristykseen asevelvollisuuden laajentamisen kanssa, joka vaikenemisen spiraalin mukaisesti taivutti sen kannattamaan perinteisiä turvallisuuspoliittisia ratkaisuja. Raudaskosken mukaan SDP:n turvallisuuspoliittinen vaaliohjelma oli maltillinen, vaikka puolue pyrki muuten hahmottamaan Suomelle uutta suuntaa (Raudaskoski 2015).

Noelle-Neumannin mukaan vallankumoukselliset ajat terävöittävät uhkaavan julkisuuden havainnointikykyä. Pelokas huomaavaisuus sopivista käytösnormeista, ettei tule eristetyksi, on erityisen voimakasta vahvojen muutosten aikana (Noelle-Neumann 1980, 108). Vallankumoukselliset ajat ovat nimensä mukaisesti *valtaa kumoavia*, jolloin on epäselvää, kenellä tosiasiallinen valta on. Ihmiset joutuvat kaksinkertaisen kokemuksen, mielipidenormiston ja jopa regiimin vallankäytön alaisiksi. On epäselvää, mikä on kehuttavaa ja mikä nuhdeltavaa (Noelle-Neumann 1980, 109). Vaikenemisen spiraali on reaktio, tarkemmin sanottuna suojautumisreaktio, mielipideilmaston muutokseen (Noelle-Neumann 1980, 110). Ukrainan sodalla on olettavasti ollut juuri kyseinen turvallisuuspoliittisen diskurssin valtaa kumoava tekijä, siinä mielessä miten käsite 'kumoava' vaikenemisen spiraali -teoriassa ymmärretään. Ukrainan tapahtumat selittävät mm. SDP:n kannanmuutoksen ja pitäytymisen vanhassa ja turvallisessa asevelvollisuuden rakentamistavassa. Tulkintani mukaan puolue vaikenee tästä syystä niistä esitetyistä muutostarpeista, mitä se oli ajalta ennen Ukrainan konfliktia esittänyt.

Tapaus Vasemmistoliitto ja sen puolustuspolitiikka

Vasemmistoliiton tapa kirjoittaa asevelvollisuudesta poikkeaa selkeästi muista puolueista, joten se on otsikon nimen mukaisesti 'tapaus'. Puolue ottaa verrattain suoraan kantaa sen esittämiin asevelvollisuuden muutostarpeisiin (Vasemmistoliitto 2015, 14). Vasemmistoliitto kilpailee selkeästi samoista äänestäjistä vihreiden kanssa. Siinä missä vihreät vaikenivat lähes täysin ulko- ja turvallisuuspolitiikasta heidän primäärisessä vaaliohjelmassaan, on vasemmistoliitto kirjoittanut ulko- ja turvallisuuspolitiikasta yhden sivun verran merkitystä otsikolla ”*Vastakkainasettelusta rauhan rakentamiseen*” (Vasemmistoliitto 2015, 14). Nykyisen asevelvollisuusjärjestelmän ongelmina vasemmistoliitto pitää oletettavasti puuttuvaa valinnanvapautta ja tasa-arvoa, sillä järjestelmää olisi puolueen mukaan kehitettävä juuri niitä lisäävään suuntaan. Puolue linjaa tavoitteekseen ns.

valmiusvelvollisuusmallin ja ilmaisee kielteisen kantansa kokonaan ammattiarmeijaan siirtymiseen. Kyseisessä mallissa annettaisiin valinnanvapaus sekä miehille että naisille, koska vasemmistoliiton mukaan pakon laajentaminen ei lisää tasa-arvoa (Vasemmistoliitto 2010). Valtioiden kansallinen turvallisuus on sitoutunut kansainväliseen turvallisuuteen: turvallisuus on ennen kaikkea inhimillistä turvallisuutta ja vapautta sosiaaliseen edistykseen ilman puutetta, sortoa ja pelkoa (Vasemmistoliitto 2015, 14). Vasemmistoliiton käyttämä *valmiusvelvollisuuden* käsite ei ole selkeästi 'velvollisuus' siinä mielessä, miten muut empiirisen tutkimusaineiston puolueet ymmärtävät *velvollisuuden* käsitteen, joka nojaa ensisijaisesti juridisesti säädettyyn pakollisuuteen.

Vasemmistoliitto on empiirinen kummajainen suhteessa tutkimusteoriaan, mutta Noelle-Neumann huomioi myös tämän mahdollisuuden vaikenemisen spiraalissa. Kaikki eivät välttämättä taivu sen ohjaavaan vaikutukseen. Se kuka ei pelkää eristäytymistä, voi muuttaa yleistä mielipidettä (Noelle-Neumann 1980, 200). Historia tuntee useita rohkeita tieteilijöitä, reformisteja ja taiteilijoita, jotka ovat olleet ns. 'avantgardisteja' jotka ovat valmistelleet tulevaisuuden tietä (Noelle-Neumann 1980, 201). Tutkijana ei tietenkään pidä tehdä normatiivisia kannanottoja asevelvollisuuden vastustamisen tai kannattamisen puolesta. Empiirisen tutkimusaineiston valossa vasemmistoliitto näyttää olevan kyseinen eristäytymistä pelkäämätön edelläkävijä. Noelle-Neumann jättää näiden edelläkävijöiden teoreettisen olemassaolon mahdollisuuden auki vaikenemisen spiraalissa. Yhtenä havainnollistavana esimerkkinä Noelle-Neumann nostaa 1960-luvun pitkähiuksiset nuoret miehet, jotka uhmasivat tuolloista vallitsevaa sosiaalista ympäristöä (Noelle-Neumann 1980, 201–202).

Teoreettinen oletus edelläkävijöistä pätee empiirisesti yhtä lailla vihreisiin, mutta vasemmistoliitto tekee sen selkeästi suorasanaisemmin. Koska *asevelvollisuus* ohjaa selkeästi niin kansalaismielipidettä kuin poliittista eliittiä, on myös vasemmistoliitto ohjautunut tulkintani mukaan puhumaan eräänlaisena pehmentävänä kompromissina *valmiusvelvollisuudesta*, eikä suorasta siirtymisestä vapaaehtoisuuteen perustuvasta puolustuspoliittisesta ratkaisusta.

Teoreettinen oletamus Ukrainan sodan vaikutuksista

Pro gradu -tutkielmani teoreettinen oletamus lähtee siitä, että Ukrainan sota on olettavasti muuttanut puolustus- ja turvallisuuspoliittista diskurssia takaisin kansallisen, sotilaallisen turvallisuuden piiriin. Sodan vaikutusten laajempi ja perusteellisempi empiirinen testaus vaatisi lähes omaa tutkimusta. Nostin lyhyesti kolmen puolueen ennen sotaa edeltävät vaali-/puolueohjelmat esille. Siinä missä

perussuomalaiset ja vihreät edustavat eksplisiittisesti ääripäitä suhteessa asevelvollisuuteen, sijoittuu SDP oman tulkintani mukaan välimaastoon asennoitumisessa kyseiseen instituutioon. Sekä vihreät että perussuomalaiset olivat ennen sotaa halukkaita keskustelemaan asevelvollisuudesta heidän puolue- ja vaaliohjelmissaan, mutta eduskuntavaaleissa 2015 lähinnä enää vain perussuomalaiset. SDP oli vielä vuonna 2010 heidän ulko- ja turvallisuuspoliittisessa raportissaan valmis uudistamaan suomalaista asevelvollisuutta, mutta puolueen vaaliohjelmassa 2015 he kirjoittavat asevelvollisuudesta hyvin perinteisessä sävyssä. Enemmän sisäänpäin kääntyneet puolueohjelmat ovat tosin oman tulkintani mukaan funktioltaan hieman erilaisia vaaliohjelmiin verrattuna, sillä vaaliohjelmissa korostuvat toimijoiden väliset strategiset suhteet ja senhetkinen valtakunnallinen mielipideilmasto. Joka tapauksessa Ukrainan sodan voidaan olettaa vahvistaneen entisestään nykyisen asevelvollisuusdiskurssin valtasuhteita.

22. Mistä ei puhuta: Asevelvollisuus oikeudenmukaisuuskysymyksenä

Oikeudenmukaisuuden suhteen on tehtävä käsitteellinen pesäero asevelvollisuuteen liittyvän teoreettisen, metafyyssisen tason ja empiirisesti havaitun oikeudenmukaisuus-kysymyksenä luodun merkityksen välillä. Asevelvollisuus on selkeän teoreettisessa mielessä oikeudenmukaisuuskysymys, joka liittyy mm. miesten ja naisten väliseen tasa-arvoon, yksilönvapauksiin ja sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen. Mikä on se oikeudenmukainen haarukointitapa kouluttaa X määrä joukkoja reserviin, jotta Puolustusvoimien kolme perustehtävää tulevat täytetyksi? Tällä hetkellä miespuoliset 18–60-vuotiaat Suomen kansalaiset ovat asevelvollisia, mutta teoriassa asevelvollisuus voisi koskea yhtä hyvin myös naisia, niin kuin se koskee esimerkiksi Israelissa. Mitä tulee sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen, voisi asevelvollisuus koskea periaatteessa vain vaikkapa 25–50 vuoden ikäisiä miehiä. Asevelvolliset miehet voitaisiin edelleen valita arpomalla niin kuin tehtiin Suomen suuruhtinaskunnassa (Olkkonen 1987, 502). Aiemmin viittaamassani arendtilaisessa politiikan ymmärryksessä ja ideaalisessa kasvatusmallissa kansalaiset ja puolueet kävisivät individualistisen ja rationaalisen kansalaisihanteen mukaisesti julkista dialogia siitä, mikä on se oikeudenmukainen tapa järjestää kyseinen instituutio.

Perussuomalaisten tärkeimmät viittaukset asevelvollisuuteen ovat seuraavanlaisia:

1. Yleinen asevelvollisuus ja riittävä puolustusmateriaali turvallisuuspolitiikan kivijalkoina

Suomen puolustuksen ja maanpuolustustahdon ydin on kautta vuosikymmenen ollut yleinen asevelvollisuus, joka varusmiespalveluksen ja sen jälkeisen reserviläisyyden kautta on yhdistänyt erilaisista taustoista ja sosiaalisista ryhmistä lähtöisin olevia nuoria pitäen yllä yhteistä tavoitetta: isänmaan puolustamista kaikissa tilanteissa. Varusmiespalveluksen suorittaminen on ollut ja on monella nuorelle miehelle – nykyisin myös monelle naisille kunnia-asia. Yleinen asevelvollisuus on kustannustehokas ja ainoa realistinen tapa ylläpitää puolustusta Suomen kaltaisessa maassa. Sen on oltava kattava. Kokonaan palveluksesta vapautettujen määrää tulee vähentää..... Perussuomalaiset ei hyväksy valikoivaa asevelvollisuutta. Se johtaa Ruotsin tielle, jonka päässä hämöttää kallis ja kansallista yhtenäisyyttä nakertava palkka-armeija. Ruotsin tietä seurattessa vaarana on maanpuolustustahdon romahdus. Ilman tahtoa ei ole uskottavaa puolustusta... Suomen turvallisuussympäristö on tällä hetkellä verraten vakaa, mutta tilanne voi kärjistyä nopeastikin, kuten esimerkiksi Ukrainan kriisi on osoittanut. Siksi sotilaallisesta suorituskyvystämme ei pidä tinkiä... Kannatamme kansallista puolustusratkaisua: sotilaallisesti liittoutumaton Suomi valmistautuu puolustamaan koko maata yleiseen asevelvollisuuteen perustuvan alueellisen puolustusjärjestelmän kautta. (Ps 2015, 1-2).

Vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuuskommunikaatiossa asevelvollisten vaihtoehtoisista valikoimistavoista vaikenemisena. Oikeudenmukaisuuden vaihtoehdottomuus, tai oikeudenmukaisuudesta vaikeneminen kiteytyy erinomaisella tavalla perussuomalaisten toteamukseen, ettei sukupuolineutraalille asevelvollisuudelle ole Suomessa maanpuolustuksellista tarvetta eikä taloudellisia edellytyksiä (Ps 2015, 1). Puolueen mukaan varusmiespalveluksen suorittavat otetaan tasapuolisesti huomioon heidän oikeuksissaan ja velvollisuuksissaan (Ps 2015, 1). Perussuomalaiset eivät selkeästi halua keskustella asevelvollisuudesta sukupuolten välisenä tasa-arvokysymyksenä, toisin kuin esimerkiksi vasemmistoliitto ja vihreät. Vaikenemisen spiraali -teoriaan kuuluva ajatus vahvemman oikeudesta näkyy oikeudenmukaisuus-prisman kautta siten, etteivät asevelvollisuuden kannattajat esitä (tai ei tarvitse esittää) oikeudenmukaisuusperusteluita järjestelmän *puolesta*. Asevelvollisuuden vastustajat esittävät empiirisesti havaittuja oikeudenmukaisuusargumentteja järjestelmää *vastaan*. Vaihtoehtoisia, normatiivisia oikeudenmukaisuusmalleja asevelvollisten valitsemiseksi on teoriassa olemassa, mutta niiden suhteen vallitsee empiirisesti havaittu vaihtoehdottomuus.

Vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee puolueiden asevelvollisuuskommunikaatiossa siten, ettei instituutiosta juurikaan puhuta (teoreettisena) oikeudenmukaisuuskysymyksenä. Kuten jo aiemmin todettu, Noelle-Neumann hylkää teoriassaan olettamukset ihmisten rationaalisuudesta ja autonomisuudesta suhteessa yksilöiden mielipidemuodostukseen. Kahdeksasta eduskuntapuolueesta ainoastaan vasemmistoliitto, perussuomalaiset ja vihreät keskustelevat asevelvollisuudesta lyhyesti oikeudenmukaisuuskysymyksenä. Oikeudenmukaisuuden asiana, tarkemmin sanottuna

epäoikeudenmukaisena kysymyksenä merkityksen luominen on tyypillistä erityisesti asevelvollisuuden vastustajille. Vaikenemisen spiraali -hypoteesin mukaisesti, jota myös Siltalan psykohistorialliset tutkimukset tukevat, näyttää asevelvollisuusdiskurssissa vallitsevan vahvemman oikeus, tocquevillemäinen enemmistön tyrannia. Tämä heijastuu edelleen siihen, *että asevelvollisuudesta oikeudenmukaisuus- ja tasa-arvokysymyksenä vaietaan niin puolue- kuin kansalaistasolla.*

23. Mistä ei puhuta: Asevelvollisuus taloudellisena kysymyksenä & maanpuolustustahto

Asevelvollisuutta on myös tutkittu taloustieteellisesti ja suomalaisen asevelvollisuuden suhteen tutkimusta on tehnyt paljon taloustieteilijä Panu Poutvaara. Hänen mukaansa asevelvollisuuden näkymättömät kustannukset ovat samaa suuruusluokkaa kuin itse puolustusbudjetti. Eri lähestymistavat antavat eri lukuja, mutta ne vaihtelevat n. 1-2 prosentin välillä (Tyynysniemi 19.2.2010).

Asevelvollisuuden taloustieteellisellä kritiikillä on pitkät juuret: se kumpuaa jo Adam Smithin ajoilta, ja mm. Yhdysvalloissa taloustieteilijä Milton Friedmanilla oli keskeinen rooli siinä, miten USA luopui asevelvollisuudesta Vietnamin sodan jälkeen (Poutvaara 2010, 1).

Empiirisessä tutkimusaineistossa perussuomalaiset toteavat yleisen asevelvollisuuden olevan kustannustehokas ja ainoa realistinen tapa ylläpitää puolustusta Suomen kaltaisessa maassa (Ps 2015, 1). Perussuomalaiset rakentavat asevelvollisuutta selkeästi ns. vaihtoehdottomuusstrategialla (Jokinen 1999, 140–141). Taloustieteellisten tutkimusten valossa kustannustehokkuus ei silti empiirisesti pidä paikkaansa. Vihreä liitto toteaa sekundäärisessä ohjelmassaan, että maanpuolustus olisi toteutettava kansantaloutta tukevalla tavalla vapauttamalla suurempi osa nuorista työmarkkinoille (Vihreät 2014, 30).

Tavoite 7

Toteutetaan Suomen maanpuolustus ihmisoikeuksia kunnioittaen ja kustannustehokkaasti

1. Suomessa siirrytään vapaaehtoiseen ja sukupuolineutraaliin asepalvelukseen.

Vapaaehtoinen asepalvelus kunnioittaa ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa sekä tukee kansantaloutta vapauttamalla osan nuorista nopeammin työmarkkinoille. Asepalveluksen suorittavien määrän pienenemisestä vapautuvia varoja ohjataan materiaalihankintoihin ja kertausharjoitusten

lisäämiseen toimintakykyisen puolustusreservin ylläpitämiseksi.... 4. Suomen turvallisuuspolitiikassa varaudutaan uudensuuntauksiin. Turvallisuuspolitiikan kannalta sotilaallisten uhkien lisäksi on välttämätöntä varautua ilmastonmuutoksen, luonnonkatastrofien, kyberhyökkäysten ja muiden niiden kaltaisten, ei-sotilaallisten uhkien mahdollisuuteen. (Vihreät 2014, 30).

Edellä mainitut viittaukset empiirisessä tutkimusaineistossa jäävätkin ainoaksi tavoiksi kirjoittaa asevelvollisuudesta taloudellisena kysymyksenä. On tehtävissä johtopäätös: asevelvollisuus osana sosiaalista todellisuutta on teoreettisessa mielessä taloudellinen kysymys, mutta empiirisen aineiston perusteella sitä ei tarkastella, tai siitä vaietaan taloudellisena kysymyksenä. Taloustieteellisestä perspektiivistä tarkasteltuna asevelvollisuus on työnä kerättävää veroa, ja maanpuolustus tavanomainen osa julkista sektoria, mutta sitä ei selkeästi empiirisen aineiston perusteella tarkastella laajemmin tuolla tavoin.

23.1. Taloustiede vs. (sotilas)sosiologia –vastakkainasettelun suhde suomalaiseen asevelvollisuusdiskurssiin

Makrososiologisenä ilmiönä puolustuspolitiikassa on kyse siitä, valitaanko asevelvollisuuteen perustuva kansanarmeijajärjestelmä vai vapaaehtoiseen nojaava ammattiarmeija. Suomessa tätä tutkimuskohdetta on kuitenkin tutkittu (sotilas)sosiologisenä kysymyksenä vähän, sillä tämä puolustuspoliittinen ratkaisu on usein nähty vain poliittishallinnollisena päätöksenä (Sinkko 2010, 6). Oman tutkimuksen empiirinen aineisto tukee kyseistä olettamusta. Yhdysvalloista kumpuava tutkimusteoreettinen vastakkainasettelu on periaatteessa olemassa myös Suomessa, siitäkin huolimatta että sotilassosiologinen tutkimus on jäänyt marginaaliin. Lisäksi asevelvollisuuden taloustieteellisten tutkimusten vaikutusvalta on empirian perusteella jäänyt oman tulkintani mukaan vähäiseksi. Johtopäätöksenä totean, että tutkimuksellinen vastakkainasettelu ei heijastu empiirisen poliittisen dialogin vastakkainasetteluun.

Miksi asevelvollisuudesta vaietaan taloudellisena kysymyksenä? Noelle-Neumannin mukaan sitä, mistä ei puhuta, ei myöskään ole olemassa. Se mikä näyttää todellisuudelta kuvissa, on ihmisten todellisuus, ja meidän realiteettimme (Noelle-Neumann 1980, 214). Vaikenemisen spiraali -teoriassa todellisuus määräytyy ja rakentuu yhteisten odotusten, toivojen, rasisusten, tunteiden ja neuvottelujen kautta. Täten sosiaalisen todellisuuden muodostuminen on jatkuva dynaaminen prosessi: sen syntyminen voi tapahtua joko itseään toteuttavien ennustusten tai yhteentörmäysten kautta (Noelle-Neumann 1980, 215). Teoreettinen ajatus on täysin sopusoinnussa diskurssianalyysin *sosiaalisen* konstruktionismin eli rakentamisen kanssa. Kyseinen teoreettinen oletamus on nähtävissä myös tämän Saksasta kumpuavan

teorian alkuperäiskielessä: kuinka substantiivi 'todellisuus', Die Wirklichkeit⁸ pitää sisällään verbin 'vaikuttaa', wirken⁹. Johtopäätöksenä sanoisin, että todellisuuden sosiaalinen rakentaminen näkyy empiirisessä aineistossa siten, ettei asevelvollisuutta juurikaan tarkastella taloudellisena kysymyksenä. Jos jostain asiasta ei puhuta, sen mahdollisuudet tulla osaksi aikalaisten totena pitämää todellisuutta ovat minimaaliset (Noelle-Neumann 1980, 216).

Tutkimusteoreettinen vaikenemisen spiraali ilmenee empiirisessä aineistossa siten, etteivät puolueet juurikaan tarkastele asevelvollisuutta tai ylipäätänsä koko ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa taloudellisena kysymyksenä. Teoreettinen vastakkainasettelu taloustieteellisen ja sosiologisen ihmiskuvan välillä ei sellaisenaan ole nähtävissä tutkimusaineistossa. Omana johtopäätöksenäni sanoisin silti sosiologisen ihmiskuvan 'voiton' näkyvän *empiirisesti sen näkymättömyydellään.* (Sotilas)sosiologinen näkökulma ihmiseen ja maanpuolustukseen on havaintojeni perusteella selkeän komplementaarinen vaikenemisen spiraali -teorian sosiaalisen ja yhteisöllisen ihmiskäsityksen kanssa. Niin kansalais- kuin puolueetasolla enemmistö ei selkeästi miellä tai ei halua mieltää asevelvollisuutta taloudellisena kysymyksenä. Tämä vakiintuu yleiseksi normiksi, joka kautta syntyy vaikenemisen spiraali, mikä saa asevelvollisuutta taloudellisena kysymyksenä tarkastelevat tahot vaikenemaan.

Laitisen mukaan talouden korostunut merkitys on eräs keskeinen ja konkreettinen piirre globaalista muutoksesta. Läpitaloudelliseen ajatteluun ei silti kuulu kansallinen identiteetti (Laitinen 2006, 42–43). Puolustuskykyyn luetaan runsaasti laskemattomia, jopa myyttisiä tekijöitä. Tämän vuoksi yhteiskuntataloudellinen näkökulma ei ole juuri saanut laajaa kannatusta (Nokkala 2013, 43). Empiirinen hiljaisuus tukee Laitisen ja Nokkalan johtopäätöksiä, ja asevelvollisuudesta vaikeneminen taloudellisena kysymyksenä linkittyy selkeästi seuraavaan analyysikappaleeseen asevelvollisuudesta kansallisen integraation luojana.

⁸ MOT Kielikone (2015c), *Die Wirklichkeit*. Saatavilla <https://mot-kielikone-fi.helios.uta.fi/mot/uta/netmot.exe>, luettu 9.10.2015.

⁹ MOT Kielikone (2015d), *wirken*. Saatavilla <https://mot-kielikone-fi.helios.uta.fi/mot/uta/netmot.exe>, luettu 9.10.2015.

24. Puhumattomuuden luoja: Integraatiota luovan asevelvollisuuden historiallinen kaari, murroskohdat ja talvisodan henki

Vaikka empiirisen aineiston niukkasanainen dialogi asevelvollisuudesta heijastelee laajempaa hiljaista yhteiskunnallista keskustelua asevelvollisuudesta, on silti johtopäätökseni mukaan tärkeää ymmärtää, ettei asia ole historiallisesti ollut näin. Täten avainkysymykseksi muodostuu se, *mikä oli se käänteentekevä hetki, joka vakiinnutti asevelvollisuuden yleiseksi mielipidenormiksi, joka vaikuttaa teoreettisena vaikenemisen spiraali -ilmiönä empiirisessä aineistossa?* Vuoden 1918 sisällissota jakoi koko kansakunnan, joka edelleen heijastui puolustusvoimiin. Sodan jälkeen Suomi päätti rakentaa puolustuspolitiikkansa muutamien poikkeuksin vuoden 1878 asevelvollisuusjärjestelmään nojaten (Laitinen 2005, 57). Kyse oli myös Ståhlbergin aloittamista kansallisista eheyttämistoimenpiteistä, sillä asevelvollisuus oli yksi tapa lähentää entisiä vihollisia, punaisia ja valkoisia (Laitinen 2005, 57). Maailmansotien välisenä aikana kaksi kulttuuria törmäsivät Puolustusvoimien sisällä, mikä heijasteli koko kansakunnan kahtiajakoa, juuri edellä mainitun prisma-vertauksen mielessä (Laitinen 2005, 58). 1930-luvun lopulla sosiaalidemokraatit alkoivat suhtautua myönteisemmin kansalliseen puolustukseen, vaikka maailmansotien välisenä aikana puolustuspolitiikka assosioitiin enemmän upseeriston ja poliittisen oikeiston asiaksi (Laitinen 2005, 59). Oman johtopäätökseni mukaan asevelvollisuus integraation luoja ja kuvitteellisen kansakunnan rakentajana ei vielä Suomen suurruhtinaskunta-aikana, eikä ennen toista maailmansotaa, ollut vakiintunut nykyisenkaltaiseen mielipidenormi-muotoonsa. Empiirisen aineiston perusteella voi todeta, että puolustuspolitiikka näyttää olevan edelleen enemmän poliittisen oikeiston asia. Asevelvollisuutta vastustavat puolueet, vihreät ja vasemmistoliitto, näyttävät olevan instituutiosta enemmän kiinnostuneita esimerkiksi oikeudenmukaisuuskysymyksenä kuin sotilaallisena, puolustuspoliittisena ratkaisuna.

Kansallinen yhtenäisyys saavutetaan usein ulkoisen uhkatekijän, aggression kohdatessa valtiota ja kansakuntaa, ja näin oli myös Suomen osalta (Laitinen 2005, 61). Tämä palautuu jo aiemmin referoimaani tulkintaan talvisodasta 1800-luvulla aloitetun kansakunnan rakentamisen kulminaationa ja asevelvollisuuden läpimurto-hetkenä. Talvisotaa ja sen seurauksia, niin kuin politisoitunutta historiaa ylipäättänsä, voidaan tulkita toisella tavoin. Tuon ajan voimakas kansallinen eheytyminen ja kansalaisten laaja tuki asevelvollisuudelle voidaan nähdä myös rajoitteena, joka on sementoinut alueellisen puolustuksen ja asevelvollisuuden kansallisen puolustuspolitiikan ainoiksi hyväksytyiksi doktriineiksi (Laitinen 2005, 62). Tämä vaihtoehtoinen tulkinta talvisodan tapahtumista on selkeästi

havaittavissa myös empiirisessä aineistossa. Johtopäätökseni mukaan yleinen asevelvollisuusnormi ja tämänpäiväinen diskurssia ohjaava vaikenemisen spiraali selittyy juuri talvisodan aikaisilla tapahtumilla.

Laitisen mukaan asevelvollisuusdiskurssissa on kyse pitkälti talvisodan henkeen kiteytyvästä kertomuksesta, jonka ympärille kansallinen identiteettimme kietoutuu vahvasti (Laitinen 72, 2005). Historiallinen käsite talvisodan henki on selkeästi rinnastettavissa Noelle-Neumannin käyttämään ajan hengen ja sitä ohjaavan integraation käsitteeseen. Laitisen mukaan Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa vallitsee kaksi ristiriitaista diskurssia: kansainvälinen ulkopoliitiikka ja tähänastinen kansallinen puolustuspolitiikka (Laitinen 2005, 72).

Empiirisessä aineistossa tämä näkyy puolueiden tapana rakentaa uudenlaisia, useimmiten ylikansallisia turvallisuusuhkia ja ylikansallisen yhteistyön tärkeyttä – siitäkin huolimatta että kansallista asevelvollisuutta pidetään puolustuspolitiikan peruspilarina. Tästä on tehtävissä johtopäätös, että puolueet ymmärtävät puolustuspolitiikan edelleen suurelta osin kansallisessa mielessä.

24.1. Puhumattomuuden luoja: Kansakunnan instituutio globalisaation vastavoimana

Jos suomalaista asevelvollisuutta tarkastelee karkeasti laajemman kansalaismielipiteen ja poliittisen eliitin näkökulmasta, siinä mielessä miten Noelle-Neumann käyttää niitä vaikenemisen spiraali - teoksessaan, heijastelee asevelvollisuuden kannatuksen muutos samanlaista kansa/eliitti-akselin uudelleenpolarisoitumista, kuin mitä nationalismille on tapahtunut. *Ennen sen diskurssia ohjaileva voima tuli ylhäältä alas, kun se nykyisin virtaa alhaalta ylös.* Asetelmassa on periaatteessa kyse samasta asiasta, miten kansainvälisesti orientoitunut poliittinen eliitti suhtautuu Euroopan Unioniin myönteisemmin kuin mitä laajempi, kansallismielisempi yleinen mielipide. Globalisaatio ilmenee kansalaisille usein 'uhkana', joka haastaa valtioiden alueellisen kontrollin, suvereenin vallankäytön ja sisäisen yhtenäisyyden (Laitinen 2005, 99). Asevelvollisuus oli aikanaan narratiivi integraation, kuvitteellisen snellmannilaisen valtion/kansakunnan rakentamiseksi, mutta tänä päivänä se on anakronistinen narratiivi erään toisen anakronismin eli kansallisvaltion rappeutumisen hidastamiseksi. Empiirisesti tämä näkyy puolueiden hyvin varovaisena ja niukkasanaisena tapana käydä kommunikaatiota asevelvollisuudesta.

Tutkimuksellisenä johtopäätöksenä totean myös, ettei Noelle-Neumannin käyttämä ajan hengen käsite ole vielä kovin tarkka, sillä Laitisen asevelvollisuusprisma-ajatusta mukaillen instituutiossa on kyse oikeastaan kahden ajan hengen, kansallisen ja ylikansallisen vastakkainasettelusta. Kylmän sodan jälkeiset vuodet tarkoittivat dramaattisia muutoksia ihmisten identiteeteissä ja niiden symboleissa (Huntington 2011, 19). Huntingtonin mukaan ihmiset löytyvät uusia, mutta vanhoja identiteettejä ja marssivat sekä uusilla että vanhoilla lipuilla (Huntington 2011, 20). Integraation voimat ovat maailmassa reaalisia, ja juuri ne voimat ajavat kehittämään erilaisia kulttuurillisia vastavoimia sekä sivilisaation tietoisuutta itsestään (Huntington 2011, 36). Huntingtonin teesit palautuvat saksalaisen historioitsijan Alterin ajatukseen siitä, että nationalismi on toisen alistaja ja toisen vapauttaja. Empiirisen tutkimusaineiston ja Huntingtonin tutkimusten valossa totean, että asevelvollisuus edustaa traditionaalista, turvallista kulttuurista jatkumoa. Muu maailma on kylmän sodan jälkeen muuttunut epävakammaksi ja integraation asteeltaan entistä syvemmäksi, joten kansallinen asevelvollisuus on Suomelle samanlainen globalisaation vastavoima kuin mitä Huntington kuvaa käsitteellä 'vanha lippu'.

25. Mistä ei puhuta: Asevelvollisuusjärjestelmän ylläpitämisen haasteista vaikeneminen

Tämän teoreettisen analyysin alkuvaiheessa on todettava, että käsite 'haaste' itsessään on normatiivinen. Jos tehtäisiin tutkimus asevelvollisuuden kohtaamista haasteista 2000-luvun Suomessa, sisältäisi tuo tutkimus jo itsessään normatiivisen lähtöpremissin siitä, että asevelvollisuus on haluttava asia. Asevelvollisuuden säilyttämisen haluttavuus niin puolue- kuin kansalaistasolla on silti empiirisesti todettu. Mikäli johtopäätökseni mukaan otan tutkijana tuon normatiivisen lähtöpremissin annettuna, se mahdollistaa niiden reunaehtojen objektiivisen analyysin, joiden varaan kyseinen normatiivinen metanarratiivi rakentuu ja on rakennettu.

Kiihtyvän kansainvälistymisen haasteet asevelvollisuudelle ovat jo teoreettisesti ja empiirisesti todettuja. Jukka Mälki on esittänyt tulkinnan siitä, että asevelvollisuuden loppuminen johtuisi todennäköisesti asevoimien kyllästymisestä kansalaisten siviilinomaisuuteen (Mälkki 2013, 67). Mälkki viittaa Yhdysvaltojen kokemuksiin, jossa ammattiarmeijaan tuli paljon usein ammattisotilaita sivistyneempiä ja pätevämpiä hakijoita, mikä näin vaaransi massa-armeijan hierarkian ja ammattisotilaiden etuoikeutetun aseman (Mälkki 2013, 67). Varusmiespalvelus suoritetaan yleensä nuorena, noin 19-20 vuoden iässä, vaikka itse juridinen miesten asevelvollisuus kestää yli 40 vuotta.

Asevelvollisuuden reaalisisimmat kustannukset, eli joko varusmies- tai siviilipalvelus, koskee itse asiassa varsin marginaalista prosenttia kaikista yli 18-vuotiaista äänestäjistä (Poutvaara 2010, 416). Poliittinen kiinnostus asevelvollisuutta kohtaan on paradoksaalinen: se koskettaa edelleen suurta määrää (mies)kansalaisista, mutta on syytä ymmärtää kansalaisen ja poliittisesti aktiivisen kansalaisen käsitteellinen pesäero. Omana teoreettisena hypoteesina toteaisin, että asevelvollisuudesta käytäisiin oletettavasti enemmän poliittista diskurssia, jos asepalvelus suoritettaisiin esimerkiksi 30-vuoden iässä.

Nykyisenkaltaisen asevelvollisuuden hiljalleen murenevasta aate- ja arvopohjasta ovat empiirisessä aineistossa kaikkein kriisitietoisempia perussuomalaiset. Perussuomalaiset pelkäävät maanpuolustustahdon romahtavan, jos Suomi lähtee Ruotsin tielle, joka johtaa valikoivan asevelvollisuuden kautta lopullisesti palkka-armeijaan. Lisäksi perussuomalaiset kantavat huolta niukkenevista maanpuolustusresursseista, sekä kokonaan palveluksesta vapautettujen suuresta määrästä (PS 2015, 1).

Perussuomalaisten viittaukset niukkenevista taloudellista resursseista ja suuresta vapautettujen määrästä jäävät tutkimusaineistossa ainoiksi empiirisiksi havainnoiksi asevelvollisuusjärjestelmän esitetyistä normatiivisista haasteista. Tästä seuraa looginen jatkokysymys siitä, *miksi asevelvollisuusjärjestelmän kokemista haasteista vaikenemisen spiraali -teorian mukaisesti vaietaan? Millaisia muutospaineita suomalaiseen asevelvollisuuteen kohdistuu?*

25.1. Mistä puhutaan/ei puhuta: 'Yleinen' vs. 'valikoiva' asevelvollisuus – käsitteen rakentaminen

Empiirisessä tutkimusaineistossa perussuomalaiset, keskusta, SDP ja Rkp luovat asevelvollisuudelle sosiaalista merkitystä *yleisenä* asevelvollisuutena. Vähintäänkin yhtä tärkeä empiirinen havainto on se, ettei yksikään tutkimusaineiston puolueista rakenna kielellisesti suomalaista asevelvollisuutta *valikoivana* asevelvollisuutena. Nykyisenkaltaiseen asevelvollisuuteen kriittisesti suhtautuvien vasemmistoliiton ja vihreiden mukaan järjestelmää tulisi kehittää kohti valinnanvapautta/vapaaehtoisuutta ja tasa-arvoa/sukupuolineutraaliutta lisäten (Vas 2015, 14), (Vihreät 2014, 30). He eivät silti tämän ajan ja paikan tutkimusaineistossa osallistu asevelvollisuusdiskurssiin 'valikoivan' asevelvollisuuden käsitteellä. Suomalainen asevelvollisuus on useista normatiivisista käsitepalikoista konstruoitu eli rakennettu metanarratiivi, ja oman tulkintani mukaan yksi asevelvollisuusdiskurssin avainkäsitteistä on asevelvollisuuden sosiaalinen rakentaminen joko

'yleisenä' tai 'valikoivana instituutiona'. Puolustusvoimille merkittävä haaste maanpuolustustahdon ylläpitämisen lisäksi on juuri se, mitä pienenevät ikäluokat ja mahdollinen valikoiva asevelvollisuus merkitsee (Laitinen 2005, 91). *Asevelvollisuudelle luotu merkitys valikoivana instituutiona olisi täten johtopäätökseni mukaan uhka asevelvollisuuden tulevaisuudelle, joten käsitteen käytöstä pidättäydytään diskurssia ohjaavan vaikenemisen spiraalin mukaisesti.* Empiirisesti tämä tulee kaikkein selkeimmin esille perussuomalaisten toteamuksessa, etteivät he hyväksy valikoivaa asevelvollisuutta, joka johtaisi Ruotsin tielle ja lopulta kansallista yhtenäisyyttä nakertavaan palkka-armeijaan (Ps 2015, 2).

Miesten asevelvollisuuteen nojaavassa Suomessa koulutetaan sekä miehet että naiset kattavasta ikäluokasta n. 40 prosenttia (Sipilä 2013, 25). Asevelvollisuus sotilashenkilöstön hankinnan pohjana sisältää kuitenkin aina jollain tavalla epätasa-arvoisen elementin, sillä se ei ole koskaan yleinen, jokaista koskeva, vaan aina jollain tavalla rajattu (Sipilä 2013, 28). Vapaaehtoisissa järjestelmissä sukupuolten välinen tasa-arvo ei ole vapaaehtoisuuden vuoksi niin merkittävä, mutta vapaaehtoisuus ei kuitenkaan ammattiarmeijoissa jakaudu tasaisesti. Henkilöstön enemmistön, miehistön ja aliupseeriston muodostavat valtaosin yhteiskunnan alemmista kerroksista tulevat, ja esimerkiksi Yhdysvaltojen asevoimien värväytymisen on havaittu korreloivan tulotason kanssa (Sipilä 2013, 28).

Oma johtopäätökseni on seuraavanlainen: ajan ja paikan kontekstissa muuttuvat käsitteet kuten 'yleinen', 'valikoiva' tai metakäsite 'tasa-arvo' ovat kaikki sosiaalisesti rakennettuja. Täten valtataistelu niiden määrittelystä on ja on aina oleva läsnä niin juridisesti pakollisessa asevelvollisuusarmeijassa kuin vapaaehtoisissa ammattiarmeija-järjestelmissä. Todellisuuden sosiaalinen rakentaminen palautuu Orwellin sitaattiin: Kaikki ovat tasa-arvoisia, mutta toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset.

Miksi suurin osa empiirisen aineiston puolueista luo asevelvollisuudelle merkitystä nimenomaan 'yleisenä asevelvollisuutena' ja millaisia heijastusvaikutuksia sillä on? Tutkimusteoreettinen vaikenemisen spiraali tarjoaa tähän osittaisen selityksen. Käsite *yleinen* asevelvollisuus osuu yksi yhteen käsitteen *yleinen* mielipide kanssa, josta tosin seuraa muna vai kana -dilemma. Rakentavatko puolueet yleisen asevelvollisuuden 'yleiseksi' yleisen mielipiteen ohjaamana, vai ohjaako yleisyyden sosiaalisesti rakennettu käsite puolueiden asevelvollisuuskurssia itseään ruokkivalla tavalla? Yleisyyden käsite (liittyen asevelvollisuuteen) on selkeästi komplementaarinen vaikenemisen spiraaliin kuuluvan teoreettisen kivijalan eli enemmistön vallan/vahvemman oikeuden kanssa. Tämä synnyttää

vaikenemisen spiraalin, koska yksilöt eivät halua jäädä eristyksiin mielipiteidensä kanssa. Empiirisessä aineistossa tämä näkyy siten, ettei yksikään puolue rakenna asevelvollisuutta valikoiva-käsitteellä. Kuvitteellisen yleisyys-käsitteen käytöllä luodaan selkeästi kuvitteellista suomalaista asevelvollisuusyhteisöä, jonka kautta syntyy itse vaikenemisen spiraali.

25.2. Mistä ei puhuta: Varusmiespalveluksen suorittamisen ja kertausharjoitusten lasku & asevoimien ammattilaistuminen

Tilastojen valossa varusmiespalveluksen suorittaminen on ollut pitkäaikainen trendi. Vuonna 2000 varusmiespalvelukseen astui 30000 miestä, kun vuonna 2014 luku oli 25000 miestä. Luvut vaihtelevat pääsääntöisesti ikäluokan koon mukaan: laskun syynä ovat pienenevät ikäluokat sekä entistä suurempi vapauttamisprosentti kutsuntalääkäritarkastuksen toimesta. Kertausharjoituksessa koulutettujen määrä on pudonnut suuresti, yli 20 000 henkilöllä saman aikajakson sisällä. (Findikaattori 2015).

Julkisuudessa on esitetty tulkintoja siitä, että suomalainen asevelvollisuus on jo tällä hetkellä 'valikoiva', koska entistä pienempi prosentti ikäluokasta suorittaa varusmiespalveluksen (Tyynysniemi 18.1.2010b). Suomen puolueista vihreät ovat aiemmin luoneet suomalaiselle asevelvollisuudelle merkitystä 'valikoivana instituutiona', koska naisten lisäksi 30 prosenttia miehistä valikoituu palveluksesta pois (Vihreät 6, 2010). Aiemmin viittasin perussuomalaisiin, jotka loivat asevelvollisuudelle merkitystä 'yleisenä' instituutiona ja kantoivat huolta palveluksesta vapautettujen suuresta määrästä. Empiiristen havaintojen perusteella on tehtävissä johtopäätös, että asevelvollisuudelle myötämieliset luovat sille merkitystä 'yleisenä' ja kritiikot 'valikoivana' instituutiona.

Normatiivisista käsitteiden määrittelyistä huolimatta on tilastojen valossa selkeää, että asevelvollisuuden sosiaalinen kosketuspinta muuhun yhteiskuntaan ja sille luotu merkitys 'koko kansan instituutiona' on hiipumaan päin. Julkisessa keskustelussa asevelvollisuuden hitaasti ja hiljaisesti tapahtuva rapistuminen nousee ajoittain esille, mutta miksi siitä vaietaan puoluetasolla?

Palveluksen suoritusprosentin lasku on rinnastettavissa kuvitellun yhteisöllisyyden murenemiseen. Asevelvollisuus, siihen liittyvä yleinen mielipidenormi, maanpuolustustahto ja sen moraalinen pohja sekä kuvitellun kansakunnan rakentaminen nojaavat voimakkaasti yhteisöllisyydelle. Ilman yhteisöllisyyttä ei myöskään syntyisi vaikenemisen spiraalia. Vaikenemisen spiraali ilmenee

empiirisessä diskurssissa siten, ettei palveluksesta vapautettujen kasvavasta määrästä haluta puhuta. Tämä tulkinta rakentuu aiemman johtopäätöksen päälle siitä, että asevelvollisuudelle luotu merkitys 'yleisenä' instituutiona istuu diskurssissa tiukasti.

Euroopan asevoimat alkoivat kehittyä kohti ammattilaistumista jo toisen maailmansodan jälkeen, ja tämä kehitys vain eskaloitui kylmän sodan päättymisen jälkeen, joten 2010-luvulla voidaan jo puhua siirtymisestä vapaaehtoiseen ammattiarmeijoiden aikakauteen (Nokkala 2013, 36). Tutkimuksellisenä johtopäätöksenä toteaisin, että Suomi on selkeästi *kansallinen* kummajaisvaltio suhteessa muihin länsimaihin. Täten asevoimien *kansainvälistä* ammattilaistumiskehitystä voi pitää uhkana suomalaisen asevelvollisuuden säilymiselle. Tästä huolimatta empiirisessä tutkimusaineistossa yksikään puolue ei viittaa asevoimien kansainväliseen ammattilaistumiskehitykseen ja asevelvollisuudesta luopumiseen. Vertailun vuoksi ja teoreettisen ymmärryksen helpottamiseksi on mainittava, kuinka esimerkiksi Ohi on -kansalaisaloitteessa vedottiin juuri asevelvollisuudesta luopumisen kansainväliseen kehitykseen (Ohi on, 2015b). Miksi institutionaaliset poliittiseen valta-eliittiin kuuluvat puolueet (jopa asevelvollisuuteen kriittisesti suhtautuvat) vaikenevat vaikenemisen spiraali -teorian mukaisesti asevoimien kansainvälisen muutoskehityksen mahdollisista heijastusvaikutuksista Suomeen? Niin edellä mainitussa kansalaisaloitteessa kuin sotatieteellisessä tutkimuksessa tämä kehityssuunta tiedostetaan.

Asetelma palautuu tutkimusteoreettiseen, yleisen mielipiteen ja vaikenemisen spiraalin diskurssia ohjaavaan vaikutukseen ja Kari Laitisen tekemiin tulkintoihin siitä, kuinka talvisodan henki sementoi nationalistisen asevelvollisuuden nationalistisen puolustuspolitiikan kaanoniksi. Kansainvälisyyttä edustavan ammattiarmeija-kehityksen ja kansallisen asevelvollisuusarmeijan välisessä vastakkainasettelussa on havaintojeni perusteella kyse samasta vastakkainasettelusta, kuin mistä on kyse kansainvälisen ulkopoliitiikan ja kansallisen puolustuspolitiikan vastakkainasettelussa. Sama kansallinen vs. kansainvälinen konflikti toistuu poliittisesti kuvitellussa Nato-jäsenyyden ja asevelvollisuuden välisessä vastakkainasettelussa. Johtopäätöksenä toteaisin, että enemmistöön perustuvan yleisen, kansallismielisemmän mielipiteen johdosta poliittiset puolueet vaikenevat (vaikenemisen spiraali) asevelvollisuuden marginalisoitumisesta muissa Euroopan maissa.

25.3. Mistä ei puhuta: Identiteettien kasvava hajautuminen vs. monokulttuurisuus

Yhteiskunnallisista muutosprosesseista asevelvollisuuden olemassaololle haasteellisimpiin kuuluu yksilöllistymisen kiihtyminen, mikä liittyy yleisen arvopohjan muuttumiseen ja yksilönvapauksien sekä -oikeuksien vahvistumiseen modernisaation myötä (Nokkala 2013, 38). Tämä kehityssuunta haastaa kollektiivista instituutiota, niihin liittyviä velvollisuuksia, painottaa yksilön omia valintoja sekä suosii eriytymistä ja erilaisia alakulttuureja (Nokkala 2013, 38). Oman johtopäätökseni mukaan kyseessä on velvollisuus-ajattelun kautta käytävä yksilöllisyys vs. yhteisöllisyys -diskurssi. Sama konflikti toistuu keskustelussa äänestämisen *velvollisuudesta*. Toisin kuin asevelvollisuus, äänestäminen ei ole ollut juridinen velvollisuus Suomessa, vaikka se on pitkään epävirallisesti koettu kansalaisvelvollisuutena. Sen muuttumista juridiseksi velvollisuudeksi on pitkään laskevien äänestysprosenttien aikakaudella ehdotettu (Yle 18.4.2011b). Lisääntyvän yksilöllistymisen aikakaudella asevelvollisuuteen kuuluvaa yhteisöllistä *velvollisuus*-ajattelua voi teoriassa pitää anakronismina, mikä palautuu aiempaan tulkintaani asevelvollisuudesta toisen traditiona ja toisen (normatiivisena/ei-haluttavana) anakronismina.

Suomalainen yhteiskunta kehittyy koko ajan monikulttuurisemmaksi (Nokkala 2013, 39). Avainkysymykseksi nousee, kyetäänkö asevelvollisuutta ylläpitävät arvot turvaamaan yhä hajaantuneempien arvojen kulttuurissa, tavoitteena yhteiskunta-poliittinen koheesio, mihin myös maanpuolustustahto nojaa (Nokkala 2013, 39). Ajatusmallia on perusteltua lähestyä historiallisen kontekstialisoinnin ja todellisuuden sosiaalisen rakentamisen teorian kautta. Suomi, milloin osana Ruotsin tai Venäjän valtakuntaa on ollut jo monen vuosisadan ajan useasta eri kulttuurista koostuva yhteisö. Andersonin nationalismiteoreettisten tutkimusten mukaan kuvitellut yhteisöt, kuten moni- tai monokulttuurinen Suomi kansakuntana on sosiaalisesti rakennettu, kuvitteellinen yhteisö. Yhteisöjen sosiaalisesta rakentamisesta ja historian politisoituneesta tulkinnasta huolimatta toteaisin oman johtopäätökseni, että 1800-luvun nationalistisen kansallisen heräämisen ja asevelvollisuusnarratiivin syntyajoilta kumpuava ajatus monokulttuurisesta ja yhtenäisestä Suomen kansakunnasta on kuvitelma, 'illuusio'. Edes itse kansallisuusaate eli nationalismi ei ole suomalainen, vaan kumpuaa Ranskan suuresta vallankumouksesta. Oma tutkimuksellinen tulkintani liittyy läheisesti Hannah Arendtin (kriittiseen) ajatukseen totalitarismista. Massapropagandan avulla ja jatkuvalla toistamisella muokataan massojen käsityksiä 'tosiasioista'. Arendtin mukaan tällöin todelliset 'tosiasiat' menettävät

vaikutusvaltansa massoihin (Arendt 2014, 745). Edellä mainittua tukee Arto Nokkalan teesi siitä, kuinka suomalaisen asevelvollisuuden kulta-aika oli suhteellisen vähän kaupungistuneessa yhteiskunnassa, jonka perusyksiköjä olivat ydinperheet, ja yhteiskunnassa oli muutoin paikallista yhteisöllisyyttä ja organisoitua solidaarisuutta (Nokkala 2013, 40). Suhtautumisessa asevelvollisuuteen on havaintojeni perusteella *osittain* kyse myös maakuntien ja kaupunkien välisestä vastakkainasettelusta. Tämä näkyy empiirisessä aineistossa maakuntapuolue keskustan asevelvollisuusmyönteisyytenä ja kaupunkipuolue Vihreän liiton asevelvollisuuskriittisyytenä.

Tutkimusteorian ja empirian valossa tehty johtopäätökseni on seuraava: Suomalainen asevelvollisuus ja maanpuolustustahto on rakennettu ja rakentuu edelleen kuvitellulle kansalliselle yhtenäisyydelle ja kuvitellulle yhteisöllisyydelle. Historian valossa Suomi on ollut monikulttuurinen yhteisö jo ennen kansallisen heräämisen aikakautta, mutta 2000-luvun yhä kiihtyvemmän globalisaation aikakaudella yhteiskunnallisten identiteettien moninaistuminen on haaste nationalistiselle asevelvollisuudelle, joka Arendtin mukaan luo illuusion 'samassa veneessä olemisesta'. Kuten on jo aiemmin viitattu, puolueet rakentavat empirian valossa turvallisuuspolitiikkaa juuri kansallisessa mielessä, tästä yhtenä esimerkkinä perussuomalaisten turvallisuuspoliittisen ohjelman nimi *kansallinen turvallisuus* (Ps 2015, 1). Hypoteesi kuvitellusta yhteisöllisyydestä on komplementaarinen Noelle-Neumannin luoman vaikenemisen spiraali -teorian ja hänen ymmärtämänsä yleisen mielipiteen käsitteen ja sen kommunikaatiota ohjaavan vaikutuksen kanssa. Ne perustuvat ajatukselle ihmisten yhteisöllisyydestä, jossa yksilöt pelkäävät yhteisöstä eristäytymistä. Omana johtopäätökseni totean, että kuvitellussa asevelvollisuusyhteisössä pelätään myös itse yksilöitä, ennen kaikkea kehitystä kohti liiallista yksilöitymistä, mistä vaietaan vaikenemisen spiraali -teorian mukaisesti empiirisessä diskurssissa.

Psykohistorioitsija Juha Siltalan mukaan suomalaisen nationalismikeskustelun taustalla piilee pitkä keskustelu saksalaisen nationalismin erityispolusta, joka johti autoritaariseen alistumiseen kokonaisuuteen ja voimapolitiikkaan (Siltala 1999, 117). Tässä ajatusmallissa on keskeistä ymmärtää vapaus kollektiiviseksi vapaudeksi sortajaa vastaan, kun taas läntinen nationalismi oli kosmopoliittista, individualistista ja perustuslaillista sopimusta korostavaa (Siltala 1999, 117). Suomalaiseen nationalismiin liittyy täten historiallisesta Keski-Euroopasta kumpuava ajatus, että yksilö pääsee parhaiten oikeuksiinsa toteuttaessaan kansan/uskonnon/valtion ilmentämää ideaalimaailmaa. Yksilön vapaus tarkoitti kokonaisuutta kehittäviä toimia. Koska ryhmän jäsenyys määritteli yksilön laadun, ryhmästä eriyvää yksilöllisyyttä voitiin pitää lähinnä egoistisena ja hajottavana kehityksenä (Siltala

1999, 117–118). Yksilön ja yhteisön välisen konfliktin kulminaatio asevelvollisuudessa kumpuaa selkeästi juuri 1800-luvun suomalais-saksalaisesta nationalismista, tosin Nokkalan näkökulman mukaan yhteisöllisyyttä suosiva ajatusmalli on hiipumaan päin. Samaiseen historialliseen ihanteeseen on selkeästi myös sisäänrakennettu vaikenemisen spiraali -malli (jota ei tosin tuona aikana vielä ollut olemassa), sillä yhteisöstä poikkeavaa yksilöllisyyttä ei katsottu hyvällä. Empiirinen hiljaisuus asevelvollisuuskommunikaatioissa tukee Siltalan psykohistoriallisia tutkimuksia.

Tulosten tulkinta & johtopäätökset

26. Miten vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee puolueiden tavassa rakentaa asevelvollisuutta diskursiivisesti?

Pro gradu -tutkielmani teoreettinen viitekehys oli diskurssianalyysi, jota täydensi edelleen teorialähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimusteorianani ja hypoteettisena lähtöpremissinä käytän saksalaisen politiikan tutkijan Elisabeth Noelle-Neumannin luomaa vaikenemisen spiraali -teoriaa. Tutkimuskysymykseni oli: *Miten vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee eduskuntapuolueiden tavassa käydä keskustelua suomalaisesta asevelvollisuudesta heidän vaaliohjelmissaan eduskuntavaaleissa 2015?* Yhteenvetona totean, että hypoteesini osoittautua paikkansa pitäväksi, ja erittelen vastauksen tutkimuskysymykseeni seuraavaksi yksityiskohtaisemmin. Vähäisestä dialogin asteesta näyttää vallitsevan konsensus asevelvollisuutta tutkineiden tieteilijöiden keskuudessa, johon minun on helppo yhtyä. Vaikenemisen spiraalin ohjaavaa vaikutusta voi pitää yhtenä mahdollisena tulkintana vähäiselle keskustelun asteelle.

Vaikenemisen spiraali -ilmiö nojaa hyvin vahvasti olettamukseen siitä, että yhteiskunnassa on olemassa laaja konsensus ja kannatusenemmistöön perustuva julkinen/yleinen mielipide X. Enemmistöön nojaavan mielipidenormin myötä syntyvät ns. 'vahvemman oikeus', vähemmistön eristäytymispelko ja *vaikeneminen*. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelulautakunnan vuonna 2014 ja Pääesikunnan vuonna 2011 toteuttamien kyselytutkimusten valossa suomalaisen asevelvollisuuden haluttavuus on niin kansalais- kuin puoluetasolla yleinen mielipidenormi. Oman tutkimukseni empiiriset havainnot tukevat aiempia empiirisiä tutkimuksia. *Vaikenemisen spiraali, tai eräs teorian kivijaloista, ilmenee asevelvollisuuden vahvana normina puoluetasolla.*

Asevelvollisuus on metafyyysisellä tasolla oikeudenmukaisuuskysymys liittyen sukupuolten väliseen tasa-arvoon, yksilönvapauksiin sekä sukupolvien väliseen oikeudenmukaisuuteen. Vaikenemisen spiraali -teoriaan kuuluu keskeisesti Alexis de Tocquevilleltä peräisin oleva ajatus 'enemmistön tyranniasta' ja siitä, että enemmistön valta tarkoittaa myös valtaa määritellä oikeudenmukaisuutta. Kahdeksasta eduskuntapuolueesta ainoastaan vasemmistoliitto ja vihreät kirjoittavat asevelvollisuudesta oikeudenmukaisuuskysymyksenä, siinä merkityksessä että nykyinen tapa kouluttaa X -määrä ikäluokasta reserviin on epäoikeudenmukainen. *Vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, ettei vaihtoehtoisista normatiivisista oikeudenmukaisista tavoista valita asevelvolliset juurikaan käydä keskustelua.* Empiiristen havaintojen perusteella asevelvollisuuden kannattajat eivät juuri esitä oikeudenmukaisuusargumentteja nykyisen asevelvollisten valikointitavan (18–60-vuotiaat miehet) puolesta. *Vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee siten, että enemmistössä olevien asevelvollisuutta kannattavien puolueiden ei 'vahvemman oikeudella' tarvitse esittää oikeudenmukaisuusperusteluja järjestelmän puolesta.* Asevelvollisuuden vastustajien niin puolue- kuin kansalaistasolla empiirisesti havaittu tärkeä, ellei tärkein, kontra-asevelvollisuus argumentti on sen näkeminen sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta epäoikeudenmukaisena instituutiona. Noelle-Neumannin mukaan jonkin normin vakiintuminen *traditioksi* legitimoii normiin liittyviä kiistanalaisia seikkoja, kuten jo aiemmin toin tutkimuksessani esille. *Vaikenemisen spiraali ilmenee asevelvollisuusdiskurssissa siten, että nykyinen tapa valikoida asevelvolliset on muodostunut traditioksi, ja tekee sitä legitiimiksi 'kiistanalaisten' seikkojen, kuten juridisen pakollisuuden ja vain miehiä koskevan instituution kautta.*

Asevelvollisuus ja maanpuolustus ovat metafyyysisellä tasolla taloudellisia kysymyksiä. Vuoden 2015 eduskuntavaaliohjelmissa ainoastaan vihreät ja perussuomalaiset kirjoittavat asevelvollisuudesta lyhyesti taloudellisena kysymyksenä. *Vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että suomalaisesta asevelvollisuudesta vaietaan taloudellisena kysymyksenä.* Empiiristen taloustieteellisten tutkimusten valossa asevelvollisuus ei ole utilitaristisessa mielessä kustannustehokas instituutio, eikä sitä kautta perusteltavissa. Toisaalta taloustieteellisen asevelvollisuuskritiikin kritiikkinä voi todeta, että taloustieteen poliittinen sokea piste piilee sen kyvyttömyydessä huomioda asevelvollisuuteen liittyvä nationalismi, Suomen korkea maanpuolustustahto yms. kulttuurilliset seikat. *Vaikenemisen spiraali ilmenee siten, etteivät puolueet halua rakentaa asevelvollisuudelle sellaista merkitystä (taloudellista), joka sopisi huonosti sosiaalis-*

historiallisesti muodostuneeseen nykyiseen merkityssysteemiin. Asevelvollisuudesta vaietaan taloudellisena kysymyksenä, koska se ei ole taloudellisesti/utilitaristisessa mielessä puolustettavissa.

Noelle-Neumannin mukaan puhuminen ja vaikeneminen vaihtelevat suhteessa X diskurssin muuttuvan ajan ja paikan kontekstiin. Noelle-Neumann viittaa ajan hengen eli Zeitgeistin käsitteeseen, joka vapauttaa tai sulkee milloin millekin suosiolliset kielenkannat. Tässä ratkaisevaa ei ole järki, vaan kohtalo (Noelle-Neumann 1980, 250). Ukrainan sodalla on ilmeisesti ollut puolueiden ulko- ja turvallisuuspoliittiseen diskurssiin heijastusvaikutus, sillä tämä ilmiö on rinnastettavissa edellä mainittuihin vaikenemisen spiraali -teoriaan kuuluviin olettamuksiin. *Vaikenemisen spiraali -teoria ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että ajan henki (Ukrainan sota) on oletettavasti vapauttanut asevelvollisuuden kannattajien kielenkannat ja saanut instituution vastustajat vaikenemaan.* Tutkimuksen edetessä tein teorian ja empirian perusteella tulkinnan siitä, että suomalainen asevelvollisuus on 'ideologinen seisova pöytä', josta jokainen poimii itselleen mieluisimmat tarkastelutavat. Näyttää kuitenkin siltä, että Ukrainan sota on palauttanut asevelvollisuuden sen kovaan ytimeen, eli ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

26.1. Vaikenemisen spiraali asevelvollisuuden suojana, vaalijana ja ylläpitäjänä

Noelle-Neumannin mukaan vaikenemisen spiraali toimii suojautumiskeinona epävarmoina ja vallankumouksellisina aikoina. Epävarmuuden vallitessa on turvallisempaa vaieta kuin kommunikoida, koska on epäselvää kenellä valta on. Ukrainan sodalla on selkeästi ollut ulko- ja turvallisuuspoliittisen diskurssin kannalta valtaa kumoava vaikutus, joka on ravistellut siihen liittyviä, kuten asevelvollisuudelle luotuja, merkityssysteemejä. *Vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että puolueet pitäytyvät vanhassa, 'turvallisessa' asevelvollisuudelle luodussa merkityssysteemissä, koska Ukrainan sota ei oletettavasti kumonnut ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyviä diskursiivisia merkityksiä.*

Asevelvollisuuden palautuminen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan kiteytyy hyvin valtataisteluun turvallisuushkien luomisessa. Empiiristen havaintojen perusteella turvallisuus-käsitteelle luotiin jossain määrin myös ns. laajaa merkitystä, *mutta olennainen ero piilee siinä että, ns. uusien turvallisuushkien ja asevelvollisuuden välille on luotu konfliktinomaista merkitystä.* *Vaikenemisen spiraali –teoria ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa 2015 siten, että puolue-enemmistö*

kirjoittaa turvallisuusuhkista sellaisessa sävyssä, joka on sopusoinnussa asevelvollisuudelle luodun myönteisen merkityksen kanssa. Asevelvollisuus on oman tulkintani mukaan rakennettu juuri kansallisen puolustuspolitiikan ja sotilaallisen turvallisuus-käsitteen varaan. Vaihtoehtoista merkityksen luomistavoista vaiettiin, mikä selittyy oletettavasti Ukrainan sodan heijastusvaikutuksilla.

Suomalainen asevelvollisuus on oman tulkintani mukaan edelleen pitkälti samanlainen kuvitteellinen kansakunnan rakentaja ja kansan kasvattaja -instituutio kuin mitä se oli 1800-luvun Suomen suuruhtinaskunnassa. Empiiristen havaintojen perusteella on selkeää, että asevelvollisuus on tässä funktiossa onnistunut. Metakäsitteet 'kansakunta' ja 'kansa' ovat silti täysin normatiivisia, ja niille luotu merkitys muuttuu oman analyysini perusteella ajan ja paikan kontekstin mukana. Vaikenemisen spiraali -teoriassa yleinen mielipide ymmärretään massojen aseeksi poliittisen eliitin kontrolloimiseksi ja *perinteiden vartijaksi. Vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että puolueet/poliittinen eliitti suhtautuvat asevelvollisuuteen vakiintuneessa merkityssysteemissä myötämielisesti, koska laajempi kansalaismielipide suhtautuu instituution myötämielisesti. Saman logiikan mukaisesti asevelvollisuus-kriittisten puolueiden on vaikeaa saada ääntänsä kuuluviin. Puolue-enemmistö syntyy kansalaisenemmistön kautta, mutta toisaalta kansalaisenemmistön voi myös tulkita syntyvän puolue-enemmistön kautta (muna vai kana -dilemma).*

Asevelvollisuus-narratiivi on ollut ja on edelleen kuvitteellisen, *kansallisen* yhteisön rakentaja. Juha Siltalan tutkimusten mukaan suomalaiseen nationalismiin kuuluu ihanne siitä, että yksilö pääsee parhaiten oikeuksiinsa toteuttaessaan kansan/uskonnon/valtion ilmentämää ideaalimaailmaa. Asevelvollisuus on eksplisiittisesti nationalistinen instituutio. *Vaikenemisen spiraaliin kuuluva oletamus yhteisöstä ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että puolueet (Kokoomus, Sdp, Keskusta, Perussuomalaiset, RKP, Kristillisdemokraatit) ovat ideologisista fraktioistaan huolimatta monelta osin 'samassa veneessä' asevelvollisuuden kanssa. Vaikenemisen spiraali ei oman tulkintani mukaan vain ohjaa mielipidevähemmistöä käyttäytymään tietyllä tavalla, vaan se ohjaa myös enemmistön sisällä toimijoita heidän kommunikaatiossaan. Kansallinen yhtenäisyys asevelvollisuudesta ilmentää vaikenemisen spiraalia, ja vaikenemisen spiraali ilmentää kansallista yhtenäisyyttä.*

Kiihtyvän globalisaation aikakaudella kansallisvaltiot, kansalliset kulttuurit ja monet niihin liittyvät merkityssysteemit ovat murenemassa. Nationalististen puolueiden menestystä useissa Euroopan maissa on selitetty juuri poliittisena protestina kohti kiihtyvää globalisaatiota, ja samaisesta syystä monet

traditionaaliset kansalliset elementit kokevat renessanssia globalisaation vastavoimana. Suomen tapauksessa tämä tarkoittaa tulkintani mukaan asevelvollisuuden mieltämistä niin kansalais- kuin puolue- ja kansalliseksi traditioksi ja globalisaation vastavoimaksi. Nationalismi on aatteena kokenut eräänlaisen uudelleenpolarisoitumisen 1800-luvun yläluokan asiasta alempien yhteiskuntaluokkien ajatusmaailmaksi. Vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että puolue-enemmistö keskustelee *kansallisesta* asevelvollisuudesta myönteisessä merkityksessä, koska laajempi, *kansallinen* mielipide on sen säilyttämisen kannalla. Vaikenemisen spiraali ja yleinen mielipide ilmenevät siten, että ne suojelevat asevelvollisuutta massojen traditiota, mikä edelleen ohjaa puolue- eliitin diskurssia. Sama logiikka pätee yhtäläisesti siihen, miten taloudellisten merkityssysteemien korostaminen (globalisaation trendi) ja soveltaminen pyhään kansalliseen asevelvollisuuteen olisi 'kansallinen pyhäinhäväistys'.

26.2. Haasteista vaikeneminen & vaikenemisen spiraalin haastajat

Asevelvollisuuden kosketuspinta muuhun kansakuntaan on tilastojen valossa heikkenemässä, koska entistä pienempi prosentti ikäluokasta suorittaa varusmiespalveluksen ja osallistuu kertausharjoituksiin. Julkisuudessa on esitetty arvioita siitä, että samaisesta syystä Suomi on jo 'valikoivassa asevelvollisuudessa'. Käsitteet 'yleinen' ja 'valikoiva' ovat kuitenkin normatiivisia keinoja luoda sosiaaliselle todellisuudelle merkitystä. Empiiristen havaintojen perusteella asevelvollisuuden kannattajat rakentavat asevelvollisuutta 'yleisenä' ja kriitikot 'valikoivana' instituutiona. Käsite 'yleinen' on rinnastettavissa yhteisöllisyyteen, jonka kautta syntyy itse vaikenemisen spiraali. *Yhteisöllisyyden varaan rakentuva vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että enemmistö puolueista luo asevelvollisuudelle yhteisöllistä merkitystä yleisenä instituutiona.* Tilastojen valossa asevelvollisuuden rooli yhteisöllisyyden luojana on hiipumassa, josta empiirisessä aineistossa ainoastaan perussuomalaiset olivat kriisitietoisia. *Yhteisöllinen vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että puolueet vaikenevat asevelvollisuusyhteisön hiljaisesta murenemisestä.* Vaikenemisen spiraali ohjasi asevelvollisuutta vastustavia puolueita eduskuntavaaleissa 2015 pidättäytymään luomasta asevelvollisuudesta merkitystä 'valikoivana' instituutiona. Käsite 'valikoivuus' on vaikenemisen spiraali -teorian valossa yhteisön sosiaalista koheesiota heikentävä käsite.

Suomi on kulkenut asevelvollisuuden ylläpitämisen suhteen omaa polkuaan verrattuna moneen muuhun Euroopan maahan. Asevelvollisuudesta luopuminen ja ammattiarmeijoihin siirtyminen on ollut hallitseva trendi länsimaissa kylmän sodan päättymisen jälkeen. Valtakunnan tason institutionaalisessa politiikassa on usein tyypillistä, että erilaisille politiikka-ratkaisuille haetaan mallia ulkomailta. Suomen suurruhtinaskunnassa ja kansallisen heräämisen aikakaudella myös asevelvollisuuden malli tuli ulkomailta eli Preussista. Miksi silti Suomen puolueet eivät tänä päivänä ota mallia muiden maiden kehityksestä? Oma tutkimuksellinen tulkintani on seuraavanlainen: asevelvollisuus on nationalistinen kansakunnan/yhteisön rakentaja, siinä missä ammattiarmeija-kehitys edustaa internationaalisuutta, ja olisi täten kansallista yhtenäisyyttä/yhteisöä heikentävä puolustuspoliittinen ratkaisu. Omassa tutkimuksessani vaikenemisen spiraali linkittyy vahvasti nationalismiin ja yhteisöjen luomiseen. *Nationalistinen vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuuskommunikaatiossa siten, että puolueet vaikenevat muista sotilaspoliittisista vaihtoehtoista (ammattiarmeija), joihin liitetään internationalistinen ja kansallista yhtenäisyyttä/yhteisöllisyyttä heikentävä merkitys.* Johtopäätös palautuu aiempaan tulkintaani siitä, kuinka vaikenemisen spiraali ilmenee kansallismielisemmän kansalaismielipiteen puolue-eliittiä ohjailevana voimana: kuinka kansallinen asevelvollisuus on muodostunut kansalliseksi vastavoimaksi globalisaatiokehitykselle.

Vaikenemisen spiraali ei tietenkään ole täysin absoluuttinen. Noelle-Neumannin mukaan ne ketkä eivät pelkää eristäytymistä, voivat muuttaa yleistä mielipidettä. *Vaikenemisen spiraali ilmenee (tai jättää ilmenemättä) puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa eduskuntavaaleissa 2015 siten, etteivät kaikki puolueet (Vihreät & Vasemmistoliitto) taivu vaikenemisen spiraalin ohjaavaan vaikutukseen.* Vihreät ja vasemmistoliitto kirjoittavat monella tavoin yhteneväisesti asevelvollisuudesta, vaikka erojakin löytyy. Oman tutkimuskysymykseni kannalta merkittävin empiirinen havainto on se, että vihreät ja vasemmistoliitto ovat molemmat kansainvälisesti orientoituneita puolueita. Puolueet luovat sosiaaliselle todellisuudelle monella tapaa sellaista merkitystä, mikä indikoi heidän ei-kansallisvaltioon pohjautuvaa maailmankatsomustaan, ja jopa suoranaista nationalismin vastaisuutta. Nationalistisen asevelvollisuusyhteisön vaikenemisen spiraali ilmenee puolueiden asevelvollisuusdiskurssissa siten, että vihreät ja vasemmistoliitto eivät pelkää eristäytymistä kuvitellussa asevelvollisuusyhteisössä, koska puolueet eivät ylipäättänsä kuvittele itseään osaksi tuota kuviteltua yhteisöä.

27. Tutkimustulokset suhteessa teoreettiseen viitekehykseen & aiempaan tutkimukseen

Oman tutkimukseni tutkimustulokset ovat pitkälti harmoniassa aiempien suorasti tai epäsuorasti asevelvollisuuteen liittyvien tutkimusten kanssa. Kari Laitisen, Arto Nokkalan, Miika Raudaskosken, Ville Sinkon ja Sampo Terhon tutkimuksellisista pääsanomista voi karkeasti sanoa, että niiden mukaan asevelvollisuudelle sosiaalis-historiallisesti vakiintuneesta merkityksestä on vaikea käydä keskustelua, tai lähtökohdat tekevät keskustelun syntymisen ylipäättänsä hyvin vaikeaksi. Oman pro gradu - tutkielmani pääsanoma on se, että asevelvollisuuden vankan kannatuksen takia siitä on vaikea käydä keskustelua, koska vaikenemisen spiraali -ilmiö vaimentaa instituution vastustajia – mutta osittain myös kannattajia.

Rivien välistä on tulkittavissa, että Noelle-Neumannin käsitys politiikasta ei ole kovin kaukana Hannah Arendtin politiikan ymmärryksestä: moniarvoisten ihmisten *julkisuudessa* käymässä dialogista. Vita Activa -teoksessa Arendt esittää kritiikkiä joukkoyhteiskuntaa kohtaan, joiden kautta voi syntyä kerrassaan omituinen spiritistinen maailma, jossa ihmisillä ei olisi minkään kaltaisia ristiriitoja keskenään. Hiljaisuuden kummallinen olemassaolo niin puolue- kuin kansalaistason asevelvollisuusdiskurssissa palautuu juuri Arendtin esittämään joukkoyhteiskunnan/nationalismin kritiikkiin.

Yhtäläillä Juha Siltalan psykohistorialliset tutkimukset suomalaisesta nationalismista ja asevelvollisuudesta tukevat omaa tutkimuksellista tulkintaani siitä, että nationalistiseen asevelvollisuusnarrativiin on sisäänrakennettu vaikenemisen spiraalin siemen. Hobsbawn, Alter ja Huntington ovat esittäneet arviota kansallisvaltioiden luhistumisesta ja sen vastavoimallisena seurauksena traditionaalisten kansallisten merkitysten/instituutioiden yms. renessanssista. Oma tutkimuksellinen tulkintani asevelvollisuudesta anakronismina ja kiihtyvän globalisaation vastavoimana on harmoniassa heidän tutkimustensa johtopäätöksien kanssa.

28. Tulosten luotettavuus & uutuusarvo

28.1. Vaikenemisen spiraalin jälkikritiikki

Sampo Terhon mukaan maanpuolustustahtoon voidaan vaikuttaa, mutta maanpuolustustahdon mittaamisessa on kyse positivistisen tieteilijän painajaisesta eli hengen mittaamisesta (Terho 112, 2010). Sama painajainen eli hengen mittaamisen vaikeus on pätenyt myös pro gradu -tutkielmassani. Tutkimukseni punainen lanka on ollut argumentoida vaikenemisen spiraali -hypoteesin puolesta, eli perustella empiirisesti empirian puuttuminen. Vaikenemisen spiraali on oman johtopäätökseni mukaan haastava tutkimusteoria, koska näkymätön poliittisuus täytyy lukea ja perustella näkyväksi – tuoda näkyvän vaihtoehdottomuuden näkymättömät vaihtoehdot näkyväksi.

Tutkimuskirjallisuudessa ja vaikenemisen ympärillä käytävässä akateemisessa keskustelussa siitä ei ole keskusteltu kriittisenä teoriana, mutta omana johtopäätökseni toteaisin vaikenemisen spiraalin olevan *monitieteellinen kriittinen teoria*.

Kriittinen diskurssianalyysi on eräs diskurssianalyysin alalaji, mutta tutkimukseni alussa valitsin teoreettiseksi viitekehykseksi tavanomaisen diskurssianalyysin. Jos politiikan käsitteen ymmärtää arendtilaisessa mielessä, deliberatiivisesta demokratiasta (julkisen keskustelun legitimivoivaa vaikutusta painottava demokratian muoto) puhumattakaan, muuntuu vaikenemisen spiraali -teoria helposti kriittiseksi teoriaksi. Teoria selittää 'häiriötilan' eli hiljaisuuden olemassaoloa. Tutkimuksellisenä itsekritiikkinä on todettava, että huomasin teoreettisen viitekehitykseni (diskurssianalyysi) muuttuvan tutkimuksen edetessä vaivihkaa enemmän tai vähemmän kriittiseksi diskurssianalyysiksi.

Jälkikäteen tarkasteltuna tehtyäni itse vaikenemisen spiraali -lähtöisen tutkimuksen, on minun monella tavalla helppo yhtyä tutkimukseni alussa mainitsemini vaikenemisen spiraali -teorian kritikoihin. Osa kritiikistä on ollut falsifioivaa, osa positiivisesti Noelle-Neumannia täydentävää – niin kuin oma kritiikkini.

Vaikenemisen spiraali -teoria ei selkeästi huomio kansallisia eroja/makrotason muuttujia riittävästi. Erityisten historiallisten tapahtumien valossa ja kehityksessä (talvisota) tapa keskustella asevelvollisuudesta Suomessa poikkeaa varmasti monesta muusta Länsi-Euroopan maasta. Konformismin, puhevalmiuden ja monen muun asian *empiirinen testaaminen on vaikeaa*. Samoin teeman ajankohtaisuus on tärkeä muuttuja Vaikenemisen spiraali -lähtöisessä tutkimuksessa, minkä huomasin itse empiirisesti Ukrainan sodan vaikutuksista.

Pystyn itse myös yhtymään vaikenemisen spiraalin kritikkoihin sen suhteen, että Noelle-Neumannin yhteiskunnan tarkastelutapa on monelta osin liian homogenisoiva. Puolueiden sisällä on erilaisia fraktioita, media uutisoi asioista eri tavoin eikä kaikki poliittinen osallistuminen ole julkista. Kuinka atomistisia yksilöt yhteiskunnassa ovatkaan? Kenties yksittäinen totaali kieltäytyjä pelkäisi eristäytymistä, mutta olisiko hänen pelkonsa yhtä voimakasta, jos hänellä olisi AKL:n tai Sadankomitean jäsenenä joukkovoimaa takanaan? Vaikenemisen spiraali -teoria perustuu ajatukseen ihmisten sosiaalisesta mielipidekäyttäytymisestä ja tiukasta yhteisöllisyydestä. Kansakunnat ja yhteisöt ovat sosiaalisen *mielikuvituksen* tuotteita, joten voisiko vaikenemisen spiraalin vastainen toiminta selittyä sillä, ettei toimija yksinkertaisesti kuvitteli itseään osaksi konformista yhteisöä? Ase- tai siviilipalveluksen suorittamista ei voi selkeästi kategorioida vain yhteisöjen yksilölle luomaksi 'työverotaakaksi', vaan yhtä lailla keinoksi saavuttaa sosiaalista hyväksyntää ja palkkioita. Täten pystyn yhtymään kritikkojen ajatukseen siitä, että yksilö ei taivu konformismiin vain eristäytymisen tai rangaistuksen pelossa, vaan mahdollisesti positiivisten sanktioiden toivossa.

28.2. Lopuksi

Suomalaiselle asevelvollisuudelle aikojen saatossa luotu suorastaan pyhä merkitys istuu tiukasti sen olemuksessa, eikä siitä puhuminen tai arvostelu ole häpeäpaalun pelossa helppoa. Puolueiden siitä käymä keskustelu eduskuntavaaleissa 2015 oli empiirisesti havaittuna hyvin konventionaalinen. Suomalaista asevelvollisuutta ja kansakuntaa voi teoriassa ja metafysisellä tasolla tulkita hyvin moninaisin tavoin. Asevelvollisuudesta käytävässä vähäisessä julkisessa keskustelussa vallitsee selkeästi vaihtoehdottomuuden olotila, mutta instituutiota on puolustettu aluepolitiikalla, kansanterveydellisillä syillä, syrjäytymisen ehkäisemisellä ja monella muulla ei-sotilaallisella perustelulla. Osa asevelvollisuuden lakkauttamista tavoittelevista saattaa tavoitella myös koko armeijainstituution lakkauttamista, siinä missä osa vain asevelvollisuuden poistamista. Asevelvollisuuden vastustajista tai erityisesti kannattajista ei voi puhua homogeenisinä ryhminä, mikä palautuu kuuluisaan sitaattiin 'poliitikoilla on omituisia petikavereita'.

Asevelvollisuutta tulkitaan normatiivisesti monin tavoin, mutta sitä olisi mielestäni yhtälailla perusteltua lähestyä ja tutkia useamman eri tieteenalan, kuten politologian, sosiologian, taloustieteen, historian, sukupuolentutkimuksen yms. kautta. Instituution tarkastelu vain yhden tieteenalan kautta altistaa havaintojeni perusteella sokeille pisteille: miten esimerkiksi asevelvollisuuden taloustieteellinen

tarkastelu on empiiristen havaintojen perusteella sokea instituutioon liittyville 'pyhille ominaisuuksille' ja nationalismille. Asevelvollisuuteen liittyvä (sotatieteellinen) tutkimus vaikuttaa olevan rajoittanut asevoimien sisälle (Maanpuolustuskorkeakoulu), mutta mikä on lopun 'siviilitieteellisen' kansakunnan laita? Saavutettaisiinko vertailevan tutkimuksen kautta ymmärrys siitä, miksi Suomi edelleen ylläpitää nykyisenkaltaista asevelvollisuusjärjestelmää, siinä missä lähes kaikki muut Länsi-Euroopan maat ovat siitä jo luopuneet?

Asevelvollisuusdiskurssissa on kyse uhkakuvien luomisesta, pelolla hallitsemisesta, oikeudenmukaisuus-näkemyksistä, kuviteltujen yhteisöjen rakentamisesta ja purkamisesta, tai hiljaisesta rappeutumisesta. Asevelvollisuuteen luodaan ja *jätetään luomatta* kielen avulla merkitystä, ja tuo luotu merkitys kumpuaa toimijoiden (puolueiden) normatiivisista, ideologisista maailmankatsomuksista. Noelle-Neumannin mukaan yleistä mielipidettä ja keskustelun kulkua ei määrää järki, vaan sattumanomainen kohtalo. Käsitteet, instituutiot ja niistä käytävä diskurssi syntyvät tietyssä ajassa ja paikassa, joten ne muuttuvat muuttuvan kontekstin mukana. Ei ole täten syytä uskoa, että (asevelvollisuuden) historia olisi tullut determinisesti tiensä päähän. Joka tapauksessa on ilmeisen selvää, että asevelvollisuus sen nykyisessä muodossa istuu edelleen hyvin tiukasti Suomen kansakunnassa, minkä johdosta siitä ei helposti synny kansalaiskeskustelua.

Lähteet

Primääriaineisto

Vaaliohjelmat

Keskusta (2015), *Keskustan vaaliohjelma*.

Kristillisdemokraatit (2015), *Rohkeus rakentaa tulevaisuutta – Eduskuntavaaliohjelma 2015*.

Kokoomus (2015), *Strateginen hallitusohjelma*.

Perussuomalaiset (2015), *Perussuomalaisten turvallisuuspoliittinen ohjelma*.

RKP (2015), *Vaaliohjelma eduskuntavaalit 2015 – Avoimen, menestyvän, kansainvälisen ja vastuunsa kantavan Suomen hyväksi*.

SDP (2015), *Suunta Suomelle – Työtä, tasa-arvoa ja turvallisuutta – SDP:n vaaliohjelma*.

Vasemmistoliitto (2015), *Jälleenrakennetaan hyvinvointivaltio – Vasemmiston vaaliohjelma 2015*.

Vihreä liitto (2015), *Vihreät De Gröna, Vaaliohjelma, Eduskuntavaalit 2015*.

Vihreä liitto (2014), *Kohti kestäväää yhteiskuntaa, Vihreiden poliittinen tavoiteohjelma 2015–2019*.

Sekundaarinen puolueaineisto

Perussuomalaiset (2011), *Suomalaiselle sopivin, Perussuomalaiset r.p:n eduskuntavaaliohjelma 2011*.

SDP (2010), *Yhteistyövarainen turvallisuus, SDP:n ulko- ja turvallisuuspoliittisen jaoston raportti 16.02.2010*.

Vasemmistoliitto (2010), *Valmiusvelvollisuus vastaa asevelvollisuuden kehittämistarpeisiin*. Saatavilla <http://www.vasemmisto.fi/tiedotteet/tiedotteet-2010/valmiusvelvollisuus-vastaa-asevelvollisuuden-kehittaemishaasteisiin/>, luettu 6.10.2015.

Vihreät (2010), *Kohti valikoivaa asevelvollisuutta, Vihreiden linjaukset asevelvollisuudesta*.

Kirjallisuus

Alter, Peter (1985), *Neue historischer Nationalismus*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Arendt, Hannah (2013), *Macht und Gewalt*. 22. Painos. München: Piper Verlag GmbH.

Arendt, Hannah (2002), *Vita Activa*. Tampere: Vastapaino.

Arendt, Hannah (2014), *Elemente und Ursprünge totaler Herrschaft – Antisemitismus, Imperialismus, totale Herrschaft*. 17. Painos. München: Piper Verlag GmbH.

Aseistakieltäytyjäliitto (2015). Saatavilla <http://akl-web.fi/>, luettu 10.11.2015

Asevelvollisuuslaki. 28.12.2007/1438.

Eduskunta (2015), *Kansalaisaloite*. Saatavilla

<https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaataminen/kansalaisaloite/Sivut/default.aspx>, luettu 10.11.2015.

Envall, Olli (2013), ”Velvollisuus vai vapaaehtoisuus isänmaan turvana”. Teoksessa Mäkinen Juha (toim.), *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9, 88. Helsinki 2013.

Findikaattori (2014), *Maanpuolustustahto*. Saatavilla <http://www.findikaattori.fi/fi/77>, luettu 14.09.2015.

Findikaattori (2015), *Asevelvollisuus*. Saatavilla <http://www.findikaattori.fi/fi/99>, luettu 14.12.2015.

Fuchs, Dieter, Gerhards, Jürgen & Neidhart, Friedhelm „Öffentliche Kommunikationsbereitschaft: Ein Test zentraler Bestandteile der Theorie der Schweigespirale“, *Zeitschrift für Soziologie* Vol. 21, No. 4, August 1992: 284.

Gerald F. Kline & Salmon, Charles T. (1983), *The Spiral of Silence Ten Years Later: An Examination and Evaluation*. Paper presented at the Annual Meeting of the International Communication Association. Dallas, Texas 26-30.5.1983: 1, 3, 6, 8-11, 13-15, 17, 21, 24-25, 28, 33-34, 36.

Hautamäki, Antti (2005), ”Politiikan paluu”. Teoksessa Hautamäki, Antti, Lehtonen, Tommi, Sihvola, Juha, Tuomi, Ilkka & Vaaranen, Heli & Veijola, Soile, (2005) *Yhteisöllisyyden paluu*, 36. Helsinki: Gaudeamus.

Helsingin Sanomat/Kunnas, Kaja (2015), *Liettua aikoo palauttaa asevelvollisuuden (Uutinen)* 24.2.2015. Saatavilla <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1424755434267>, luettu 5.9.2015.

Helsingin Sanomat (2015), *Vaalikone, Eduskuntavaalit 2015*. Saatavilla <http://www.vaalikone.fi/eduskunta2015/helsinki?page=3>, luettu 10.11.2015.

Helsingin Sanomat/Huhtanen, Jarmo (2013), *Kampanja asevelvollisuuden lakkauttamiseksi on epäonnistumassa (Uutinen) 29.12.2013*. Saatavilla <http://www.hs.fi/kotimaa/a1388204973878>, luettu 9.9.2015.

Historia (2015), Koska Preussista tuli suurvalta? Saatavilla <http://historianet.fi/sota/preussi-koska-preussista-tuli-suurvalta>, luettu 18.9.2015.

Hobsbawm, Eric (1992), *Nationalismi*. Tampere: Vastapaino.

Hobsbawm, Eric (2014), *Äärimmäisyyksien aika*. Tampere: Vastapaino.

Huntington, Samuel (2011), *The Clash of Civilizations*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

Iltalehti (2015), *Vaalikone, Helsingin vaalipiiri*. Saatavilla <http://www.iltalehti.fi/vaalikone/>, luettu 10.11.2015.

Jokinen, Arja (1999), ”Vakuuttavan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen”. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*, 140-141. 3. Painos. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jyväskylän yliopisto (2015), *Demokratia Amerikassa*. Saatavilla <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/tocqueville-alexis-de>, luettu 18.9.2015.

Jyväskylän yliopisto, Koppa (2015), *Tutkimuksen suunnittelu – Tutkimuksen tekemisen toinen vaihe on tutkimuksen suunnittelu*. Saatavilla <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-suunnittelu>, luettu 11.10.2015.

Kansalaisaloite (2014), Saatavilla <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/468>, luettu 10.11.2015.

Kansalaisaloite (2013), Saatavilla <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/192>, luettu 9.9.2015.

Kansalaisyhteiskunta (2015), *Maanpuolustus- ja rauhanjärjestöt*. Saatavilla http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/jarjestohakemisto/maanpuolustus-_ja_rauhanjarjestot, luettu 10.11.2015.

Kouvolan Sanomat (2015), *Vaalikone*. Saatavilla <http://www.kouvolansanomat.fi/vaalikone>, luettu 10.11.2015.

Laitinen, Kari (2006), ”Suomalaisen asevelvollisuuden tarina”. Teoksessa Rummakko, Sanna (2006), *Tahdon asia – Suomalainen maanpuolustus murroksessa*, 23–24, 32–34. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Laitinen, Kari (2005), *Suomalainen asevelvollisuus. Historiallinen kaari, kehitys ja kansallinen olemus*.

Lynn, H. Turner & West, Richard (2016), *Spiral of Silence*. Saatavilla

http://highereducation.com/sites/0767430344/student_view0/chapter24/index.html, luettu 25.1.2016.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelulautakunta (2014), *Kyselytutkimus*.

Mickelsson, Rauli (2007), *Suomen puolueet*. Tampere: Vastapaino.

MTV3 (2015), *Vaalikone, Helsingin vaalipiiri*. Saatavilla

<http://www.mtv.fi/uutiset/eduskuntavaalit/vaalikone>, luettu 10.11.2015.

Mutanen, Arto & Värri, Veli-Matti (2013), ”Sotilaskoulutus vai sotilaskasvatus”. Teoksessa Mäkinen Juha (toim.), *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9, 92, 96–96, 100. Helsinki 2013.

Mälkki, Juha (2013), ”Kansalaissoitilaiden armeijan nykyisyys – tahto, tottumus ja välttämättömyys”. Teoksessa Mäkinen Juha (toim.), *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9, 67. Helsinki 2013.

Niemi, Ville (2010), ”Yhdysvaltain maanpuolustustahto”. Teoksessa Terho, Sampo (toim.) *Näkökulmia maanpuolustustahtoon*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos Julkaisusarja 2/2010 Artikkelikokoelmat n:o 5, 70–72, 77–78. Helsinki 2010.

Noelle-Neumann, Elisabeth (1980), *Die Schweigespirale, Öffentliche Meinung – unsere soziale Haut*. München Zürich: R.Riper & Co. Verlag.

Nokkala, Arto (2014), *Yhteiskunnallisia näkökulmia suomalaiseen asevelvollisuuteen*.

Nokkala, Arto (2013), ”Yhteiskunnallisia aineksia suomalaisen asevelvollisuuden tulevaisuuteen”. Teoksessa Mäkinen Juha (toim.), *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9, 36, 38–40, 43. Helsinki 2013.

Ohi on kansalaisaloite (2013), *Tukijat*. Saatavilla <http://ohion.fi/faktaa.htm>, luettu 28.10.2015.

Olkkonen, Tuomo (1987), ”Modernisoitua suurruhtinaskunta“. Teoksessa *Suomen historian pikkujättiläinen*, 502. Werner Söderström Osakeyhtiö Porvoo 1987.

Paloheimo Heikki, Wiberg Matti (2008), *Politiikan Perusteet*. 4. Painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Poutvaara, Panu (2010), *Asevelvollisuuden taloudelliset vaikutukset*. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 106 vsk, 4/2010: 413–417.

Puolustusvoimat (2013), *Puolustusvoimien tehtävät*. Saatavilla

http://www.puolustusvoimat.fi/portal/puolustusvoimat.fi!/ut/p/c5/vZDNjrIwFlavxQvQtsDQ6RJs-VGgQgsiG4I_3yCCmIGlcPUzySTfblxNPO_yyXuenAMy8J1rcT9_FP25vRY1SEGm57aivzsriAhf-yZ0uQcT7G3QkmtgC1Ko5aIab-50maIKR76MByi9ePDZRRHUR0Lyh2Td1MNxEgx50itgQAOODgQIVsgMGr6p-mX2vSt7ZrPhcw7RD9dVtmaBrSF7s9SgK2hMZIxVO9af9nmEfzj8ZQwIdiDDv_WFBYH8w288d6H_XuZIX3pWoL3Mp8G9dK5Cd98liODQLuCAaUhQFQkwI1jBBYFvt2gft3IEZIr-UMIXqf9PyLFjES_9Qml7fzddIdcbT4NbWUe1wUJm04qF8l-xTppVDbN9uG9W23HJqe_5YcTq86dYpCJnYU9VTxiGYe14v-5Tutx91nZAJNTcyHx2uhd0j3y2Pcn6vSWRmnxWC5Dro904t3cI0htkMBE7bnMCtud9Y5Ezp_5yMLy_h8kk0!/dl3/d3/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?pcid=9eaa1e804c0f54f49ff79f8efac9963e, luettu 18.9.2015.

Puolustusvoimat (2011), *Pääesikunnan haastattelututkimus*.

Raitasalo Jyri & Sipilä Joonas (2007), *Mikä Suomea uhkaa? Laaja turvallisuuskäsitys ja uhkakuvapolitiikka näkökulmina Suomen turvallisuuspolitiikkaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu Strategian laitos Julkaisusarja 4: Työpapereita No 23: 7.

Raudaskoski, Miika (2015), *Turvasanoja ja uhkakuvia – eduskuntavaaliohjelmien turvallisuuspoliittiset linjaukset, osa I*. Saatavilla <http://politiikasta.fi/artikkeli/turvasanoja-ja-uhkakuvia-%E2%80%93eduskuntavaaliohjelmien-turvallisuuspoliittiset-linjaukset-osa>, luettu 11.11.2015.

Reserviläisliitto (2015), *Suomen suurin maanpuolustusjärjestö*. Saatavilla <http://www.reservilaisliitto.fi/liitto>, luettu 10.11.2015.

Sadankomitea (2015), *Historia*. Saatavilla <http://www.sadankomitea.fi/sadankomitea/historia>, luettu 10.11.2015.

Scheufele, Dietram A. & Moy, Patricia (2000), "Twenty-five years of the spiral of silence: A conceptual review and empirical outlook". *International Journal of Public Opinion Research* Vol. 12 No 1: 3-5, 7, 13-15, 17-18, 21.

Scherer, Helmut, Tiele, Annekaryn & Naab Teresa (2006), Die Theorie der Schweigespirale: methodische Herausforderungen und empirische Forschungspraxis. Teoksessa Wirth, Werner, Fahr, Andreas & Lauf Edmund (Hrsg.) *Forschunglogik und Desing in der Kommunikationswissenschaft, Band 2 Anwendungsfehlern in der Kommunikationswissenschaft*, 107, 109-110, 112, 114, 116-118, 120, 125, 128 130-131, 133. Köln: Herbert von Halem Verlag.

Schulz, Anne & Rössler Patrick (2012), *Schweigespirale Online –Die Theorie der öffentlichen Meinung und das Internet*. Baden Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Siltala, Juha (1999), *Valkoisen äidin pojat*. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.

Siltala, Juha (1994), *Miehen kunnia*. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.

Sinkko, Risto (2010), "Maanpuolustustahdon mittaamisen vaiheita ja haasteita". Teoksessa Terho, Sampo (toim.) *Näkökulmia maanpuolustustahtoon*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos Julkaisusarja 2/2010 Artikkelikokoelmat n:o 5, 5-6. Helsinki 2010.

Sipilä, Joonas (2013), "Asevoimien järjestämisen tavat ja Suomi". Teoksessa Mäkinen Juha (toim.), *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos Julkaisusarja 2, artikkelikokoelmat n:o 9, 17, 25, 28–29. Helsinki 2013.

Terho, Sampo (2010), "Yhteenveto –näkökulma maanpuolustustahtoon" Teoksessa Terho, Sampo (toim.) *Näkökulmia maanpuolustustahtoon*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos Julkaisusarja 2/2010 Artikkelikokoelmat n:o 5, 110, 112. Helsinki 2010.

von Clausewitz, Carl (2003), *Vom Kriege*. Erfstadt: Area Verlag GmbH.

Wright, Quincy (2010), *Sodankäynnistä*. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Yle (2015a), *Väkivallan lyhyt historia – näin Ukrainan kriisi syveni 11.2.2015*. Saatavilla http://yle.fi/uutiset/vakivallan_lyhyt_historia_nain_ukrainan_kriisi_syveni/7794159, luettu 20.9.2015.

Yle (2015b), *Vaalikone 2015, Helsingin vaalipiiri, turvallisuus*. Saatavilla <http://vaalikone.yle.fi/eduskuntavaalit2015/helsinki/kysymykset#/theme-3/>, luettu 10.11.2015.

Yle/Rönkkö, Pertti (2011a), *Saksan asevelvollisuus lakkautettiin*, (Uutinen) 2.7.2011. Saatavilla http://yle.fi/uutiset/saksan_asevelvollisuus_lakkautettiin/5384795, luettu 28.9.2015.

Yle (2011b), *Tutkija: Äänestämisen pakolliseksi?* (Uutinen) 18.4.2011. Saatavilla http://yle.fi/uutiset/tutkija_aanestaminen_pakolliseksi/5347324, luettu 28.10.2015.

Yle / Tyynysniemi, Matti (2010a), *Tutkija: Asevelvollisuus tulee Suomelle kalliiksi*, (Uutinen). Saatavilla http://yle.fi/uutiset/tutkija_asevelvollisuus_tulee_suomelle_kalliiksi/5513799, luettu 7.10.2015.

Yle/ Tyynysniemi, Matti (2010b), *Asevelvollisuus on jo valikoiva* (Uutinen). Saatavilla http://yle.fi/uutiset/asevelvollisuus_on_jo_valikoiva/5493036, luettu 14.12.2015.